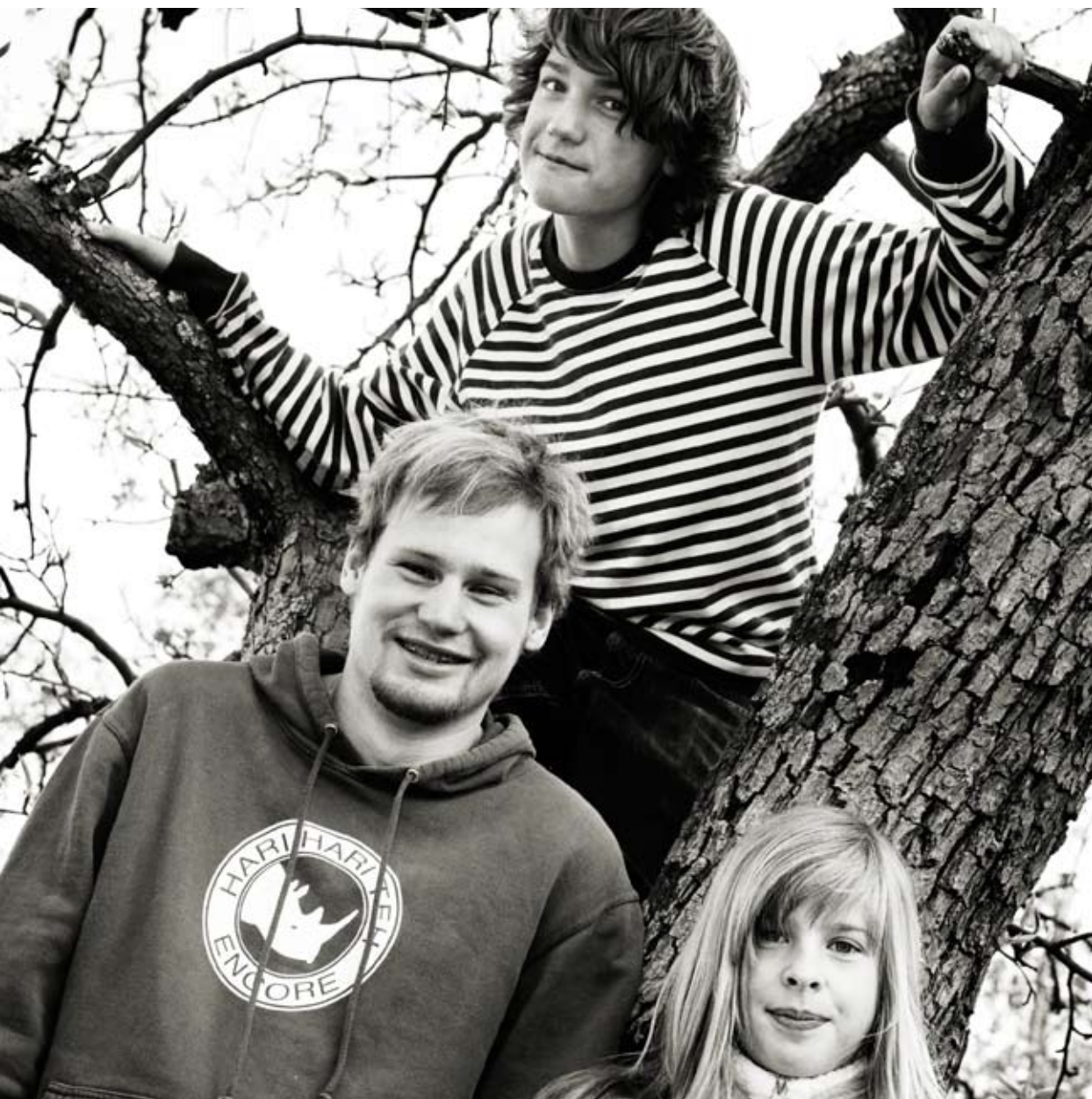

RAPPORT 299

2007

Attityder till skolan 2006

Elevernas och lärarnas attityder till skolan

Skolverket

Beställningsadress:
Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Telefon: 08-690 95 76
Telefax: 08-690 95 50
E-postadress: skolverket@fritzes.se
www.skolverket.se

Beställningsnummer: 07:1001
ISSN: 1103-2421
ISRN: SKOLV-R-299-SE

Tryck: Davidsons Tryckeri AB
Stockholm 2007
Upplaga: 2 500 ex
Omslagsillustration: Thomas Henriksson/Orange AB

Attityder till skolan 2006

Elevernas och lärarnas
attityder till skolan

Förord

Skolverket har sedan 1993 regelbundet genomfört attitydundersökningar bland elever i årskurs 7–9 och gymnasieskolan samt bland lärare. 2003 kompletterades undersökningarna med elever i årskurs 4–6, en grupp som även ingår i denna femte omgång. I de tidigare undersökningarna har även skolbarnsföräldrar och allmänhet tillfrågats, dessa grupper har dock inte ingått i 2006 års studie.

Det övergripande syftet med attitydundersökningarna är att komplettera Skolverkets nationella uppföljning och utvärdering av svensk grund- och gymnasieskola samt dess resultat med information om olika gruppers syn på, upplevelse av och attityder till skolan. Ett viktigt syfte med attitydmätningarna är även de jämförelser över tid som materialet erbjuder.

Projektgruppen som arbetat med undersökningen är Anneli Melén (projektledare), Gunhild Bartholdsson (bitr. projektledare), Charlotte Samuelsson, Moa Morin och Mikael Henningsson, samtliga vid Skolverkets avdelning för utbildningsfrågor. Dessutom har Mona Bergman, Britt-Inger Stoltz, Camilla Thinsz Fjellström och Ulla Nordenstam samtliga Skolverket, medverkat i arbetet med rapporten.

Ett stort tack riktas till de elever och lärare som deltagit i undersökningen.

Stockholm maj 2007

Anna Westerholm

Tf avdelningschef

Avdelningen för utbildningsfrågor

Anneli Melén

Projektledare

Enheten för utbildningsstatistik

Innehåll

Sammanfattning	12
Allt fler elever är engagerade i skolarbetet.....	12
Relationen lärare – elever	13
Förutsättningar för lärandet.....	13
Lärarnas undervisning.....	13
Arbetsmiljön	14
Nivåindelning	14
Möjligheterna att få hjälp och stöd har blivit bättre men brister finns fortfarande	15
Stressen ökar med åldern.....	15
Inflytande i skolan	16
Våld, rasism och grovt språk	16
Mobbning och kränkande behandling	17
Utsatta lärare.....	17
Arbetet mot mobbning och kränkande behandling	17
Åtta av tio elever tycker att de får rättvisa betyg.....	18
Avslutande kommentarer	18
 1. Eleverna om skolan	 22
En majoritet av eleverna trivs med skolarbetet.....	22
Elevernas engagemang för skolarbetet har ökat	23
Lärarna om elevernas engagemang och intresse.....	24
Meningsfullhet och nytta	24
Nio av tio lärare tycker att det känns meningsfullt att gå till arbetet.....	24
Idrott och hälsa, bild och slöjd är de roligaste ämnena i skolan enligt eleverna i årskurs 4–6	25
Vanligare med frånvaro bland gymnasieelever.....	26
Ger skolan lust att lära sig mer?	27
De flesta elever tycker att läroböcker och andra läromedel är bra	28
Arbetsätt och arbetstakt	28
Majoriteten av de yngre eleverna tycker att det bara finns arbetsro ibland	29

Två av tre av de äldre eleverna anser att det finns arbetsro på de flesta lektioner	30
Lärarna har en mer positiv bild än eleverna i frågor om arbetsro på lektionerna	32
Sex av tio elever anser att flertalet av lärarna är bra på att skapa arbetsro	32
Eleverna är mer nöjda med klass/gruppstorlek än lärare.....	32
Sammanfattning.....	33
2. Nivåindelning.....	36
Hälften av eleverna i årskurs nio går i nivåindelade grupper	36
Elevernas erfarenhet av nivåindelning.....	37
Lärarnas erfarenhet av nivåindelning	38
En majoritet av lärarna tror på nivåindelning	39
Sammanfattning	41
3. Ger skolan alla elever förutsättningar att lyckas?	44
Fler elever nöjda med möjligheten att få hjälp och stöd vid behov	44
Lärarna om elevernas möjlighet till extra stöd vid behov.....	45
Sju av tio lärare tycker att de lyckas bra med att utgå från varje enskild elevs behov i lärandet.....	45
Erfarenheten är viktig för lärare när det gäller särskilt stöd.....	46
Tillgång till speciallärare och specialpedagoger	46
Sammanfattning.....	46
4. Stress och krav	50
Var sjunde elev i årskurs 4–6 är stressad i skolan varje vecka	50
Gymnasieelever är oftare stressade än elever i årskurs 7–9.....	51
Jämförelse mellan yngre och äldre elever.....	51
Orsaker till stress.....	52
Fyra av tio lärare känner sig ofta stressade i skolan.....	55
Lärare om orsaker till stress	56
Sammanfattning.....	56

5. Inflytande	58
Elevernas inflytande	58
Yngre elevers inflytande.....	58
Äldre elevers inflytande	59
Inflytande och upplevelse av skolan	61
Klass- och elevråd.....	62
Elevers delaktighet, inflytande och ansvarstagande.....	62
Lärarnas inflytande.....	63
Sammanfattning.....	64
6. Eleverna om sina lärare.....	66
Lärares roll och betydelse	66
De flesta trivs bra med lärarna.....	66
Relationen lärare – yngre elever	67
Relationen lärare – äldre elever	67
Eleverna är positiva till lärarnas undervisning	67
Eleverna är inte fullt lika nöjda med lärarnas förmåga att engagera och väcka intresse.....	68
De flesta elever tycker att lärarna är bra på att förklara när de inte förstår	68
Sju av tio av de yngre eleverna får ofta hjälp av sin lärare när de behöver det.....	70
Åtta av tio elever tycker att lärarna behandlar flickor och pojkar rättvist	70
Lärarna tycker att de lyckas bra med att ge elever kunskaper och färdigheter i det egna ämnet	71
Sammanfattning.....	72
7. Sociala relationer	74
De flesta trivs i skolan	74
Äldre elever känner sig tryggare än yngre	75
Elever och lärare upplever att de bemöts med respekt.....	75
Rasism och våld mest utbrett i årskurs 7–9.....	76
Grova ord och svordomar en del av vardagen i skolan.....	77
Mobbning och annan kränkande behandling	78
Mobbning bland yngre elever.....	78
Mobbning bland äldre elever.....	79

Kränkande behandling	79
Avståndstagande och verbala kränkningar vanligare än fysiskt våld	80
Elever som känner sig mobbade eller trakasserade av sina lärare.....	81
Var fjärde lärare i grundskolan har utsatts för våld, hot eller trakasserier av elever	81
Arbetet med att motverka mobbning och annan kränkande behandling	82
Lärarnas kompetens för att aktivt motverka mobbning och annan kränkande behandling	83
Sammanfattning	83
8. Lärarna om sitt arbete	86
Lärarna trivs allra bäst med eleverna	86
Relationer till kollegor och skolledningen.....	87
Var tredje lärare har övervägt byta yrke eller arbetsplats	87
Styrdokumentens betydelse för lärarnas arbete i skolan.....	88
Läroplanen viktigaste styrdokumentet	88
Förutsättningar	89
Sju av tio lärare upplever att eleverna är intresserade och engagerade	89
Skolans tillgång till elevvårdspersonal och vikarier	90
Nästan samtliga lärare anser att de har tillräcklig kunskap och kompetens i sina ämnen	91
Förtroende för skola och politiker	93
Förtroendet för skolpolitiker är lågt.....	93
Förtroendet för grund- och gymnasieskolan	94
Sammanfattning.....	94
9. Hur lyckas skolan?	98
Åtta av tio elever tycker framför allt att skolan lyckats utveckla deras samarbetsförmåga.....	98
Åtta av tio elever är nöjda med de kunskaper de hittills tillägnat sig under skoltiden	99
Lärarnas bild av hur deras skola lyckas stimulera elevernas individuella utveckling på olika plan	99

Lärarna tycker framför allt att deras skola lyckas ge eleverna goda ämneskunskaper	99
Kvinnor och män har olika syn på hur skolan lyckas med jämnställdhet.....	101
Sammanfattning.....	102
10. Bedömning och betyg	104
Information från skolan.....	104
Utvecklingssamtal	105
Individuella utvecklingsplaner.....	106
Betyg.....	106
Kraven i skolan	106
Fem av tio elever tänker ofta på sina betyg och studieresultat	107
Rättvisa betyg enligt en majoritet av eleverna	108
Elever och lärares inställning till några frågor om betyg.....	109
Sammanfattning.....	110
11. Skol- och gymnasieval.....	112
Val av skola.....	112
Val av gymnasiestudier.....	112
Studiebesök och praktik viktigast	113
Kompisar viktigare än föräldrar	114
Sammanfattning.....	114
12. Framtida studier och arbete	116
Fem av tio av de äldre eleverna tänker ofta på framtida studier	116
Vilken utbildning tror de äldre eleverna krävs för ett jobb som de vill ha.....	116
En majoritet av de äldre eleverna tror att de kommer att läsa vidare på universitet eller högskola i framtiden.....	118
Sammanfattning.....	118

Om undersökningens genomförande	122
Frågorna i attitydundersökningen	122
Elevundersökningen – yngre elever	123
Urval – elevundersökningen i årskurs 4–6	123
Datainsamlingen – elevundersökningen i årskurs 4–6	123
Bortfall – elevundersökningen i årskurs 4–6	124
Elevundersökningen – äldre elever	124
Urval – elevundersökningen i årskurs 7–9 och gymnasieskolan	124
Datainsamlingen – elevundersökningen i årskurs 7–9 och gymnasieskolan	125
Bortfall – elevundersökningen i årskurs 7–9 och gymnasieskolan	125
Jämförelse mellan yngre och äldre elever	126
Läraryundersökningen	126
Urval – lärare	126
Datainsamling – lärare	126
Bortfall – lärare	126
Kalibrering av vikter	127
Enkäter och tabeller på Skolverkets webbplats	127
Definitioner	128
Elever	128
Lärare	128
Referenser	132

Sammanfattning

Sammanfattning

I denna rapport redovisas resultaten från Skolverkets undersökning Attityder till skolan 2006, den femte sedan starten. Skolverket har sedan 1993 gjort regelbundna nationella attitydundersökningar som omfattar elever i årskurs 7–9 och gymnasieskolan, lärare i grund- och gymnasieskola, skolbarnsföräldrar och allmänhet. I 2003 års undersökning ingick för första gången även elever i årskurs 4–6.

Skolverkets attitydundersökningar kompletterar den nationella uppföljningen och utvärderingen av svensk grund- och gymnasieskola genom att ge olika grupper syn på, upplevelse av och attityder till skolan. Då flera frågor återkommer i de olika mätningarna ger materialet även möjligheter till jämförelser över tid. Ett annat syfte med undersökningarna är att bidra till en sakligt grundad, fördjupad diskussion om skolan. Resultatet kan dessutom ge signaler om vilka ytterligare analyser inom skolområdet som behöver göras.

2006 års attitydundersökning, som genomfördes under våren 2006, omfattar elever i årskurserna 4–6 och 7–9 i grundskolan, elever i gymnasieskolans samtliga år samt lärare i grund- och gymnasieskolan. Elever i årskurs 4–6 deltog för andra gången i attitydundersökningen. I 2006 års undersökning ingår dock inte allmänhet och skolbarnsföräldrar.

Nedan följer en sammanfattning av huvudresultaten från undersökningen. Varje kapitel i rapporten avslutas dessutom med en mer detaljerad sammanfattning. I texten benämns eleverna i årskurs 4–6 yngre elever medan eleverna i årskurs 7–9 och eleverna på samtliga år i gymnasieskolan kallas äldre elever.

Allt fler elever är engagerade i skolarbetet

Undersökningen visar att allt fler elever upplever skolarbetet som engagerande. Idag säger 77 procent av de äldre eleverna att de är mycket engagerade i skolarbetet jämfört med 60 procent för tretton år sedan. Fler än åtta av tio av såväl de yngre som de äldre eleverna uppger dessutom att de trivs bra med skolarbetet. Det är en ökning sedan 2003 med nästan 10 procentenheter. En majoritet av de äldre eleverna, drygt sju av tio, upplever att det känns meningsfullt att gå till skolan.

Sju av tio av de yngre eleverna tycker att det är roligt att gå till skolan varje dag eller en eller flera gånger i veckan. Även bland de yngre eleverna har andelen som bryr sig mycket om sitt skolarbete ökat.

Resultaten visar även på könsskillnader. Bland de yngre eleverna är det en större andel flickor än pojkar som tycker att det är roligt att gå till skolan och som uppger att de trivs bra med skolarbetet. Skillnaden motsvarar cirka 10

procentenheter. Bland gymnasieeleverna svarar kvinnorna i betydligt större utsträckning än männen att de bryr sig mycket om skolarbetet (81 jämfört med 63 procent).

Relationen lärare – elever

Enligt undersökningen har elever och lärare i allmänhet en bra relation.

Bland lärarna uppger nästan alla att de trivs bra med eleverna (93 procent) och att de för det mesta möts med respekt från dem (96 procent). Det är ungefär samma andel som i de tidigare undersökningarna.

Nio av tio av de äldre, och nästan lika hög andel av de yngre eleverna, trivs bra med sina lärare. Undersökningen visar att det är en större andel elever än tidigare som trivs bra med sina elever. För tretton år sedan uppgav 74 procent att de trivdes med sina lärare. Likaså har de äldre eleverna besvarat frågan om elever och lärare bemöter varandra med respekt med ett allt positivare resultat. 2006 är det 86 procent av eleverna som anser att elever och lärare bemöter varandra med respekt på den egna skolan, vilket är en ökning från 70 procent år 2000.

Eleverna tycks också i stor utsträckning ha förtroende för lärarna. Åtta av tio av de äldre menar att de skulle ha lätt att vända sig till någon av sina lärare vid problem som har med skolan att göra. Av de yngre eleverna svarar sju av tio att de skulle kunna prata med alla eller de flesta av sina lärare om det uppstår problem i skolan.

Förutsättningar för lärandet

I undersökningen ingår frågor som på olika sätt berör förutsättningarna för lärandet. Det gäller till exempel den pedagogiska verksamheten, läromedel, undervisningsgruppens storlek och arbetsro.

Lärarnas undervisning

Såväl yngre som äldre elever är överlag positiva till lärarnas undervisning, förhållningssätt och förmågor inom olika områden. Eleverna är dock inte fullt lika positiva när det gäller lärarnas förmåga att engagera och skapa intresse. Sju av tio elever i årskurs 7–9 och sex av tio i årskurs 4–6 och gymnasieskolan tycker att alla eller de flesta av lärarna lyckas med detta. Jämfört med 2000 är det dock en större andel bland de äldre eleverna idag som tycker att alla eller de flesta lärare har denna förmåga. När det gäller de yngre eleverna har motsvarande andel minskat sedan 2003.

Lärarna själva är överlag mycket positiva till hur de lyckas med den pedagogiska verksamheten. De anser dock inte lika ofta att de lyckas med att utgå

från varje enskild elevs behov i sin undervisning. Sju av tio lärare anser att de lyckas med det. Andelen har dock successivt ökat sedan 2000.

En majoritet, åtta av tio, av såväl yngre som äldre elever anser att läroböcker och andra läromedel är bra och att de kan arbeta i en takt som passar just dem i alla eller de flesta ämnen.

Arbetsmiljön

Elevernas arbetsmiljö har stor betydelse för hur de lyckas med sitt skolarbete. Arbetsmiljön påverkas bland annat av hur många elever som finns i undervisningsgruppen och av arbetsron under lektionerna.

De allra flesta elever, åtta av tio, tycker att deras klass eller undervisningsgrupp är lagom stor. De som inte tycker det anser att deras klass är för stor snarare än för liten. Det är ingen skillnad mellan yngre och äldre elever. Till skillnad från eleverna anser betydligt färre lärare, drygt sex av tio, att undervisningsgruppen är lagom stor. Fler än var tredje lärare menar att klasserna eller undervisningsgrupperna de undervisar i är för stora.

Många elever uppger att arbetsron är ett problem. Drygt hälften av de yngre eleverna anser att det bara ibland är lugnt i klassrummet under lektionerna och att de ibland har arbetsro. Resultatet är oförändrat jämfört med 2003. Av de yngre eleverna är det 12 procent som svarar att de alltid eller nästan alltid känner sig störda av andra elever på lektionerna.

Bland de äldre eleverna menar två av tre att det finns arbetsro på nästan alla eller de flesta lektioner, 14 procent tycker dock att detta endast gäller för några få eller nästan inga lektioner. Samtidigt anger ungefär 15 procent att det på nästan alla eller de flesta lektioner är en störande hög ljudnivå samt att de känner sig störda av andra elever.

De äldre eleverna är tveksamma till lärarnas förmåga att skapa arbetsro. Drygt sex av tio anser att alla eller de flesta lärare är bra på detta, medan nästan två av tio menar att ingen eller några få lärare klarar av det.

Lärarna har genomgående en mer positiv bild än eleverna i fråga om arbetsron på lektionerna. Drygt åtta av tio lärare tycker att det finns arbetsro på nästan alla eller de flesta lektionerna jämfört med två av tre av de äldre eleverna.

Nivåindelning

Nivåindelning är vanligare i grundskolans senare år än i gymnasieskolan då fyra respektive två av tio elever deltar i någon form av nivåindeldad undervisning. Oavsett skolform är matematik det ämne där undervisningsformen är vanligast. De flesta elever, nio av tio, som läser nivåindelad upplever att det fungerar bra för dem, 4 procent tycker att det fungerar dåligt.

Av de lärare som undervisar i nivåindelade grupper menar drygt åtta av tio att elevernas indelning kontinuerligt följs upp och omprövas. De flesta instämmer också i att arbetssättet underlättar planeringen och genomförandet av undervisningen. Av undersökningens samtliga lärare, även de som inte har nivåindeldad undervisning, är det runt åtta av tio som menar att elevernas behov tillgodoses bättre samt att eleverna lär sig bättre med nivåindelning. Var fjärde lärare anser dock att nivåindelning innebär en risk att elever fastnar på en viss nivå.

Möjligheterna att få hjälp och stöd har blivit bättre men brister finns fortfarande

Var tredje lärare anser att elevernas möjlighet att få extra stöd när de behöver det är mycket eller ganska dålig. Nästan lika många anser att skolans tillgång till speciallärare och specialpedagoger är dålig. Enligt lärarna har dock skolan blivit bättre på att ge stöd. Andelen lärare som anser att elevernas möjlighet att få extra stöd är mycket eller ganska bra har nästan fördubblats sedan 1997, från 23 till 44 procent.

Undersökningen visar också att åtta av tio av de äldre eleverna tycker att möjligheterna att få extra hjälp och stöd vid behov är mycket eller ganska bra, jämfört med sex av tio 1993.

Flertalet lärare, åtta av tio, anser att de har tillräcklig kunskap och kompetens för att upptäcka elever i behov av särskilt stöd. Men betydligt färre, knappt sex av tio, anser att de själva har tillräcklig kompetens för att stödja dessa elever. Denna andel har dock ökat sedan 2003, då knappt fem av tio ansåg samma sak.

Stressen ökar med åldern

Hos både elever och lärare är stress ett problem i skolan. Runt 15 procent av eleverna i årskurs 4–6 svarar att de känner sig stressade i skolan varje dag eller en till flera gånger i veckan. Jämfört med de äldre eleverna är det vanligare att äldre än yngre elever, och i synnerhet äldre flickor och kvinnor, känner sig stressade i skolan.

Jämfört med 2003 har andelen elever i årskurs 7–9 som alltid eller oftast känner sig stressade i skolan minskat medan andelen bland gymnasieeleverna är oförändrad. I undersökningen år 2003 menade tre av tio elever i grundskolans senare år att de alltid eller oftast var stressade i skolan, idag menar drygt två av tio samma sak. Var tredje gymnasieelev känner sig alltid eller oftast stressad i skolan. De äldre eleverna känner sig oftare stressade på grund av läxor, läxför-

hör, prov samt betyg än på grund av för lite tid mellan lektionerna eller fritidsintressen. Samma mönster gäller för de yngre eleverna bortsett från betyg.

Fyra av tio lärare menar att de alltid eller oftast känner sig stressade i skolan, en minskning med 7 procentenheter sedan 2003. Precis som bland de äldre eleverna finns det en könsskillnad i den mening att kvinnor i större utsträckning än män känner sig stressade.

Inflytande i skolan

Över tid visar attitydundersökningarna att det skett en positiv utveckling vad gäller de äldre elevernas möjligheter att vara med och påverka olika företeelser. Samtidigt har andelen elever som vill vara med och bestämma i skolan minskat. I likhet med tidigare attitydundersökningar visar årets undersökning att andelen äldre elever som vill kunna påverka i skolan är större än andelen elever som upplever att de faktiskt kan påverka. Det är vanligare att flickor än pojkar och att elever i gymnasieskolan än i grundskolan vill vara med och bestämma i skolan. Det är också en större andel av de äldre än av de yngre eleverna som upplever att de kan vara med och påverka i skolan.

Jämfört med 2003 års undersökning har både andelen elever i gymnasieskolan och andelen lärare som upplever att de i stor utsträckning kan vara med och bestämma om vilka regler som ska gälla i skolan ökat. Andelen gymnasieelever som anser att de kan vara med och bestämma om vad de ska lära sig i olika ämnen och hur skolmiljön ska utformas har också ökat något sedan 2003. Bland lärarna har dessutom andelen som anser att de kan vara med och bestämma om hur skolans resurser ska användas samt elevers möjlighet till extra stöd ökat.

Våld, rasism och grovt språk

Omkring 5 procent av de äldre eleverna uppger att det ofta förekommer våld i skolan. Lika många uppger att det ofta förekommer rasism. Samtidigt menar runt hälften av eleverna att det aldrig eller nästan aldrig förekommer våld eller rasism i deras skola. Lärarna svarar oftare än eleverna att det förekommer våld och rasism i skolan. Enbart var tredje menar att det aldrig eller nästan aldrig förekommer.

Grova ord och svordomar hör till vardagen i skolan. Drygt sex av tio av eleverna i årskurs 7–9 och nästan hälften av gymnasieeleverna menar att grova ord och svordomar ofta förekommer på skolan. Bland gymnasieeleverna finns även en betydande skillnad mellan dem som går studieinriktade och yrkesinriktade program då såväl grovt språk, våld som rasism är vanligare på yrkesinriktade program. Lärarna bekräftar bilden av ett ofta tuffare klimat i grundskolan

jämfört med gymnasieskolan samt skillnader mellan studie- och yrkesinriktade program.

Mobbning och kränkande behandling

Av de äldre eleverna är det 3 procent som svarar att de känner sig mobbade av andra elever, en andel som varit relativt konstant sedan 1997. Av de yngre är det 4 procent som känner sig mobbade av andra elever minst en gång i veckan. Lika många upplever sig mobbade minst en gång i månaden. I alla elevgrupper finns det dessutom en andel som upplever sig mobbade av sina lärare. Bland de äldre eleverna är denna andel 4 procent, även denna andel har varit relativt konstant sedan 1997. Av de yngre eleverna är det 4 procent som känner sig mobbad av någon lärare minst en gång månaden.

Såväl otrygghet som olika former av kränkande behandling upplevs vanligare hos de yngre eleverna jämfört med de äldre. Var tionde elev i årskurs 4–6 känner sig oskyldigt anklagad en eller flera gånger i veckan och en lika stor andel upplever att andra elever visar avståndstagande genom att reta, viska och skämta om dem. Motsvarande andelar för de äldre grundskole- och gymnasieeleverna är omkring 2 procent. Runt 5 procent av de yngre eleverna svarar att de varje vecka upplever att ingen vill vara med dem eller att andra elever slår dem eller på annat sätt gör dem illa. Bland de äldre eleverna är det omkring en procent som har dessa erfarenheter.

Utsatta lärare

Även lärare utsätts för trakasserier i skolan. En av fyra grundskollärare och en av tio gymnasielärare har under det senaste året blivit utsatta för våld, hot eller trakasserier på sin arbetsplats. Det vanligaste är att elever står för trakasserierna och i synnerhet lärare som undervisar i årskurs 7–9 är utsatta. Andelen utsatta lärare är i stort sett oförändrad sedan 1997.

Arbetet mot mobbning och kränkande behandling

Sedan 1993 har en allt större andel av såväl äldre elever som lärare angett att man på deras skola arbetar aktivt för att motverka mobbning och annan kränkande behandling. 2006 är det åtta av tio elever och nio av tio lärare som svarar att skolan arbetar aktivt med detta. Andelen lärare som anger att de har tillräcklig kunskap och kompetens för att aktivt kunna motverka mobbning och annan kränkande behandling har dessutom ökat från 66 till 73 procent mellan 2003 och 2006. Trots att insatserna tycks ha ökat har varken andelen mobbade elever eller andelen lärare som utsatts för våld, hot eller trakasserier minskat märkbart under perioden.

Åtta av tio elever tycker att de får rättvisa betyg

Åtta av tio elever anser att de krav som ställs på dem i skolan är lagom stora. Närmare hälften av grundskollärarna och sex av tio gymnasielärare anser däremot att kunskapskraven i skolan generellt är för låga. Samtidigt anser fyra av tio lärare (oavsett årskurs eller skolform) att för många elever är kunskapskraven för höga.

Nästan alla lärare tycker att de sätter rättvisa betyg. Även en majoritet av eleverna, åtta av tio, tycker att alla eller de flesta lärare är rättvisa i sin betygssättning. Andelen elever som anser detta är högre än i undersökningen år 2000 men oförändrad jämfört med 2003. Var tionde elev svarar dock att enbart ungefär hälften av lärarna sätter rättvisa betyg och nästan lika många menar att bara några få lärare lyckas med detta.

En majoritet av de äldre eleverna, liksom av lärarna, tycker att betygen har för stor betydelse i skolan. Samtidigt vill ungefär varannan elev, och fler än hälften av lärarna i årskurs 7–9 och gymnasieskolan, att betyg borde införas tidigare i grundskolan. En majoritet av de äldre eleverna anser dessutom att det borde finnas fler betygsteg. Därtill menar nästan alla elever att betyg är viktiga för att visa hur elever ligger till i skolan.

Avslutande kommentarer

Skolverket har sedan 1993 genomfört regelbundna attitydundersökningar. Över tid har resultaten visat såväl stabilitet som förändringar i olika grupper syn på frågor som har med skolan att göra. 2006 års undersökning, som vänder sig till elever och lärare, visar på flera positiva resultat men även på områden som kräver insatser.

Flera av resultaten i attitydundersökningen visar på en positiv utveckling såtillvida att allt fler, såväl yngre som äldre elever, är engagerade och trivs med skolarbetet. Lärare och elever ger även en positiv bild av relationerna dem emellan och eleverna upplever ofta att de känner förtroende för sina lärare. Eleverna är överlag positiva till lärarnas undervisning, förhållningssätt och förmågor inom olika områden. Lärarna är i det stora hela positiva till hur de lyckas med den pedagogiska verksamheten.

Mobbning och kränkande behandling är fortfarande ett problem. Enligt undersökningen har andelen elever som uppger att de är mobbade inte förändrats märkbart. Även andelen lärare som uppger att de utsatts för våld, hot eller trakasserier är tämligen oförändrad jämfört med tidigare attitydundersökningar. Samtidigt visar resultaten att åtgärderna för att motverka mobbning och annan kränkande behandling har ökat. Att det pågår ett aktivt förebyggande

arbete för att motverka kränkande handlingar framgår också av Skolverkets utbildningsinspektion och tillsyn i enskilda ärenden.

En förklaring till att mobbningen inte minskat trots att insatserna har ökat kan vara att medvetenheten om mobbning och kränkande behandling har ökat bland både elever och vuxna i skolan. Med en större medvetenhet minskar toleransnivån, och problem inom området uppmärksammas och erkänns i högre utsträckning. En annan förklaring kan vara att det alltså finns brister i det förebyggande arbetet, något som ofta konstateras i såväl Skolverkets utbildningsinspektion som övrig tillsynsverksamhet. Ett framgångsrikt arbete mot mobbning och kränkande behandling kräver insatser på samtliga nivåer i systemet, såväl individnivå som grupp- och skolnivå.

Enligt läroplanerna ska skolan utgå från varje enskild elevs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande. För att skolan ska lyckas med detta uppdrag krävs det att olika typer av förutsättningar existerar – organisatoriska, finansiella och personella resurser, tillräcklig kunskap och kompetens hos lärarna, avvägd gruppstorlek och varierad undervisningsmetod, tillgång till lämpligt undervisningsmaterial och ändamålsenliga lokaler. Undersökningen ger också signaler om ytterligare områden som kräver insatser. Bland de problemområden som lärarna lyfter fram är att undervisningsgrupperna ofta är för stora. De ger dessutom en bild av bristande möjligheter att ge elever extra hjälp och stöd. Nästan hälften av lärarna anser att de själva inte har tillräcklig kunskap och kompetens för att kunna stödja elever i behov av särskilt stöd. Utbildningsinspektionen har också återkommande konstaterat att det finns betydande brister i skolors stöd till elever som har svårigheter att nå målen.

Arbetsmiljön, och inte minst arbetsron, har en stor betydelse för hur både elever och lärare lyckas i sitt arbete. Bristande arbetsro på lektionerna upplevs dock av många elever som ett problem. Detta har även andra studier visat, till exempel den nationella utvärderingen av grundskolan.

Attitydundersökningen visar att stress är ett annat påtagligt problem i skolan hos både elever och lärare. Andelen elever som känner sig stressade i skolan ökar med åldern, i synnerhet bland flickor och kvinnor. Stressen är framför allt relaterad till skolarbetet, som läxor, läxförhör och prov. Resultaten understryker vikten av att skolan uttrycker tydliga och positiva förväntningar på varje elev och att arbetet planeras omsorgsfullt, så att eleverna får en rimlig och väl avvägd arbetsbelastning.

Över tid visar attitydundersökningarna att det skett en positiv utveckling vad gäller elevers möjligheter att vara med och påverka olika företeelser. Resultaten visar också att elevernas vilja att vara med och påverka tycks ha minskat jämfört med de tidigare undersökningarna. Detta kan tolkas som att eleverna

upplever ökade möjligheter men det kan också vara så att elevers vilja att vara med och påverka har förändrats. Inom utbildningsinspektionen är elevinflytandet ett område som återkommande får påpekanden om förbättringsåtgärder. Elevinflytande kan ta sig uttryck på olika sätt och det tycks råda en oklarhet hos både elever och lärare hur elevinflytandet kan tillämpas i skolarbetet.

Eleverna om skolan

1. Eleverna om skolan

Enligt grundskolans läroplan ska skolan sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger vilja och lust att lära. Varje elev har rätt att i skolan få utvecklas, känna växandets glädje och få erfara den tillfredsställelse som det ger att göra framsteg och övervinna svårigheter. Läroplanerna för grund- och gymnasieskolan betonar skolans roll när det gäller att förmedla kunskaper och skapa förutsättningar för att eleverna ska tillägna sig och utveckla kunskaper. Skolan ska erbjuda en miljö som stimulerar till lärande.

En majoritet av eleverna trivs med skolarbetet

Gemensamt för såväl yngre som äldre elever är att majoriteten trivs bra med skolarbetet. Av diagram 1.1 framgår att drygt åtta av tio elever trivs mycket eller ganska bra och att andelen positiva har ökat jämfört med de tidigare undersökningarna. De yngre svarar i större utsträckning än de äldre eleverna att de trivs mycket bra med skolarbetet, fyra av tio jämfört med tre av tio elever. Även om andelen elever som trivs nu är högre än vid de tidigare mätningarna är det fortfarande omkring 5 procent av såväl yngre som äldre elever som upplever att de trivs ganska eller mycket dåligt.

I likhet med 2003 års undersökning visar resultaten att det i den yngsta elevgruppen finns ett tydligt könsmonster med en större andel flickor än pojkar som trivs bra med skolarbetet, vilket framgår av tabell 1.1. Samma könsmonster återfinns inte bland de äldre eleverna.

Diagram 1.1 Andel elever i procent som år 2000–2006 svarat att de trivs mycket bra eller ganska bra med skolarbetet. Fördelat på årskurs/skolform och undersökningsår.

Tabell 1.1 Trivs mycket bra eller ganska bra med skolarbetet och bryr sig väldigt mycket eller ganska mycket om skolarbetet. Andel elever i procent, fördelat på årskurs/skolform och kön.

	Elever i årskurs 4–6		Elever i årskurs 7–9		Gymnasieelever	
	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar	Kvinnor	Män
Trivs mycket eller ganska bra med skolarbetet	87	78	87	83	81	80
Hur mycket eller lite tycker du att du bryr dig om och engagerar dig i skolarbetet*	87	82	85	79	81	63

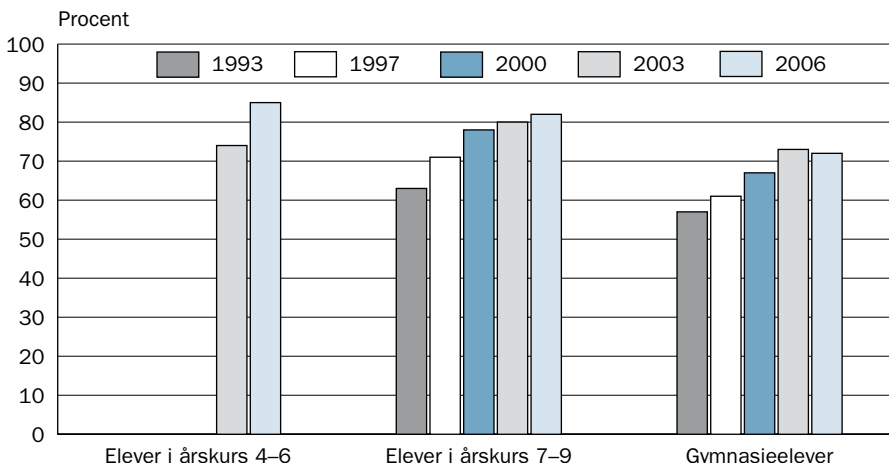
* De yngre eleverna fick frågan: "Hur mycket bryr du dig om ditt skolarbete?", medan de äldre eleverna fick frågan: "Hur mycket eller lite tycker du att du själv bryr dig om och engagerar dig i skolarbetet?"

Elevernas engagemang för skolarbetet har ökat

Undersökningen ger en tydlig bild av att skolarbetet engagerar de flesta elever. Drygt åtta av tio grundskoleelever svarar att de bryr sig mycket om skolarbetet. Det är en större andel än bland gymnasieeleverna, där drygt sju av tio anger att de bryr sig mycket om och är engagerade i skolarbetet. I denna elevgrupp är det en betydligt större andel kvinnor än män som uppger detta, vilket också framgår av tabell 1.1.

Diagram 1.2 visar att de äldre eleverna i större utsträckning idag jämfört med de två tidigaste undersökningarna uppger att de är engagerade. Bland de yngre eleverna har andelen elever som svarar att de bryr sig mycket om skolarbetet ökat sedan undersökningen 2003.

Diagram 1.2 Andel elever i procent som år 1993–2006 svarat att de bryr sig väldigt mycket eller ganska mycket om skolarbetet. Fördelat på årskurs/skolform och undersökningsår.

Lärarna om elevernas engagemang och intresse

Av de lärare som har sin huvudsakliga undervisning i årskurs 4–6 anser 76 procent att deras elever är intresserade och engagerade. Bland lärarna som huvudsakligen undervisar i årskurs 7–9 är motsvarande andel 67 procent. I likhet med de två tidigare attitydundersökningarna är det en mindre andel gymnasielärare som anser detta (59 procent). Bland gymnasielärarna är det vanligare att lärare som undervisar på studieinriktade program svarar att eleverna är intresserade och engagerade jämfört med lärare på yrkesinriktade program (68 respektive 50 procent).

Meningsfullhet och nytta

För att skolan ska lyckas med uppgiften att ge barn och ungdomar en bra grund för fortsatta studier och vuxenlivet är det viktigt att eleverna upplever skolan som meningsfull och att de har och även kommer att få nytta av kunskaperna. Andelen elever som alltid eller oftast tycker att det känns meningsfullt¹ att gå till skolan har ökat sedan 1997, från 61 till 72 procent. Eleverna i årskurs 7–9 svarar i större utsträckning än gymnasieeleverna att det känns meningsfullt, 76 jämfört med 69 procent. År 2006 anser en av tio bland de äldre eleverna att det sällan eller aldrig känns meningsfullt att gå till skolan. Denna andel har varken ökat eller minskat sedan 1997.

Elever på studieinriktade program tycker i större utsträckning än elever på yrkesinriktade att det alltid eller oftast känns meningsfullt att gå till skolan, 73 jämfört med 64 procent. En indikation på att elever inte upplever det meningsfullt att gå till skolan är frånvaron. De äldre elever som anger att de är borta från skolan utan tillåtelse minst en gång i månaden svarar ofta att det bara då och då känns meningsfullt att gå till skolan.

Fler än åtta av tio bland de äldre eleverna tror att de kommer att få väldigt eller ganska mycket nytta av det de lär sig i skolan, grundskoleelever i något större utsträckning än gymnasieelever (86 respektive 79 procent). Elevernas uppfattning om att de kommer att få nytta av det de lär sig i skolan är oförändrad sedan 1997. Bland gymnasieeleverna är det en större andel elever med svensk än med utländsk bakgrund som svarar att de tror att de kommer att få mycket nytta av kunskaperna, åtta av tio elever jämfört med sju av tio.

Nio av tio lärare tycker att det känns meningsfullt att gå till arbetet

I 2006 års undersökning tillfrågades lärarna för första gången om de tycker att det känns meningsfullt att gå till arbetet, vilket nio av tio lärare svarar att

¹ Eleverna i årskurs 4–6 har inte fått besvara frågorna om det känns meningsfullt att gå till skolan och om eleverna tror att de kommer att få nytta av det de lär sig i skolan. Däremot om det känns roligt att gå till skolan.

det alltid eller oftast gör. Lärarna ger därmed en positivare bild än eleverna, då drygt sju av tio bland de äldre eleverna upplever att det alltid eller oftast känns meningsfullt att gå till skolan.

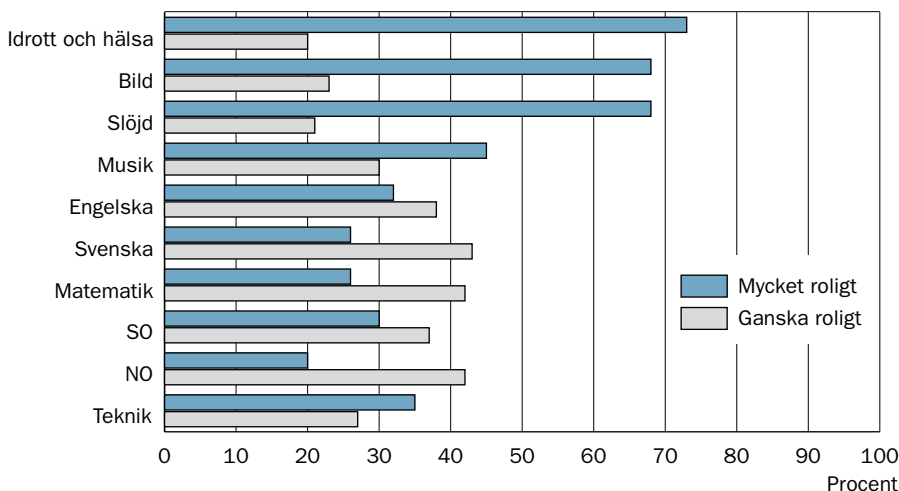
Idrott och hälsa, bild och slöjd är de roligaste ämnena i skolan enligt eleverna i årskurs 4–6

Eleverna i årskurs 4–6 har fått svara på hur ofta de tycker att det är roligt att gå till skolan. Sju av tio svarar att de tycker att det är roligt att gå till skolan varje dag eller en eller flera gånger i veckan. Det är en större andel flickor än pojkar, 76 respektive 67 procent, som svarar att det varje dag eller minst en gång i veckan är roligt att gå till skolan.

De yngre eleverna har också fått bedöma hur roligt de tycker att tio olika skolämnen är. Störst andel elever, omkring 90 procent, tycker att de praktiskt-estetiskt inriktade ämnena idrott och hälsa, bild och slöjd är roliga.

För några av de yngre eleverna var det svårt att tycka till om ämnet teknik. Så många som 26 procent har valt svarsalternativet vet inte. Även för ämnena NO och SO är det förhållandevis många som svarar vet inte (10 respektive 6 procent).

Diagram 1.3 Andel elever i årskurs 4–6 i procent som anser att olika ämnen är roliga.

Beroende på ämne finns skillnader mellan hur olika elevgrupper svarar. Flickor tycker i större utsträckning än pojkar att musik (81 respektive 68 procent) och svenska (75 respektive 63 procent) är roligt. Pojkarna tycker istället i större utsträckning än flickorna att teknik (72 respektive 53 procent) är roligt.

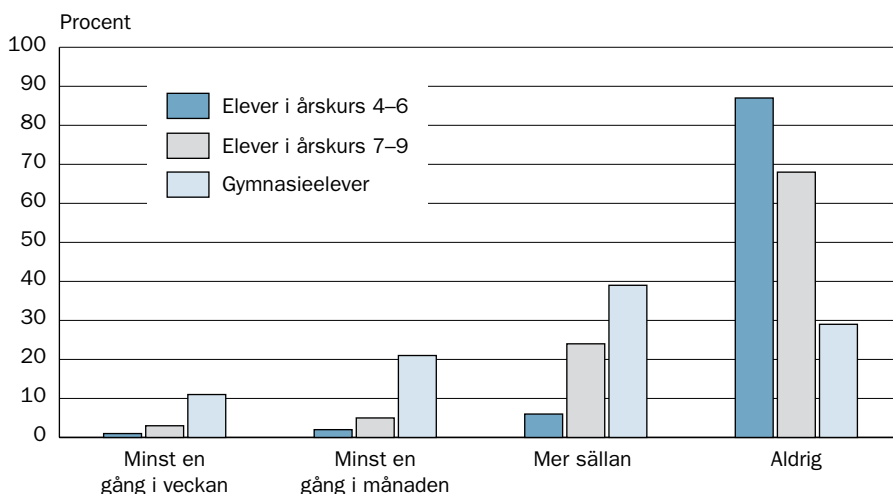
Jämfört med elever med svensk bakgrund tycker en större andel elever med utländsk bakgrund att engelska (82 respektive 67 procent), svenska (77 respektive 67 procent), matematik (77 respektive 66 procent) och SO (74 respektive 65 procent) är roliga ämnen.

De äldre eleverna har inte tagit ställning till olika ämnen i 2006 års undersökning. Detta gjordes däremot i den nationella utvärderingen av grundskolan 2003 (NU03) där elever i årskurs 9 svarade på flera frågor om skolans olika ämnen. Resultaten från NU03 visade att eleverna uppskattade de praktiskt-estetiskt inriktade ämnena mer än de teoretiskt inriktade, dvs precis samma mönster som för de yngre eleverna i 2006 års undersökning. Även om de praktiskt-estetiskt inriktade ämnena sågs som intressanta och lustfyllda värderades ofta kunskaperna från de teoretiskt inriktade ämnena högre. Kunskaper i svenska, engelska, matematik och samhällskunskap ansågs viktigt både i sig och för framtida studier och arbete.

Vanligare med frånvaro bland gymnasieelever

Det är vanligare att äldre, i synnerhet gymnasieelever, än yngre elever är borta från schemalagd undervisning utan tillåtelse, se diagram 1.4. Tidigare studier har visat att otillåten frånvaro bland annat förekommer beroende på håltimmars placering (Skolverket 2003, Kahlberg & Sundell 2004). Eftersom det är vanligare med håltimmar i gymnasieskolan än för elever i årskurs 4–6 och 7–9 kan detta vara åtminstone en del av förklaringen till att det är betydligt vanligare att gymnasieelever än grundskoleelever är borta från skolan utan tillåtelse.

Diagram 1.4 "Hur ofta är du borta från skolan utan att du har lov till det?" Andel elever i procent fördelat på årskurs/skolform. Andel som svarat vet inte redovisas ej.

Av de yngre eleverna är det en något större andel flickor än pojkar, 91 jämfört med 84 procent, som svarar att de aldrig varit borta från skolan utan tillåtelse.

Såväl bland de yngre som äldre eleverna är det vanligare att de elever som varit borta från skolan utan tillåtelse minst en gång i månaden, tycker att det är få eller inga lärare som lyckas engagera dem och skapa intresse för undervisningen² jämfört med dem som sällan eller aldrig är borta. Bland de gymnasieelever som ofta är frånvarande är det även en större andel än bland övriga elever som uppger att de enbart i liten utsträckning bryr sig om och engagerar sig i skolarbetet. Av de yngre eleverna är det vanligare att de elever som ofta är borta från skolan tycker att det mer sällan eller aldrig är roligt att gå till skolan jämfört med dem som sällan eller aldrig är borta.

Ger skolan lust att lära sig mer?

Sex av tio av de äldre eleverna anser att skolan väldigt eller ganska mycket ger dem lust att lära sig mer. Andelen som svarar ganska eller väldigt lite är 17 procent. Resultatet är oförändrat jämfört med 2000 och 2003.

Denna bild bekräftas även av lärarna då sex av tio anser att deras skola i mycket eller ganska stor utsträckning lyckas med att väcka elevernas intresse för fortsatt lärande. Det är vanligare att gymnasielärare som undervisar på studieinriktade program än lärare på yrkesinriktade svarar att skolan i stor utsträckning lyckas med detta.

Gymnasieeleverna har fått svara på om de hellre skulle jobba än att gå i skolan om de kunde få ett jobb. En majoritet, 71 procent, menar att de absolut eller troligtvis inte skulle vilja det, medan 27 procent uppger att de hellre skulle jobba om de fick ett arbete. Andelen som skulle föredra att jobba är något större 2006 jämfört med de två föregående attitydundersökningarna, då andelen var cirka 20 procent. Män, elever vars föräldrar har lägre utbildning och elever på yrkesinriktade program svarar i större utsträckning att de hellre skulle jobba om de fick ett arbete än kvinnor, elever vars föräldrar har högre utbildning respektive elever på studieförberedande program, se tabell 1.2.

² Eleverna i årskurs 4–6 fick frågan: "Kan lärarna få dig att bli intresserad av ett ämne?"

Tabell 1.2 Andel gymnasieelever i procent som svarat ja, absolut eller troligtvis på frågan om de kunde få ett jobb hellre skulle jobba än gå i gymnasieskolan. Fördelat på kön, gymnasieinriktning och föräldrars utbildningsnivå.

	Ja, absolut eller troligtvis
Samtliga	27
Kvinna	22
Man	32
Yrkesinriktade program	37
Studieinriktade program	18
Föräldrars genomsnittliga utbildningsnivå:	
Grundskola	40
Gymnasieskola	34
Högskola	17

De flesta elever tycker att läroböcker och andra läromedel är bra. Skolan verkar i en omgivning av många kunskapskällor. Enligt läroplanerna ska skolan sträva efter de bästa samlade betingelserna för elevernas bildning, tänkande och kunskapsutveckling.

En övervägande del av såväl yngre som äldre elever, åtta av tio, anser att läromedlen är bra i alla eller i de flesta ämnen. Andelen äldre elever som är positiva har ökat sedan 2000 och 2003, medan andelen positiva bland de yngre eleverna har minskat sedan 2003. Bland de äldre eleverna finns det inga skillnader mellan hur olika grupper uppfattar läromedel. Skillnader mellan olika grupper bland de yngre eleverna framgår när man tar hänsyn inte enbart till kön utan även till svensk eller utländsk bakgrund. Av de yngre eleverna är det pojkar med utländsk bakgrund som i störst utsträckning tycker att läroböcker och andra läromedel är bra i flertalet ämnen.

Arbetssätt och arbetstakt

Det finns olika förutsättningar för elevers lärande och möjligheter i skolan. Arbetssätt, arbetsro och möjlighet att få arbeta i en takt som passar är några av dessa.

Tabell 1.3 visar att en större andel av eleverna i årskurs 4–6 och 7–9 jämfört med gymnasieeleverna svarar att de kan arbeta i en takt som passar just dem i alla eller i de flesta ämnen. Bland grundskoleeleverna finns det inga nämnvärda skillnader mellan hur olika grupper svarar. Det finns det däremot bland gymnasieeleverna där betydligt fler män (80 procent) än kvinnor (68 procent) anser att arbetstakten passar dem. Bland de äldre eleverna har andelen som upplever att de kan arbeta i den takt som passar ökat sedan 2000, men nivån

Tabell 1.3 Andel elever i procent som svarat i alla ämnen eller i de flesta ämnen på nedanstående frågor. Fördelat på årskurs/skolform och undersökningsår.

	Elever i årskurs 4–6		Elever i årskurs 7–9			Gymnasieelever		
	2003	2006	2000	2003	2006	2000	2003	2006
Är läroböcker och andra läromedel bra?	86	78	68	69	80	60	71	79
Kan du arbeta i den takt som passar dig?	81	82	76	79	83	65	71	74
Tycker du att arbets-sätten varierar?*	-	65	-	-	78	-	-	72

* Eleverna i årskurs 4–6 fick frågan: "Arbetar ni på olika sätt med olika skoluppgifter (till exempel lyssnar på läraren, arbetar var för sig, arbetar i grupp)?", medan de äldre eleverna fick frågan "Tycker du att arbets-sätten varierar (till exempel eget arbete, läraren pratar och ställer frågor, diskussion och grupparbeten)?"

är ungefär densamma som 2003. Även när det gäller de yngre eleverna är resultatet oförändrat mellan 2003 och 2006.

I både grundskolans och gymnasieskolans läroplan anges att läraren ska låta eleverna pröva olika arbetssätt och arbetsformer. I 2006 års attitydundersökning tillfrågades eleverna om de tycker att arbetssätten varierar i form av till exempel eget arbete, läraren pratar och ställer frågor, diskussion och grupparbeten. Av de äldre eleverna är det tre av fyra som anser att arbetssätten varierar i alla eller i de flesta ämnen. Denna andel är mindre bland de yngre eleverna. I denna elevgrupp är det en större andel flickor (69 procent) än pojkar (61 procent) som tycker att arbetssätten varierar i alla eller i de flesta ämnen.

Majoriteten av de yngre eleverna tycker att det bara finns arbetsro ibland. För en majoritet av de yngre eleverna kännetecknas arbetssituationen i skolan av att det bara ibland är lugnt i klassrummet på lektionerna och att de ibland har arbetsro, vilket framgår av tabell 1.4.³ Resultaten är oförändrade jämfört med 2003. I likhet med föregående attitydundersökning finns det inte heller några skillnader mellan hur olika elevgrupper svarar.

I 2006 års undersökning fick de yngre eleverna även besvara frågan om de känner sig störda av andra elever på lektionerna, vilket ungefär var åttonde elev uppger att de alltid eller nästan alltid gör. De elever som svarar att de alltid eller nästan alltid känner sig störda av andra elever på lektionerna uppger också

³ De yngre eleverna och eleverna i årskurs 7–9 och gymnasieskolan har fått välja mellan olika svarsalternativ på frågorna om arbetsro på lektionerna vilket medför att svaren inte är jämförbara och därmed redovisas separat.

i stor utsträckning att det mer sällan eller aldrig är lugnt på lektionerna och att de mer sällan eller aldrig har arbetsro på lektionerna.

Tabell 1.4 Andel elever i årskurs 4–6 i procent som svarat på nedanstående frågor.

	Alltid eller nästan alltid	Ibland	Mer sällan	Aldrig
Brukar det vara lugnt i klassrummet på lektionerna?	20	57	19	4
Tycker du att du har arbetsro på lektionerna?	33	55	10	3
Känner du dig störd av andra elever på lektionerna?	12	57	18	12

Två av tre av de äldre eleverna anser att det finns arbetsro på de flesta lektioner

I 2006 års undersökning fick de äldre eleverna och lärarna ta ställning till frågor om arbetsro på lektionerna. Frågorna har inte ställts i de tidigare undersökningarna.

En majoritet av de äldre eleverna anser att det är en trevlig stämning på nästan alla eller de flesta av lektionerna. Det är vanligare att gymnasieeleverna än att de äldre grundskoleeleverna anser detta, se tabell 1.5. Bland gymnasieeleverna är det en större andel män än kvinnor som svarar att det är bra stämning på flertalet lektioner (91 respektive 83 procent). Detta könsmonster finns inte hos de äldre grundskoleeleverna.

Två av tre elever, såväl i årskurs 7–9 som i gymnasieskolan, anser att det finns arbetsro på nästan alla eller de flesta av lektionerna, medan 14 procent tycker att detta endast gäller för några få eller nästan inga lektioner.

På frågan om arbetet kommer igång först långt efter det att lektionen har börjat svarar tre av tio såväl äldre grundskoleelever som gymnasieelever att det är så på nästan alla eller de flesta av lektionerna.

Av de äldre eleverna uppger ungefär var sjunde att de på nästan alla eller de flesta lektionerna känner sig störda i arbetet av andra elever. Bland gymnasieeleverna finns det ett tydligt könsmonster med en större andel kvinnor än män som anser att de på flertalet lektioner störs av andra elever (17 respektive 8 procent). Detta könsmonster återfinns inte bland de äldre grundskoleeleverna.

För ungefär var sjätte elev i grundskolans senare år och gymnasieskolan karaktäriseras arbetssituationen på lektionerna av att det på nästan alla eller de flesta av lektionerna är en störande hög ljudnivå. Kvinnor i gymnasieskolan

Tabell 1.5 Andel elever i åk 7–9 och gymnasieskolan samt lärare i procent, som svarat på nedanstående frågor.

	Nästan alla/de flesta lektioner			Ungefär hälften av lektionerna			Nästan inga/några få lektioner		
	Åk 7–9	Gymn	Lärare	Åk 7–9	Gymn	Lärare	Åk 7–9	Gymn	Lärare
Är det en trevlig, positiv stämning?	79	87	92	12	7	7	9	5	1
Finns det arbetsro?	65	67	84	21	19	13	14	13	3
Kommer arbetet igång först långt efter det att lektionen har börjat?	30	31	9	19	19	9	51	49	83
Är det en störande hög ljudnivå under lektionerna?	17	16	7	13	12	13	71	71	79
Känner du dig störd i ditt arbete av andra elever?	16	12	-	13	11	-	71	76	-

svarar i större utsträckning än män att de störs av hög ljudnivå under flertalet av lektionerna (20 respektive 13 procent).

Bilden av problem med störningar och oro under lektionerna kan kompletteras av Skolverkets nationella utvärdering av grundskolan 2003 (NU03). I denna undersökning tillfrågades närmare 7 000 elever i årskurs 9 bland annat om de kände sig störda av andra elever. Hälften av eleverna instämde i påståendet att de ofta kände sig störda i sitt arbete av andra elever i klassen. 17 procent svarade att det stämde mycket bra. Var tionde elev svarade att det stämde mycket dåligt.

Eleverna i NU03 besvarade även frågor om studiero uppdelat för olika ämnen. Beroende på ämne angav mellan 11 (idrott och hälsa) och 21 (matematik) procent av eleverna att det var störande ljud och dålig ordning vid varje lektion i ämnet. I genomsnitt var det 15 procent som uppgav att det vid varje lektion var störande ljud och oordning på lektionerna. På samma sätt besvarades frågan om huruvida arbetet kommer igång först långt efter det att lektionen börjat. Mellan 7 (slöjd) och 20 (matematik) procent av eleverna svarade att detta hände vid varje lektion i ämnet. Även om både NU03 och attitydundersökningen 2006 visar på problem med arbetsmiljön är resultaten inte direkt jämförbara. Frågorna har ställts med olika svarsskalor och NU03 omfattar enbart elever i årskurs 9.

Lärarna har en mer positiv bild än eleverna i frågor om arbetsro på lektionerna

Lärarnas svar ger en mer positiv bild än eleverna då drygt nio av tio anser att det är en god stämning på nästan alla eller de flesta lektioner och drygt åtta av tio bedömer att det finns arbetsro. Lärarna ger även en betydligt ljusare bild än eleverna i fråga om arbetet kommer igång först långt efter det att lektionen har börjat. En av tio lärare svarar att detta inträffar på flertalet lektioner jämfört med tre av tio bland eleverna. Sju procent av lärarna anser att det är en störande hög ljudnivå på nästan alla eller de flesta av lektionerna jämfört med 17 procent bland de äldre eleverna. Mönstret att lärarna är mer positiva än eleverna i frågor om trevlig stämning, arbetsro och sent påbörjat arbete fanns även i NU03.

De som varit lärare i mer än 25 år är något mer positiva till arbetsmiljön på lektionerna jämfört med lärare som har arbetat i högst 10 år i yrket. Av lärare med längre yrkeserfarenhet menar nio av tio att det på flertalet av lektionerna finns arbetsro jämfört med åtta av tio bland de med kortast erfarenhet. Motsvarande andelar på frågan om det är en störande hög ljudnivå är 4 respektive 11 procent.

Det finns också könsskillnader så till vida att männen i större utsträckning än kvinnorna uppfattar att det är en störande hög ljudnivå på nästan alla eller de flesta av lektionerna (11 respektive 6 procent) och att arbetet kommer igång först långt efter det att lektionen har börjat (12 respektive 7 procent).

Sex av tio elever anser att flertalet av lärarna är bra på att skapa arbetsro. I 2006 års undersökning fick de äldre eleverna även ta ställning till om de tycker att lärarna är bra på att skapa arbetsro. Drygt sex av tio av de äldre eleverna anser att alla eller de flesta av lärarna är bra på att skapa arbetsro medan nästan två av tio anser att inga eller några få lärare är bra på detta. Någon skillnad mellan äldre grundskoleelevers och gymnasieelevers uppfattning finns inte. Bland gymnasieeleverna är det en större andel män än kvinnor som anser att flertalet av lärarna är bra på att skapa arbetsro (67 respektive 56 procent).

Eleverna är mer nöjda med klass/gruppstorlek än lärare

Både elever och lärare har besvarat frågor om gruppstorlek. Av såväl yngre som äldre elever tycker åtta av tio att gruppens storlek är lagom medan 13 procent bland de yngre och 18 procent bland de äldre eleverna menar att den är för stor. De äldre elevernas uppfattning är stabil sedan Skolverkets första attitydundersökning 1993. Även resultatet för de yngre eleverna är oförändrat jämfört med 2003.

Bland gymnasieeleverna finns det skillnader mellan de olika programmen. Var fjärde elev på de studieinriktade programmen tycker att klassen är för stor jämfört med drygt var tionde elev på de yrkesinriktade programmen.

Lärarna är mer negativt inställda till storleken på den klass/undervisningsgrupp de oftast undervisar i. Drygt sex av tio av dem anser att klassen eller undervisningsgruppen är lagom, medan 36 procent menar att den är för stor. Andelen lärare som anser att den är för stor har dock minskat med 7 procentenheter sedan 2003⁴. Jämfört med 2003 anser idag en mindre andel av lärarna som huvudsakligen undervisar i årskurs 1–6 att klassen eller undervisningsgruppen är för stor, medan andelen bland lärare som undervisar i årskurs 7–9 eller gymnasieskolan är oförändrad.

När det gäller de yngre eleverna framgår det att den faktiska klasstorleken är relaterad till elevernas subjektiva bedömning av densamma.⁵ Ju fler elever som går i den klass eleven tillhör, i desto större utsträckning anser han eller hon att klassen är för stor. De elever som i störst utsträckning svarar att deras klass är lagom stor har omkring 20 klasskamrater.

Tabell 1.6 Andel elever i årskurs 4–6 i procent som svarat att deras klass är lagom stor. Fördelat på faktisk klasstorlek.

I klassen finns	–15 elever	16–20 elever	21–25 elever	26–30 elever	31– elever
	73	78	81	73	75

Sammanfattning

Undersökningen visar på många positiva resultat beträffande elevernas uppfattning av skolan. Fler än åtta av tio elever, såväl bland de yngre som äldre, trivs bra med skolarbetet och resultaten visar också att jämfört med 2003 har andelen elever som trivs bra ökat. Allt fler äldre elever upplever också att det känns meningsfullt att gå till skolan och bryr sig mycket om skolarbetet. Även bland de yngre eleverna har andelen som bryr sig mycket om skolarbetet ökat. Fler än åtta av tio av de äldre eleverna tror att de kommer att ha mycket nytta av det de lär sig i skolan, grundskoleelever i större utsträckning än gymnasieelever. Sju av tio av de yngre eleverna tycker också att det är roligt att gå till skolan varje dag eller flera gånger i veckan, flickor i större utsträckning än pojkar.

⁴ Lärarna har enbart besvarat frågan i 2003 och 2006 års undersökning.

⁵ Det är inte möjligt att göra analyser på klassnivå för de äldre eleverna i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan. Detta beror på att för de äldre eleverna utgörs urvalet av ett individurval som varken är kopplat till en skola eller en klass, medan urvalet för de yngre eleverna utgörs av ett skol- och klassurval.

En majoritet av såväl yngre som äldre elever anser att läroböcker och andra läromedel är bra och att de kan arbeta i en takt som passar dem i alla eller de flesta ämnen.

Av både de yngre och äldre eleverna tycker nästan åtta av tio att klassen eller undervisningsgruppen är lagom stor. De som inte tycker det anser att deras klass är för stor snarare än för liten. Till skillnad från eleverna anser betydligt färre lärare, drygt sex av tio, att klassen eller undervisningsgruppen de undervisar i är lagom stor, medan drygt en av tre lärare menar att den är för stor. Jämfört med 2003 anser dock idag en mindre andel av lärarna som huvudsakligen undervisar i årskurs 1–6 att klassen eller undervisningsgruppen är för stor.

Undersökningen visar också på problem i skolan. Drygt hälften av de yngre eleverna upplever att det bara ibland finns arbetsro på lektionerna. Drygt en av tio av de yngre eleverna svarar att de alltid eller nästan alltid känner sig störda av andra elever på lektionerna. I likhet med föregående attitydundersökning finns det inga skillnader i den yngre elevgruppen mellan hur olika grupper, till exempel flickor och pojkar, bedömer arbetsron på lektionerna.

När det gäller de äldre eleverna anser två av tre att det finns arbetsro på nästan alla eller de flesta av lektionerna, men var sjunde elev (14 procent) tycker att detta endast gäller för några få eller inga lektioner. Ungefär var sjunde av de äldre eleverna anger att de på nästan alla eller de flesta av lektionerna känner sig störda av andra elever. För nästan två av tio av de äldre eleverna karaktäriseras arbetssituationen av att det på flertalet lektioner är en störande hög ljudnivå. Det är framför allt kvinnor på gymnasieskolan som anser detta. Drygt sex av tio av de äldre eleverna anser att alla eller de flesta av lärarna är bra på att ordna arbetsro medan nästan två av tio menar att inga eller några få lärare är bra på detta. Lärarna har genomgående en mer positiv bild än eleverna i fråga om arbetsro på lektionerna.

Arbetsmiljön för elever har en stor betydelse för hur deras arbete kan bedrivas effektivt och med bra kvalitet. Flera undersökningar och studier har visat att det inte sällan förekommer störningar och oro i klassrummet.⁶ En undersökning av yngre elevers uppfattningar om arbetsmiljön i skolan visar att stökigheten är den främsta orsaken till att de mår dåligt i skolan.⁷

⁶ Skolverket (2006) Lusten och möjligheten, fördjupad studie av den nationella utvärderingen 2003 Skolverkets rapport nr 282, Skolverket (2004) PISA 2003 – svenska femtonåringars kunskaper och attityder i ett internationellt perspektiv.

⁷ Arbetsmiljöverket (2006) Elevers skolmiljö – en undersökning hösten 2005 av barn födda 1994. Rapport nr 2006:3.

Nivåindelning

2. Nivåindelning

Nivåindelning av elever finns inte direkt reglerad i styrdokumentet. Skollagen betonar att eleverna i grundskolan ska ha en i huvudsak gemensam studiegång samt att särskilt stöd i första hand ska ges inom den klass eller grupp som eleven tillhör. Sverige har även i internationella överenskommelser förbundit sig att arbeta för en gemensam studiegång. Av grund- och gymnasieskolans läroplaner framgår att arbetet ska organiseras och genomföras så att eleven utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga. Varje elev har rätt att få utvecklas i skolan och läraren ska utgå från varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande. Skolverket har tagit fram en vägledande slutsats om nivåindelning i grundskolan.¹ I denna framgår att nivåindelning kan vara motiverat under en begränsad tid och utifrån ett pedagogiskt syfte, förutsatt att det inte leder till för lågt ställda förväntningar på eleverna. Elevernas resultat ska följas upp och indelningen omprövas fortlöpande.

Nivåindelning av elever kan se ut på flera olika sätt och grupperingarna kan gälla kortare eller längre tid. För att i möjligaste mån kunna tolka begreppet på ett likartat sätt fick både elever och lärare information om vad nivåindelning avsåg i detta sammanhang. Innan eleverna besvarade frågorna om nivåindelning fick de information om att nivåindelning här avser ”undervisningsgrupp som är sammansatt/indelat efter elevernas kunskaper och/eller hur snabbt gruppen arbetar”. I lärarenkäten definieras nivåindelning som ”indelning av elever i grupper efter deras kunskaps-/prestationsmässiga förutsättningar”. Ingen begränsning avseende hur länge grupperna finns sattes.

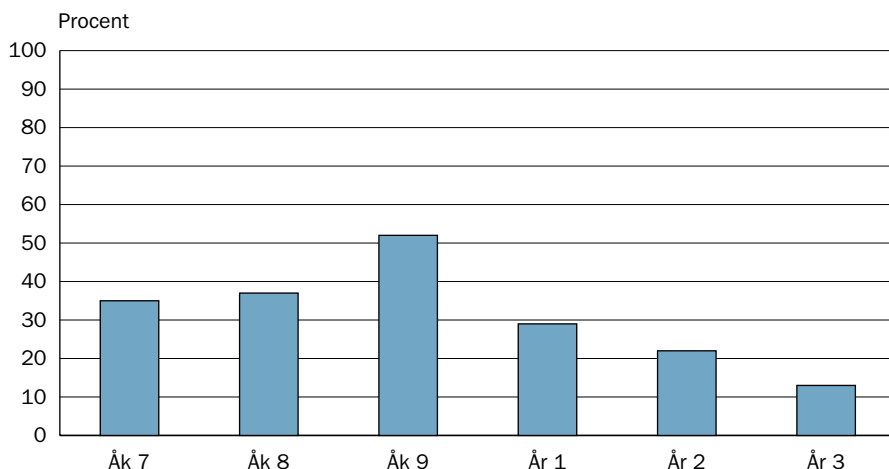
Hälften av eleverna i årskurs nio går i nivåindelade grupper

Av eleverna i grundskolans senare år samt i gymnasieskolan svarar nästan var tredje elev att de går i en nivåindelad grupp i något eller några ämnen. Nivåindelning är vanligare i grundskolan än i gymnasieskolan, vilket sannolikt kan förklaras med att gymnasieskolan är uppdelad på program med olika karaktär. Fyra av tio elever i grundskolan anger att de går i en nivåindelad grupp i något ämne. Motsvarande andel för gymnasieeleverna är 21 procent. Andelen elever som går i nivåindelade grupper varierar även mellan årskurserna. Vanligast är det i grundskolans sista år, årskurs 9, där hälften av eleverna anger att de går i nivåindelade grupper. I årskurs 7 och 8 ligger deltagandet kring var tredje elev. Trenden i

¹ Skolverket 2006, Vägledande slutsats 2006-04-03.

gymnasieskolan är den motsatta, här är nivåindelning mest vanlig det första året (29 procent) för att därefter minska till 13 procent det tredje och sista året.

Diagram 2.1 Andel elever i procent som svarat att de går i en nivåindelad grupp. Fördelat på årskurs och skolor.

Matematik är det ämne där nivåindelningar är mest vanligt. I grundskolans senare år svarar var tredje elev att de går i en nivåindelad grupp i matematik, motsvarande andel i gymnasieskolan är 15 procent. I övriga ämnen förekommer nivåindelning framför allt i engelska där 20 procent av grundskoleeleverna och 9 procent av gymnasieeleverna går i en nivåindelad grupp. I svenska är motsvarande andelar 8 respektive 5 procent. Nivåindelning förekommer även i andra ämnen som andra språk, samhällskunskap och fysik, men i en mycket begränsad utsträckning.

Elevernas erfarenhet av nivåindelning

Av de elever som läser nivåindelad i matematik bedömer nio av tio att det fungerar mycket eller ganska bra för dem. Fler än sex av tio anger att det fungerar mycket bra medan 5 procent tycker att det fungerar dåligt. Svarsmönstret är detsamma oberoende av elevernas kön, ålder och huruvida de har svensk eller utländsk bakgrund. Även i engelska och svenska tycker nio av tio elever att nivåindelningen fungerar bra för dem.

Tabell 2.1 "Tycker du att nivåindelning fungerar bra eller dåligt för dig?"
Andel äldre elever i procent för respektive ämne.

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt
Matematik	62	28	5	4	1
Engelska	62	29	6	2	1
Svenska	57	33	5	3	1

Samtliga elever i årskurs 7–9 och gymnasieskolan har även tagit ställning till i vilken typ av grupp sammansättning som de upplever att de lär sig allra bäst. En majoritet (57 procent) anger att de lär sig bäst tillsammans med elever som kan ungefär lika mycket som de själva. 33 procent föredrar grupper med elever som kan lite mer. 6 procent av eleverna svarar att de lär sig bäst tillsammans med elever som kan lite mindre än dem själva. Det finns inga svarsskillnader mellan könen, föräldrarnas utbildningsnivå eller om eleven går i grund- eller gymnasieskolan. Däremot anger elever med utländsk bakgrund (44 procent) i högre utsträckning än de med svensk bakgrund (32 procent) att de lär sig bäst tillsammans med elever som kan lite mer än de själva.

Lärarnas erfarenhet av nivåindelning

Av lärarna i undersökningen är det 27 procent som svarar att de undervisar i en eller flera nivåindelade grupper. Liksom för eleverna är det vanligare bland lärare i grundskolan och i synnerhet i grundskolans senare år. Bland gymnasie-lärarna är det 18 procent som anger att de undervisar i nivåindelade grupper. Detta kan jämföras med lärare i grundskolans årskurs 1–3 där motsvarande andel är 25 procent samt 36 procent för lärare i årskurs 7–9.

De lärare som angett att de undervisar i nivåindelade grupper fick även svara på utifrån vilka grunder indelningen baseras och om den kontinuerligt följs upp och omprövas, se tabell 2.2.

Tabell 2.2 Andel lärare i procent som svarat på nedanstående frågor.
Enbart lärare som själva undervisar i nivåindelade grupper.

	Stämmer mycket bra	Stämmer ganska bra	Stämmer ganska dåligt	Stämmer mycket dåligt	Vet inte/ har ingen uppfattning
Dina elevers indelning i grupper baseras på test/provresultat	22	41	19	16	3
Dina elevers indelning i grupper baseras på elevernas/föräldrarnas önskemål	11	31	25	30	3
Dina elevers indelning i grupper följs upp och omprövas regelbundet	39	43	11	5	2
Planeringen och genomförandet av din undervisning underlättas genom nivåindelning	50	36	9	3	2

Själva nivåindelningen, hur elever delas in i grupper, kan baseras på flera olika faktorer. Denna undersökning ger inte en fullständig bild av hur indelningen går till, men lärarna har bedömt i vilken utsträckning nivåindelningen baseras på test- och provresultat respektive elevernas och föräldrarnas egna önskemål. Test- och provresultat tycks ha en något större betydelse jämfört med det senare, andelen lärare som instämmer är 63 respektive 42 procent. En klar majoritet av lärarna, 82 procent, anger att nivåindelningarna kontinuerligt följs upp och omprövas. 16 procent svarar att detta stämmer dåligt. Kvinnor menar att omprövningar sker i något större utsträckning jämfört med män.

Av de lärare som arbetar med nivåindelade grupper bedömer flertalet, nästan nio av tio, att planeringen och genomförandet av undervisningen underlättas genom nivåindelning. Drygt en av tio menar att undervisningsformen inte underlättar deras arbete.

En majoritet av lärarna tror på nivåindelning

Samtliga lärare i undersökningen, även de som svarat att de inte undervisar i nivåindelade grupper, har tagit ställning till frågor om nivåindelning. Det gäller bland annat frågan om de tror att elevernas olika behov tillgodoses bättre med nivåindelning. Som framgår av tabell 2.3 instämmer drygt åtta av tio lärare i påståendet. Svarsmönstret gäller oberoende av lärarnas kön, skolstorlek, antal undervisningsår och huruvida man undervisar i grund- eller gymnasieskolan.

En något mindre andel, nästan åtta av tio, instämmer i påståendet att eleverna lär sig bättre med nivåindelning. 14 procent av lärarna tar mer eller mindre starkt avstånd från påståendet. Lärare i årskurs 7–9 samt kvinnor oavsett skolform svarar i större utsträckning att påståendet stämmer mycket bra.

Tabell 2.3 "Vad tycker du om följande påståenden?" Andel lärare i procent.
Samtliga lärare i undersökningen.

Med nivåindelning...	Stämmer mycket bra	Stämmer ganska bra	Stämmer ganska dåligt	Stämmer mycket dåligt	Vet inte/ har ingen uppfattning
..tillgodoses elevernas behov bättre	39	44	8	2	6
..lär sig eleverna bättre	30	47	11	3	9
..fastnar eleverna på en viss nivå	5	20	44	20	11

Risken att elever blir kvar på en viss nivå och inte utvecklas i enlighet med sin förmåga tas ofta upp i diskussioner kring nivåindelning. När lärarna får frågan instämmer var fjärde i att den risken finns. En majoritet, sex av tio lärare, tar dock avstånd från påståendet och menar att nivåindelning inte medför att elever blir kvar på en viss nivå.

Lärare som själva undervisar i nivåindelade grupper är genomgående något mer positiva till undervisningsformen. De anser i högre utsträckning än övriga lärare att elevernas behov tillgodoses bättre samt att de lär sig bättre. Det är också en större andel i denna lärargrupp som menar att nivåindelade elever inte fastnar på en viss nivå.

Nivåindelning är ett relativt sparsamt undersökt område och 2006 är första gången som dylika frågor ställs i attitydundersökningen. I den nationella utvärderingen av grundskolan 2003 (NU03) svarade lärare i de flesta av grundskolans ämnen i årskurs 9 på en fråga om nivåindelning. Samtliga lärare ombads ta ställning till vilken betydelse de själva anser ligga i att elever nivåindelas för att åstadkomma en effektiv inläring. Nästan tre av tio ansåg att nivåindelning var av ingen eller liten betydelse och drygt sju av tio svarade att det var av stor betydelse. Om man bara utgår från matematiklärarna, de som undervisar i det ämne där nivåindelning är mest vanligt är andelen som ser nivåindelning som betydelsefullt högre. Drygt tre av fyra av matematiklärarna i NU03 angav att nivåindelning var av stor betydelse för att åstadkomma en effektiv inläring.

Sammanfattning

I läroplanernas avsnitt om en likvärdig utbildning framgår att undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov samt att undervisningen därför aldrig kan utformas lika för alla.

Nivåindelning förekommer i grundskolans alla årskurser och i gymnasieskolan men är mest vanlig i grundskolans sista år. Fyra av tio elever i årskurs 7–9 deltar i någon form av nivåindelad undervisning och bland eleverna i årskurs nio är andelen fem av tio. I gymnasieskolan läser var femte elev nivåindelad i något ämne.

De flesta som deltar i nivåindelad undervisning gör det i ämnet matematik. En övervägande majoritet av de elever som går i nivåindelade grupper uppskattar det. I matematik, engelska och svenska anger nio av tio att nivåindelning fungerar bra för dem. Cirka fyra procent tycker att det fungerar dåligt.

Skolverket har betonat vikten av att nivåindelning av elever kontinuerligt följs upp och omprövas. En majoritet av lärarna som själva undervisar i nivåindelade grupper, drygt åtta av tio, menar också att så sker. De flesta lärare som arbetar med nivåindelade grupper upplever även att nivåindelning underlättar planeringen och genomförandet av undervisningen.

En majoritet av lärarna tror på nivåindelning som pedagogisk metod. Av samtliga lärare i undersökningen är det runt åtta av tio som instämmer i att elevernas behov tillgodoses bättre med nivåindelning och att elever lär sig bättre med nivåindelning. Ungefär en av tio tar avstånd ifrån påståendena. Även om en majoritet av lärarna tar avstånd från påståendet att elever, som en följd av nivåindelning, fastnar på en viss nivå, anser var fjärde lärare detta. Dessa andelar avser samtliga lärare i undersökningen. De lärare som själva undervisar i nivåindelade grupper är något mer positiva till undervisningsformen.

**Ger skolan alla elever
förutsättningar att lyckas?**

3. Ger skolan alla elever förutsättningar att lyckas?

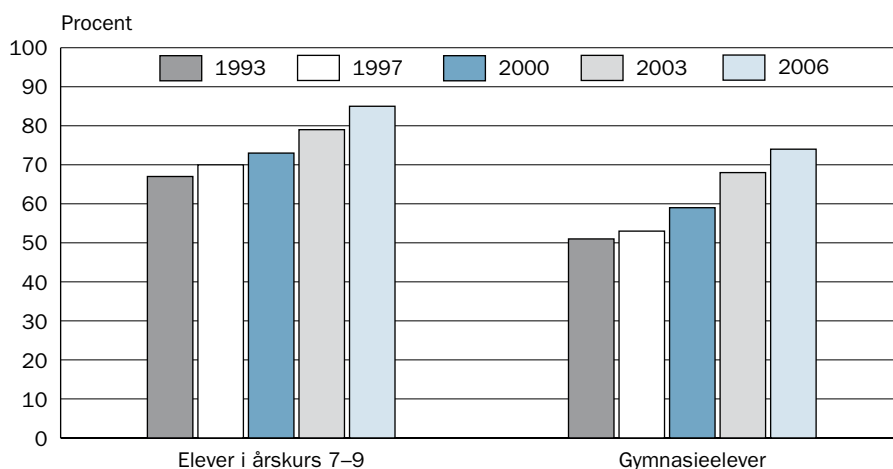
Såväl grundskolans som gymnasieskolans läroplan betonar vikten av att undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Tillgången till lärare och lärares kompetens är viktiga förutsättningar för att skolan ska kunna ge en likvärdig utbildning och upptäcka och ge extra stöd till elever som har svårigheter.

Fler elever nöjda med möjligheten att få hjälp och stöd vid behov

En förutsättning för att elever ska känna att de klarar av skolarbetet är möjlighet till extra hjälp och stöd vid behov. Ett mått på skolans möjlighet att ge stöd är hur eleverna själva uppfattar det.

Av diagram 3.1 framgår att majoriteten av eleverna i årskurs 7–9 och gymnasieskolan tycker att möjligheterna att få extra hjälp och stöd vid behov är mycket eller ganska bra. Andelen är högre bland grundskoleeleverna. Bland dessa elever svarar nästan fem av tio att möjligheten är mycket bra jämfört med nästan fyra av tio bland gymnasieeleverna. En något större andel gymnasieelever svarar att stödmöjligheterna fungerar mycket eller ganska dåligt jämfört med eleverna i årskurs 7–9 (9 respektive 4 procent).

Diagram 3.1 Andel elever i procent som år 1993–2006 svarat att möjligheterna att få extra hjälp och stöd om det behövs är mycket bra eller ganska bra. Fördelat på skolform.

Sedan 1993 har det har skett en betydande ökning av andelen elever i både grundskolans senare år och gymnasieskolan som tycker att möjligheterna att få extra hjälp och stöd är bra.

Lärarna om elevernas möjlighet till extra stöd vid behov

När lärarna har fått ta ställning till olika förutsättningar för deras undervisning svarar drygt fyra av tio att elevernas möjlighet att få extra stöd vid behov fungerar bra. Av tabell 3.1 framgår dock att lärarna har besvarat frågan i de senaste undersökningarna med ett allt positivare resultat. Det är fortfarande en stor andel lärare som tycker att möjligheten är mycket eller ganska dålig, trots en minskning sedan 1997 med 22 procentenheter.

Tabell 3.1 Andel lärare i procent som år 1997–2006 svarat att elevernas möjlighet att få extra stöd om det behövs är mycket eller ganska bra respektive ganska dåligt eller mycket dåligt. Andel som svarat varken bra eller dåligt eller vet inte redovisas ej.

	Mycket bra eller ganska bra				Ganska dåligt eller mycket dåligt			
	1997	2000	2003	2006	1997	2000	2003	2006
Elevernas möjlighet att få extra stöd om det behövs	23	26	38	44	56	56	40	34

Lärarna har också fått bedöma hur de tycker att deras skola lyckas med att ge särskilt stöd till de elever som har svårigheter i skolarbetet. Hälften av lärarna tycker att skolan lyckas med detta i mycket eller ganska stor utsträckning och en av fem menar att skolan i ganska eller mycket liten utsträckning lyckas.

Sju av tio lärare tycker att de lyckas bra med att utgå från varje enskild elevs behov i lärandet

Lärarna har fått besvara frågor om hur de uppfattar att de lyckas i olika avseenden i sitt arbete med eleverna. Ett av påståendena var "Utgå från varje enskild elevs behov i lärandet". Sju av tio lärare tycker att de lyckas mycket eller ganska bra medan knappt en av tio svarar att de lyckas mycket eller ganska dåligt med detta. Andelen positiva har ökat jämfört med undersökningen 2000, då andelen var 56 procent.

Resultaten visar på skillnader avseende skolform och årskurser. Ju yngre elever lärarna undervisar desto större andel anser att de lyckas utgå från varje enskild elevs behov. Av lärarna som har sin huvudsakliga undervisning i årskurs 1–3 är det 88 procent som anser att de lyckas mycket eller ganska bra med att utgå från varje enskild elevs behov. Av lärarna som huvudsakligen undervisar i

årskurs 4–6 tycker 73 procent att de lyckas bra med detta, medan motsvarande andel bland lärare i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan är 63 procent.

Erfarenheten är viktig för lärare när det gäller särskilt stöd

Lärarna har tillfrågats om sina förutsättningar för att upptäcka elever i behov av särskilt stöd och att också kunna ge ett sådant stöd. Drygt åtta av tio lärare menar att de har tillräcklig kunskap och kompetens för att upptäcka elever i behov av särskilt stöd, vilket är ett oförändrat resultat jämfört med 2003. Ett tydligt mönster är att lärare som undervisar 26 år eller längre i större utsträckning än de som undervisar i högst 10 år anser sig ha denna kompetens (91 respektive 75 procent). Det finns också skillnader i resultaten med avseende på skolform. De lärare som huvudsakligen undervisar i grundskolan anser i högre grad än lärare som arbetar i gymnasieskolan att kunskapen är tillräcklig (85 respektive 72 procent). Dessa skillnader framgick även i 2003 års undersökning.

Nästan sex av tio lärare anser att de har tillräcklig kunskap och kompetens för att kunna stödja elever i behov av särskilt stöd. Det är en ökning sedan 2003, då knappt hälften svarade att kompetensen var tillräcklig. Även när det gäller att hjälpa eleverna finns det skillnader mellan lärare med olika lång erfarenhet. Av lärare som undervisar 26 år eller längre anser 72 procent att kompetensen är tillräcklig jämfört med 44 procent bland lärare som undervisar i högst 10 år. Lärare som huvudsakligen undervisar i grundskolans tidigaste år anser i störst utsträckning att kompetensen är tillräcklig. I denna lärargrupp är det drygt sju av tio som anser sig vara tillräckligt kunniga och kompetenta för att stödja elever i behov av särskilt stöd.

Den relativt stora andel lärare som anger problem med att upptäcka och stödja elever i behov av särskilt stöd bekräftas även i Skolverkets nationella utvärdering av grundskolan 2003. I denna studie svarade 31 procent av lärarna i årskurs 9 att de hade bristande kunskap och kompetens i frågan.

Tillgång till speciallärare och specialpedagoger

I 2006 års undersökning har lärarna även fått ge sin bild av skolans tillgång till speciallärare och specialpedagoger. Hälften av lärarna anser att tillgången är mycket eller ganska bra medan tre av tio svarar att den är ganska eller mycket dålig.

Sammanfattning

En majoritet av de äldre eleverna, åtta av tio, är nöjda med möjligheterna till extra hjälp och stöd, eleverna i årskurs 7–9 i större utsträckning än gymnasie-

eleverna. Andelen bland de äldre eleverna som anser att stödmöjligheten är bra har ökat betydligt sedan den första mätningen 1993.

Färre än hälften av lärarna anser att elevernas möjlighet att få extra stöd vid behov fungerar bra. Lärarna har dock sedan mätningen 1997 besvarat frågan med ett allt positivare resultat. En av tre lärare bedömer att elevernas möjlighet att få extra stöd är dålig. Vidare anser tre av tio lärare att skolans tillgång till speciallärare och specialpedagoger är dålig.

Åtta av tio lärare anser att de har tillräcklig kunskap och kompetens för att upptäcka elever i behov av särskilt stöd medan knappt sex av tio anser att de har tillräcklig kompetens för att stödja dessa elever. Andelen lärare som anser att de har kompetens att stödja eleverna har ökat sedan föregående undersökning med 10 procentenheter. Lärare som har lång erfarenhet i läraryrket anser i större utsträckning att de både kan upptäcka och stödja eleverna jämfört med lärare med kortare erfarenhet, ett resultat som också framgick i den föregående undersökningen 2003.

Stress och krav

4. Stress och krav

Forskningen om stress är till stora delar tvärvetenskaplig och utifrån olika perspektiv definieras stress olika. Från ett biologiskt eller medicinskt perspektiv kan stress ses som ett tillstånd som hotar de inbyggda biologiska mekanismerna som strävar efter en balans mellan aktivitet och vila. Om man vill lägga mer vikt vid individens aktiva handlande, kan stressreaktioner ses som ett resultat av en störning i samspelet mellan människa och miljö, eller av en alltför stor obalans mellan individens resurser och omgivningens krav.¹

Vid de fokusgruppsintervjuer som gjordes vid föregående undersökning och i elevernas öppna enkätsvar framgår tydligt att elever definierar stress på ett liknande sätt. Ofta förknippas omständigheter såsom tidsbrist och stökiga miljöer samt krav och förväntningar till stress. Förutom frågor kring hur ofta elever och lärare känner sig stressade i skolan har årets undersökning utvidgats med ett antal frågor om orsaker till stress för att ytterligare undersöka förekomsten av stress i skolan.

Var sjunde elev i årskurs 4–6 är stressad i skolan varje vecka

Av eleverna i årskurs 4–6 svarar var sjunde att de känner sig stressade i skolan varje dag eller en till flera gånger i veckan. Fler än hälften av eleverna uppger att de mer sällan eller aldrig känner sig stressade. En större andel elever med utländsk än med svensk bakgrund upplever att de aldrig känner sig stressade i skolan (32 jämfört med 21 procent). I övrigt finns det inga skillnader mellan olika elevgrupper. Några av de yngre eleverna upplevde det svårt att besvara stressfrågorna, förhållandevis många har valt svarsalternativet vet inte.

Tabell 4.1 "Hur ofta känner du sig stressad i skolan?" Andel elever i årskurs 4–6 i procent.

Varje dag	En eller flera ggr i veckan	En eller flera ggr i månaden	Mer sällan	Aldrig	Vet inte
3	12	16	35	23	11

Av de yngre eleverna är det en majoritet, åtta av tio, som tycker att kraven från lärare och föräldrar är lagom. Något färre, sex av tio, anser att de egna kraven är lagom. Det är framför allt flickor (18 procent) jämfört med pojkar (12 procent) som tycker att de egna kraven är för höga.

¹ <http://www.arbetslivsinstitutet.se> (2006-02-15).

Jämfört med de som sällan eller aldrig känner sig stressade i skolan är det vanligare att de elever som känner sig stressade varje vecka anser att lärare och föräldrar ställer för höga krav när det gäller skolarbetet.

Gymnasieelever är oftare stressade än elever i årskurs 7–9

Drygt två av tio elever i årskurs 7–9 känner sig alltid eller ofta stressade i skolan. Andelen är större bland gymnasieeleverna där drygt tre av tio alltid eller ofta är stressade. Liksom i Skolverkets tidigare attitydundersökningar visar resultaten att flickor/kvinnor i större utsträckning känner sig stressade än pojkar/män. Det är även vanligare att elever som går på studieinriktade än yrkesinriktade program upplever att de är stressade i skolan, 42 jämfört med 24 procent.

Jämfört med 2000 och 2003 har andelen elever i årskurs 7–9 som alltid eller oftast känner sig stressade i skolan minskat. Bland gymnasieeleverna har andelen elever som upplever sig stressade minskat sedan 2000 men är oförändrad jämfört med 2003, vilket framgår av tabell 4.2.

Tabell 4.2 Andel elever i procent som år 2000–2006 svarat att de alltid eller oftast känner sig stressade i skolan. Totalt och fördelat på skolform och kön.

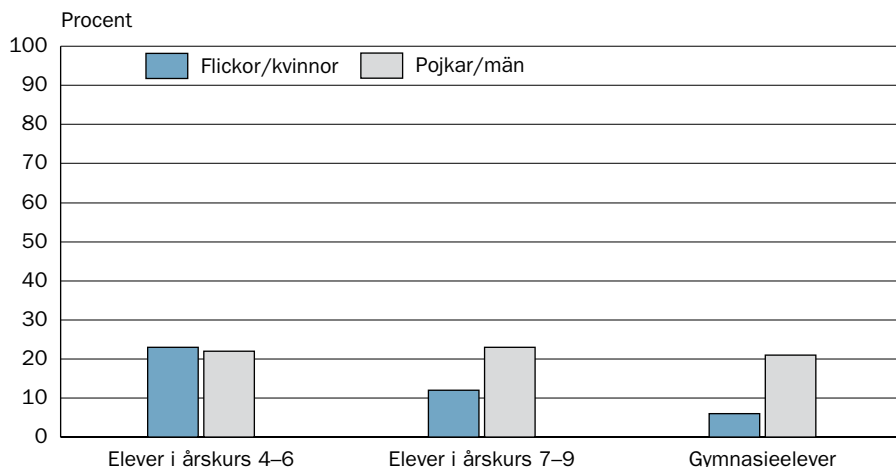
	Totalt	Årskurs 7–9	Flickor	Pojkar	Gymnasieskolan	Kvinnor	Män
2000	35	29	34	25	41	55	27
2003	34	31	43	19	36	51	23
2006	28	23	33	15	33	46	21

Av de äldre eleverna är det åtta av tio som tycker att kraven i skolan är lagom medan 5 procent anser att de är för låga. Ungefär var sjunde elev (14 procent) anser att kraven i skolan är för höga. Dessa andelar har varit relativt stabila sedan 1997. Fler kvinnor än män i gymnasieskolan (19 jämfört med 11 procent) anser att kraven är för höga. De äldre elever som uppger att de alltid eller ofta känner sig stressade anser i större utsträckning att kraven i skolan är för höga.

Jämförelse mellan yngre och äldre elever

Yngre och äldre elever har besvarat stressfrågorna med olika svarsalternativ. Jämförelser mellan elevgrupperna görs därför enbart mellan andelen som aldrig är stressad, se diagram 4.1. Liksom tidigare attitydmätningar visar resultaten för 2006 att andelen elever som känner sig stressad ökar med åldern, framför allt bland flickor/kvinnor. Den i jämförelse höga andelen flickor/kvinnor som känner sig stressade bekräftades i Skolverkets nationella utvärderingen av grundskolan 2003.

Diagram 4.1 Andel elever i procent som svarat att de aldrig känner sig stressade i skolan. Fördelat på årskurs/skolform och kön.

Statens folkhälsoinstitut gör vart fjärde år en undersökning av svenska skolbarns hälsovanor.² Även denna undersökning visar att andelen elever som känner sig stressade av skolarbetet ökar med åldern och att denna ökning framför allt gäller flickor/kvinnor.

Orsaker till stress

I 2006 års undersökning har eleverna fått besvara hur ofta de känner sig stressade på grund av ett antal faktorer. Faktorerna är sådana som elever i fokusgrupper 2003 angav som vanliga orsaker till stress. Alla elever i undersökningen har fått svara på hur ofta de känner sig stressade till följd av läxor, hemuppgifter/läxförhör, prov, för lite tid mellan lektionerna samt på grund av fritidsintressen och fritidsaktiviteter.³ De äldre eleverna har även fått besvara hur ofta de känner sig stressade med anledning av betyg, krav och förväntningar från föräldrar samt egna krav och förväntningar.

Tabell 4.3 visar att en större andel av de yngre eleverna känner sig stressad på grund av läxor, läxförhör och prov än över fritidsintressen och för lite tid mellan lektionerna. Nästan var fjärde elev känner sig stressad av läxor varje dag eller en till flera gånger i veckan. Var femte elev känner sig stressad med anledning av läxförhör eller prov.

² Statens folkhälsoinstitut 2006. Svenska skolbarns hälsovanor 2005/06 (Undersökningen avser elever i årskurs 5, 7 och 9).

³ Hemuppgifter gäller endast för elever i årskurs 7–9 samt gymnasieskolan. Läxförhör gäller endast elever i årskurs 4–6.

Det finns inga skillnader mellan hur flickor och pojkar i årskurs 4–6 svarar när det gäller olika orsaker till stress. Yngre elever med utländsk bakgrund svarar i större utsträckning att de aldrig är stressade över läxor, 45 jämfört med 22 procent bland elever med svensk bakgrund. Liksom i föregående undersökning anser en majoritet (72 procent) av eleverna i årskurs 4–6 att de har lagom mycket läxor. Det är en större andel (19 procent) som anser att de har för mycket läxor än för lite läxor (5 procent).

Tabell 4.3 Andel elever i procent i årskurs 4–6 som svarat hur ofta de känner sig stressade på grund av...

	Varje dag	En eller flera ggr i veckan	En eller flera ggr i månaden	Mer sällan	Aldrig	Vet inte
Läxor	6	17	15	31	26	6
Läxförhör eller prov	6	14	15	36	22	6
För lite tid mellan lektionerna	4	7	7	21	50	11
Fritidsintressen/ fritidsaktiviteter	3	8	6	17	56	9

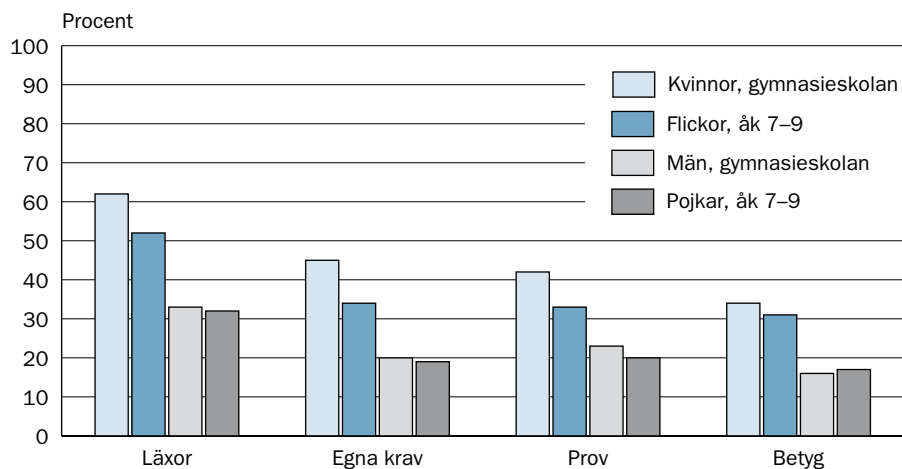
Tabell 4.4 visar att elever i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan oftast känner sig stressade på grund av läxor och hemuppgifter. Av de äldre eleverna är det vanligare att elever i årskurs 7–9 än i gymnasieskolan känner sig stressade minst en gång i veckan på grund av för lite tid mellan lektionerna (29 jämfört med 17 procent). Förhållandet är det omvända när det gäller egna krav och förväntningar, vilket en större andel gymnasieelever upplever stressande (33 jämfört med 26 procent).

Tabell 4.4 Andel elever i procent i årskurs 7–9 och gymnasieskolan som svarat hur ofta de känner sig stressade på grund av... Andel som svarat vet inte redovisas ej.

	Varje dag	Minst en gång i veckan	Minst en gång i månaden	Mer sällan	Aldrig
Läxor/hemuppgifter	10	35	21	18	16
Prov	5	25	33	23	15
Betyg	9	15	17	32	26
För lite tid mellan lektionerna	8	16	5	22	49
Egna krav och förväntningar när det gäller skolarbetet	10	19	17	24	30
Krav och förväntningar från föräldrar när det gäller skolarbetet	3	8	10	27	52
Fritidsintressen/fritidsaktiviteter	5	16	10	19	51

Av diagram 4.2 framgår att det finns tydliga könsskillnader bland de äldre eleverna. Det är vanligare att flickor/kvinnor upplever sig stressade. Skillnaderna är störst när det gäller läxor och hemuppgifter följt av egna krav och förväntningar.

Diagram 4.2 Andel elever i procent som svarat att de varje dag eller minst en gång i veckan känner sig stressade p.g.a. olika faktorer. Fördelat på skolform och kön.

Det är vanligare att elever med utländsk än med svensk bakgrund känner sig stressade med anledning av betyg, prov samt krav och förväntningar från föräldrar. En större andel elever vars föräldrars högsta genomsnittliga utbildningsnivå är högskola känner sig stressade på grund av läxor, prov och fritidsintressen än elever med grundskoleutbildade föräldrar. Skillnaden är störst när det gäller prov.

Diagram 4.3 Andel elever i gymnasieskolan i procent som svarat att de varje dag eller minst en gång i veckan känner sig stressade p.g.a. olika faktorer. Fördelat på programinriktning.

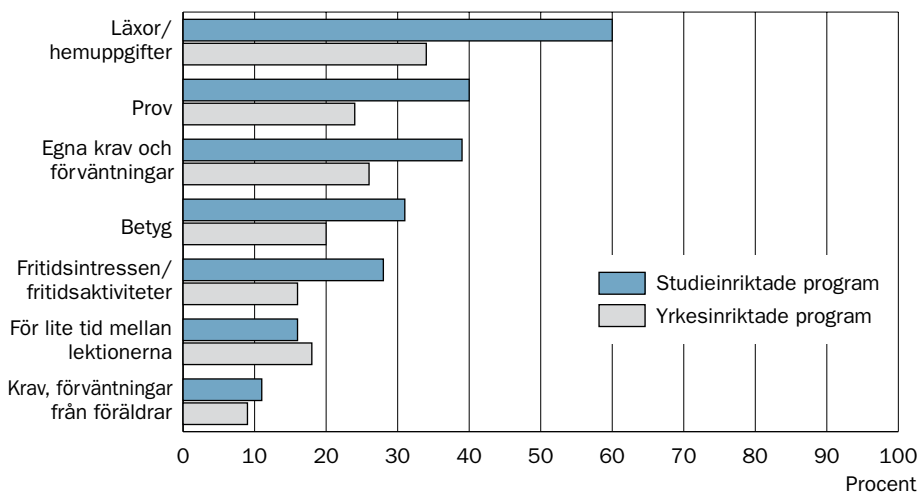

Diagram 4.3 visar att elever på studieinriktade gymnasieprogram oftare än elever på yrkesinriktade program svarar att de känner sig stressade. Skillnaden är störst när det gäller läxor/hemuppgifter.

Fyra av tio lärare känner sig ofta stressade i skolan

Av lärarna uppger fyra av tio att de alltid eller oftast känner sig stressade i skolan. Andelen lärare som känner sig stressade har minskat något jämfört med 2003 då nästan hälften (47 procent) upplevde sig stressade. Av tabell 4.5 framgår att kvinnor och grundskollärare i större utsträckning än män och gymnasielärare anger att de är stressade.

Tabell 4.5 Andel lärare i procent som svarat att de alltid eller oftast känner sig stressade i skolan.

Totalt	Kvinnor	Män	Grundskolan	Gymnasieskolan
40	44	32	42	34

De lärare som uppger att de alltid eller ofta känner sig stressade i skolan anser i större utsträckning att klassen eller undervisningsgruppen de oftast undervisar är för stor. De anser också i mindre utsträckning att det finns arbetsro på lektionerna.

Lärare om orsaker till stress

Liksom eleverna har även lärarna angett vad de känner sig stressade av. Störst andel uppger att de är stressade över att många elever behöver extra hjälp och stöd, att dokumentera elevernas kunskapsutveckling, administrativt arbete, möten, konferenser och planering samt för lite tid att planera undervisningen. En något mindre andel är stressade över för lite tid mellan lektionerna och bedömning och betygssättning.

En större andel grundskollärare än gymnasielärare upplever sig stressade på grund av att många elever behöver extra hjälp. Det är även vanligare att grundskollärare är stressade över att dokumentera elevernas kunskapsutveckling. Resultaten visar att det är vanligare att lärare med kortare yrkeserfarenhet känner sig stressade på grund av för lite tid för planering av undervisning samt bedömning och betygssättning. Lärare med längre yrkeserfarenhet känner sig mer stressade på grund av möten, konferenser och planering.

Sammanfattning

Precis som Skolverkets tidigare attitydundersökningar visar 2006 års studie att andelen elever som känner sig stressade ökar med åldern, framför allt bland flickor/kvinnor. Av de yngre eleverna svarar var sjunde att de känner sig stressade varje dag eller minst en gång i veckan. Bland de äldre eleverna är det nästan tre av tio som upplever att de alltid eller oftast känner sig stressade i skolan. Jämfört med 2003 har andelen elever i årskurs 7–9 som alltid eller oftast känner sig stressade i skolan minskat medan andelen bland gymnasieeleverna är oförändrad. I undersökningen år 2003 menade tre av tio elever i grundskolans senare år att de alltid eller oftast var stressade i skolan, idag menar drygt två av tio samma sak. Var tredje gymnasieelev känner sig alltid eller oftast stressad i skolan. De äldre eleverna känner sig oftare stressade på grund av läxor, prov samt betyg än på grund av för lite tid mellan lektionerna eller fritidsintressen. Samma mönster gäller för de yngre eleverna bortsett från betyg.

Av lärarna uppger fyra av tio att de alltid eller oftast känner sig stressade i skolan. Precis som bland de äldre eleverna finns det en könsskillnad. Fler kvinnor än män uppger att de alltid eller oftast är stressade i skolan.

Inflytande

5. Inflytande

I läroplanerna anges att de demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig ska omfatta alla elever. I grundskolans läroplan anges vidare att elevernas kunskapsmässiga och sociala utveckling förutsätter att de tar ett allt större ansvar för det egna arbetet och för skolmiljön, samt att de får ett reellt inflytande på utbildningens utformning. Även i läroplanen för gymnasieskolan framhålls att elevernas ansvar för att planera och genomföra sina studier samt deras inflytande på såväl innehåll som former ska vara viktiga principer i utbildningen.

Skolans uppdrag omfattar därmed inte enbart att förmedla kunskaper om demokrati utan även att ge eleverna praktisk erfarenhet av demokrati.

Elevernas inflytande

Enligt Skollagen ska omfattningen och utformningen av elevernas inflytande anpassas efter deras ålder och mognad. Detta är något som tagits hänsyn till i utformningen av enkätfrågorna kring elevinflytande, vilket bland annat innebär att yngre och äldre elever får svara på delvis olika frågor.

Yngre elevers inflytande

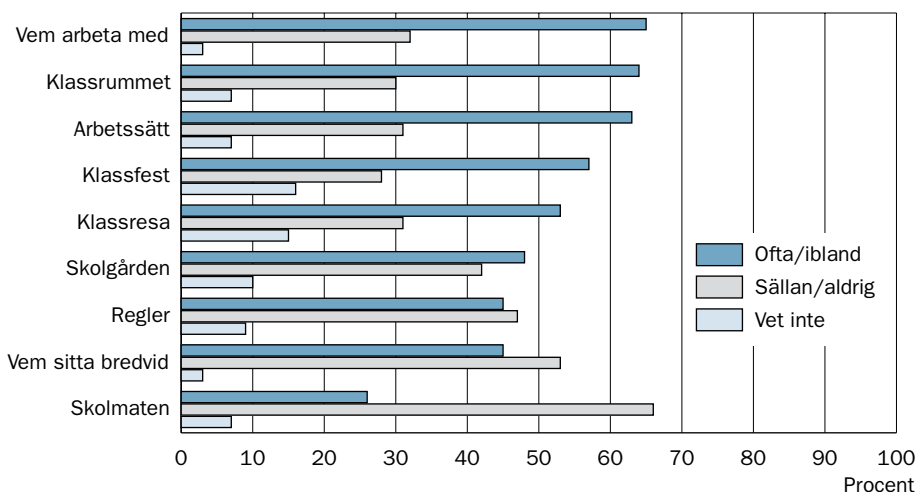
De nio företeelser som eleverna i årskurs 4–6 får ange hur ofta de får vara med och bestämma om i skolan presenteras i diagram 5.1. I likhet med resultaten från 2003 är det vanligt att eleverna anser att de får vara med och bestämma om hur de ska ha det i klassrummet, hur de ska arbeta med olika skoluppgifter samt klassfest och klassresa. Allra störst andel av eleverna bedömer dock att de ofta eller ibland får vara med och bestämma om vem de ska arbeta tillsammans med vid till exempel grupparbeten, en fråga som inte ställdes 2003.

Analysen på klassnivå visar att det finns en förhållandevis stor variation inom de deltagande klasserna/undervisningsgrupperna med avseende på hur ofta eleverna anser att de får vara med och bestämma om olika företeelser.¹ Detta resultat framkom även i 2003 års undersökning och innebär att vissa elever i en klass upplever att de ofta får vara med och bestämma om en viss företeelse, medan andra elever i samma klass upplever att de aldrig får vara med och bestämma om detsamma.

I likhet med 2003 års undersökning visar resultaten att det inte finns några större skillnader mellan hur olika elevgrupper bedömer sina möjligheter att

¹ Det är inte möjligt att göra analyser på klassnivå för de äldre eleverna i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan. Detta beror på att för de äldre eleverna utgörs urvalet av ett individurval som varken är kopplat till en skola eller en klass, medan urvalet för de yngre eleverna utgörs av ett skol- och klassurval.

Diagram 5.1 Medbestämmande i skolan bland elever i årskurs 4–6. Andel elever i procent.

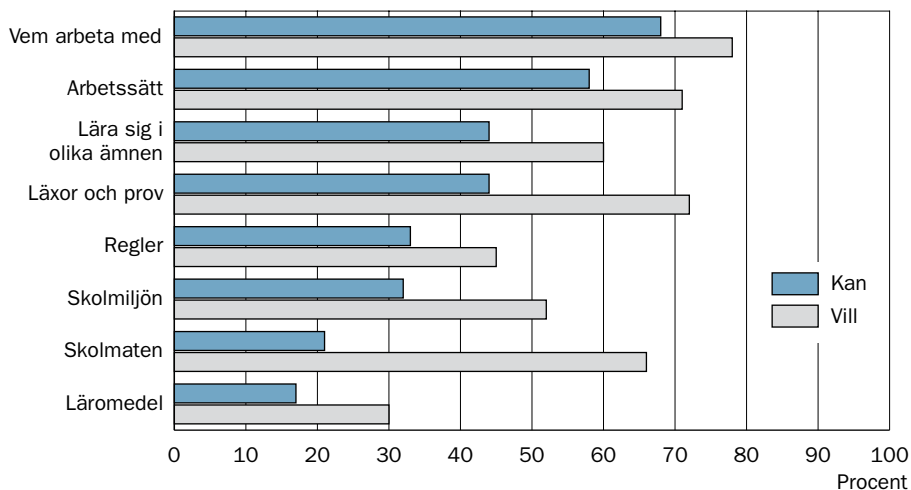
få vara med och bestämma i skolan. Svarsvariationen inom klasserna/undervisningsgrupperna kan därmed inte förklaras med att till exempel flickor eller elever med svensk bakgrund upplever att de oftare eller mer sällan än pojkar eller elever med utländsk bakgrund får vara med och bestämma i skolan.

Äldre elevers inflytande

Eleverna i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan har fått ta ställning till i vilken omfattning de dels kan, dels vill få vara med och bestämma om åtta olika företeelser. Bland de äldre eleverna är det vanligast att de i stor utsträckning anser att de kan vara med och bestämma om vilka de ska arbeta tillsammans med, hur de ska arbeta med olika skoluppgifter, läxor och prov samt vad de ska lära sig i olika ämnen. I likhet med de yngre grundskoleeleverna upplever således många äldre elever att de kan påverka vem eller vilka de ska arbeta tillsammans med och hur de ska arbeta med olika uppgifter.

Omfattningen och utformningen av elevers inflytande i skolan ska, enligt läroplanerna, anpassas efter deras ålder och mognad. En större andel av gymnasieeleverna än eleverna i årskurs 7–9 tycker att de i stor utsträckning kan vara med och bestämma om vem de ska arbeta tillsammans med, arbetssätt samt läxor och prov. I likhet med resultaten för eleverna i årskurs 4–6 finns det i övrigt inga större skillnader mellan hur olika elevgrupper bedömer sina möjligheter att påverka i skolan. Det finns ett undantag till detta mönster, en större andel av de kvinnliga (70 procent) än de manliga (61 procent) gymnasieeleverna anser att de i stor utsträckning kan påverka hur de ska arbeta med olika uppgifter.

Diagram 5.2 Medbestämmande i skolan bland elever i årskurs 7–9 och gymnasieskolan.
Andel elever i procent som svarat att de väldigt mycket eller ganska mycket kan och vill vara med och bestämma.

Till skillnad från de yngre grundskoleeleverna får de äldre eleverna även svara på hur mycket de skulle vilja kunna påverka olika företeelser i skolan. Med undantag för frågan om skolmaten och skolmiljön kan man konstatera att de företeelser som en stor andel elever vill kunna påverka upplever också en stor andel elever att de faktiskt kan påverka. Vem man ska arbeta tillsammans med och arbetssätt – de två delar som störst andel av de äldre eleverna upplever att de kan påverka i stor utsträckning är också de två företeelser som störst andel vill kunna påverka. I likhet med föregående års attitydundersökningar är dock andelen elever som vill kunna påverka större än andelen elever som upplever att de kan påverka. Skillnaden är störst för frågorna om skolmaten samt läxor och prov, där det skiljer 45 respektive 28 procentenheter mellan andelen som upplever att de i stor utsträckning kan och andelen som i stor utsträckning skulle vilja kunna påverka.

Samtidigt som resultaten visar att elevernas bedömning av hur mycket inflytande de har inte skiljer sig mellan olika elevgrupper framkommer det – i likhet med föregående års attitydundersökningar – att det är vanligare att flickor än pojkar och att elever i gymnasieskolan än i grundskolans senare del vill kunna påverka olika företeelser i skolan.

Över tid visar attitydundersökningarna att det skett en positiv utveckling vad gäller de äldre elevernas möjligheter att vara med och påverka olika företeelser. Av tabell 5.1 framgår att den största förändringen rör läxor och prov, vilket en betydligt större andel elever idag jämfört med 1993 anser att de kan

Tabell 5.1 Andel elever i procent i årskurs 7–9 och gymnasieskolan som vill respektive anser sig kunna vara med och bestämma väldigt mycket eller ganska mycket, 1993–2006.

	Vill vara med och bestämma					Kan vara med och bestämma				
	-93	-97	-00	-03	-06	-93	-97	-00	-03	-06
Vem arbeta med	-	-	-	-	78	-	-	-	-	68
Arbetssätt	78	82	80	79	71	42	60	58	57	58
Läxor och prov	68	67	70	76	72	21	26	43	44	44
Lära sig i olika ämnen	65	72	73	72	60	25	34	35	37	44
Regler	54	66	58	58	45	15	21	19	24	33
Skolmiljön	73	71	62	66	52	28	29	27	29	32
Skolmaten	70	70	64	64	66	10	14	16	15	21
Läromedel	62	43	48	49	30	8	13	14	14	17

vara med och bestämma om. Skillnaden mellan åren motsvarar 23 procentenheter. Stora förändringar märks även för områdena vad eleverna ska lära sig i olika ämnen, regler samt arbetssätt. Skolmiljön är det enda område där det inte skett någon förändring.

Jämfört med 2003 har det skett en ökning av andelen elever som anser att de kan vara med och bestämma om vilka regler som ska gälla i skolan och vad de ska lära sig i olika ämnen. Detta resultat beror på att en större andel gymnasieelever anser detta. Jämfört med 2003 års undersökning har även andelen gymnasieelever som anser att de kan vara med och bestämma om hur skolmiljön ska vara ökat.

Vad gäller elevernas vilja till inflytande kan man konstatera att andelen elever som vill vara med och bestämma minskat sedan den senaste undersökningen. Andelen elever som vill kunna påverka arbetssätt, vad de ska lära sig i olika ämnen, vilka regler som ska gälla i skolan, skolmiljöns utformning och vilka läromedel/läroböcker som ska användas har minskat mellan 2003 och 2006.

Inflytande och upplevelse av skolan

Ju oftare eleverna upplever att de får vara med och bestämma om en viss företeelse i skolan, desto vanligare är det att de tycker att detta är bra.

Av de elever i årskurs 4–6 som till exempel ofta får vara med och bestämma om hur de ska arbeta med olika uppgifter svarar 46 procent att arbetssätten är bra i alla ämnen. Bland de elever som svarar att de aldrig får vara med och bestämma om arbetssätten är motsvarande andel 18 procent. På samma sätt ser svarmönstret ut för medbestämmande gällande arbetssätt och upplevelse

av att kunna arbeta i en takt som passar samt för medbestämmande och upplevelse av klassrummen, skolgården och skolmaten.

Samma mönster finner man även bland de äldre grundskoleeleverna och gymnasieeleverna. Bland de äldre eleverna som till exempel kan bestämma väldigt mycket om hur de ska arbeta med olika uppgifter upplever 51 procent att arbetssätten är bra i alla ämnen. Av de äldre elever som anser att de kan bestämma väldigt lite eller inte alls vad gäller arbetssätt är det 20 procent som menar att arbetssätten är bra i alla ämnen. Svarsmönstren är desamma för de äldre eleverna även med avseende på medbestämmande gällande arbetssätt och upplevelse av att kunna arbeta i en takt som passar samt för medbestämmande och upplevelse av läroböcker och andra läromedel, skolmiljön och skolmaten.

Klass- och elevråd

Möjligheterna till inflytande kan organiseras bland annat genom klass- och elevråd. På klassråden ska frågor som är viktiga för den enskilda klassen diskuteras, medan elevrådet representerar alla skolans elever.

Hälften av den tillfrågade elevgruppen i årskurs 4–6 anser att de har ett klassråd som oftast fungerar bra och nästan fyra av tio menar att det ibland fungerar bra. Även för frågan om hur elevrådet fungerar svarar hälften av eleverna i dessa årskurser att det oftast fungerar bra, medan ungefär tre av tio menar att elevrådet ibland fungerar bra. I den yngre elevgruppen har en av fyra försökt att påverka elevrådet vid ett tillfälle, medan nästan lika många har försökt att påverka elevrådet vid flera tillfällen.

Bland de äldre eleverna är det vanligare att eleverna i årskurs 7–9 än gymnasieeleverna anser att både klass- och elevråd fungerar bra. Sju av tio äldre grundskoleelever instämmer helt eller delvis i påståendet att deras klass har ett klassråd som fungerar bra. Motsvarande andel bland gymnasieeleverna är 55 procent. Att elevrådet fungerar bra svarar åtta av tio av eleverna i årskurs 7–9, medan sju av tio gymnasieelever anser detsamma.

Elevers delaktighet, inflytande och ansvarstagande

Ungefär sex av tio lärare tycker att den egna skolan lyckas med att utveckla elevernas möjlighet till delaktighet och inflytande. Störst andel som anser detta finner man bland de lärare som undervisar i årskurs 1–6 eller i gymnasieskolan. Lärarna som undervisar i årskurs 7–9 är den lärargrupp som i minst utsträckning bedömer att den egna skolan lyckas utveckla elevernas delaktighet och inflytande.

De demokratiska principer som läroplanerna anger handlar inte bara om att kunna påverka och att känna sig delaktig. De handlar dessutom om att ta an-

svar. I flera kursplaner står det också att skolan bland annat ska sträva efter att utveckla elevernas förmåga att ta eget ansvar för sitt lärande.

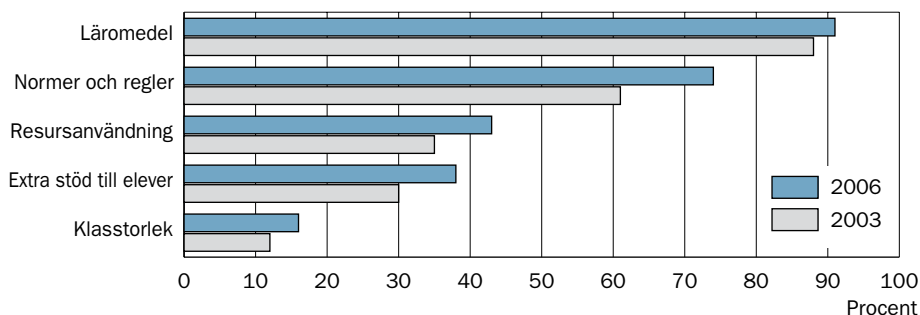
Åtta av tio elever i årskurs 7–9 och sju av tio gymnasieelever tycker att skolan har lyckats utveckla deras förmåga att planera och ta ansvar för det egna lärandet. Bland lärarna som undervisar i årskurs 7–9 eller i gymnasieskolan bedömer 54 procent att deras skola i mycket eller ganska stor utsträckning lyckas utveckla elevernas förmåga att planera och ta ansvar för sitt eget lärande. Det är en större andel av gymnasielärarna som undervisar på studieinriktade program än yrkesinriktade program som anser att den egna skolan lyckas med detta.

Lärarnas inflytande

Som framgår av diagram 5.3 anser en majoritet av de tillfrågade lärarna att de i stor utsträckning kan vara med och bestämma om vilka läromedel de ska använda och om vilka normer och regler som ska gälla i skolan. En betydligt mindre andel av lärarna tycker att de kan vara med och bestämma om hur skolan ska använda sina resurser, elevers möjlighet att få extra stöd om det behövs eller storleken på klasser/undervisningsgrupper.

Jämfört med 2003 års undersökning har andelen lärare ökat som anser att de i stor utsträckning kan vara med och bestämma om vilka normer och regler som ska gälla i skolan, hur skolans resurser ska användas samt elevers möjlighet till extra stöd. Det är i synnerhet normer och regler som en större andel lärare, och då framför allt gymnasielärare, upplever att de i stor utsträckning kan vara med och bestämma om. Jämfört med resultaten från 2003 har andelen gymnasielärare som anser detta ökat från 42 till 61 procent. Intressant att notera är att det även har skett en motsvarande ökning av andelen gymnasieelever som upplever att de kan påverka vilka regler som ska gälla i skolan. Ökningen av

Diagram 5.3 Lärarnas inflytande i skolan. Andel lärare i procent som svarat att de väldigt mycket eller ganska mycket kan vara med och bestämma. Fördelat på undersökningsår.

andelen lärare som anser att de kan påverka resursanvändningen och möjligheten till extra stöd till de elever som behöver det återfinns däremot framför allt bland lärare som undervisar i grundskolan.

Sammanfattning

Elevernas och lärarnas bedömningar av sina möjligheter att påverka olika delar i skolan baseras på deras subjektiva upplevelser, vilka bland annat påverkas av deras anspråk och förväntningar.

Hur eleverna ska arbeta med olika skoluppgifter, till exempel enskilt eller tillsammans med andra, och vem eller vilka de ska arbeta tillsammans med är två av de delar i skolan som en majoritet av såväl yngre som äldre elever får vara med och bestämma om. Ju oftare eleverna upplever att de får vara med och bestämma om en viss företeelse i skolan, desto vanligare är det att de tycker att detta är bra. I likhet med föregående attitydundersökningar finns det inga större skillnader mellan hur olika elevgrupper, till exempel flickor och pojkar, bedömer sina möjligheter att få vara med och bestämma i skolan. De skillnader som finns gäller framför allt mellan yngre och äldre elever, där en större andel av de äldre än de yngre eleverna upplever att de kan vara med och påverka vissa företeelser. Ju äldre eleverna är desto mindre nöjda förefaller de dock vara med hur klassråd och elevråd fungerar.

I likhet med tidigare attitydundersökningar visar denna undersökning att andelen äldre elever som vill kunna påverka olika delar i skolan är större än andelen elever som upplever att de faktiskt kan påverka dessa delar. Samtidigt har andelen elever som vill vara med och bestämma i skolan minskat sedan föregående undersökning. Det är vanligare att flickor än pojkar och att elever i gymnasieskolan än i grundskolan vill kunna påverka olika företeelser i skolan.

Jämfört med 2003 års undersökning har såväl andelen elever i gymnasieskolan som andelen lärare som upplever att de i stor utsträckning kan vara med och bestämma om vilka regler som ska gälla i skolan ökat. Andelen gymnasieelever som anser att de kan vara med och bestämma om vad de ska lära sig i olika ämnen och hur skolmiljön ska utformas har också ökat något sedan föregående undersökning. Bland lärarna har dessutom andelen som kan vara med och bestämma om hur skolans resurser ska användas samt elevers möjlighet till extra stöd ökat.

Eleverna om sina lärare

6. Eleverna om sina lärare

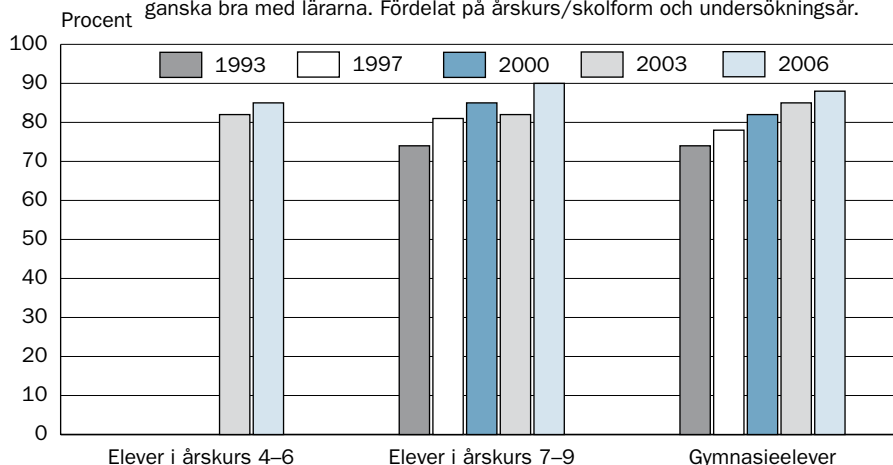
Lärares roll och betydelse

I 1994 års läroplan fastställs att lärarna ska stimulera och stödja inte enbart elevernas kunskapsutveckling utan även deras emotionella, sociala, kommunikativa och motoriska utveckling. Läraren ska ha en helhetssyn och varje elev ska ses i sitt sociala och kulturella sammanhang.

De flesta trivs bra med lärarna

En viktig del i kvaliteten av skolans miljö är hur man trivs med de människor man har omkring sig. Av diagram 6.1 framgår att en majoritet av såväl yngre som äldre elever trivs bra med lärarna. I likhet med de tidigare undersökningarna är det få elever som anger att de trivs dåligt med lärarna, omkring tre procent. Bland de äldre eleverna har andelen som uppger att de trivs mycket eller ganska bra med sina lärare ökat sedan 1993, framför allt de som menar att de trivs mycket bra. För eleverna i årskurs 7–9 har andelen ökat från 19 till 41 procent och för eleverna i gymnasieskolan har andelen ökat från 18 till 46 procent.

Diagram 6.1 Andel elever i procent som år 1993–2006 svarat att de trivs mycket bra eller ganska bra med lärarna. Fördelat på årskurs/skolform och undersökningsår.

I likhet med de tidigare attitydundersökningarna visar resultaten för 2006 att nästan alla lärare (93 procent) trivs bra med eleverna på sin skola och att de för det mesta möts med respekt från eleverna (96 procent).

Relationen lärare – yngre elever

Eleverna har fått svara på om de kan prata med sina lärare om de får problem som har med skolan att göra. Det är första gången frågan ställs till de yngre eleverna medan de äldre eleverna fått svara på detta även i de tidigare undersökningarna. Eftersom frågorna och svarsalternativen inte är direkt jämförbara för de yngre och äldre eleverna görs ingen jämförelse.

Av de yngre eleverna svarar sju av tio att de skulle kunna prata med alla eller de flesta av sina lärare om de får problem som har med skolan att göra. Pojkar uppgår i större utsträckning än flickor att de kan prata med flertalet av lärarna (75 respektive 66 procent).

Relationen lärare – äldre elever

Förtroendet för lärarna har ökat hos de äldre eleverna jämfört med de tre första attitydmätningarna, vilket framgår av tabell 6.1. Nivån är dock densamma mellan 2003 och 2006. Om eleven får problem som har med skolan att göra menar åtta av tio bland de äldre eleverna att de skulle ha lätt att vända sig till någon av sina lärare medan en av tio anser att det skulle vara svårt. Bland gymnasieeleverna är det vanligare att kvinnor än män anser att de skulle ha svårt att vända sig till lärarna, 10 jämfört med 4 procent.

Drygt sju av tio bland de äldre eleverna menar att de skulle ha lätt att vända sig till elevvårdspersonal som skolsköterska eller skolkurator vid en problem-situation i skolan. Drygt en av tio svarar att det skulle vara svårt. Även när det gäller att vända sig till elevvårdspersonal är det bland gymnasieeleverna vanligare att kvinnor än män svarar att det skulle vara svårt, 17 jämfört med 9 procent.

Tabell 6.1 "Om du får problem som har med skolan att göra – Hur lätt eller svårt skulle du ha att vända dig till någon i skolan?" Andel elever i procent i årskurs 7–9 och gymnasieskolan som år 1993–2006 svarat mycket lätt eller ganska lätt.

	Elever i årskurs 7–9					Gymnasieelever				
	1993	1997	2000	2003	2006	1993	1997	2000	2003	2006
Någon av dina lärare	50	64	71	76	78	51	65	69	82	81
Elevvårdspersonal	67	73	69	75	73	61	67	69	75	72

Eleverna är positiva till lärarnas undervisning

I likhet med Skolverkets tidigare attitydundersökningar har eleverna fått svara på frågor som belyser deras syn på lärarnas förhållningssätt och förmågor inom olika områden.

När det gäller undervisningen som helhet tycker cirka 85 procent av eleverna i årskurs 4–6 och 7–9 att alla eller de flesta av lärarna undervisar bra, vilket framgår av tabell 6.2. Det är något fler än bland eleverna i gymnasieskolan. Bland de äldre eleverna har andelen som tycker att flertalet lärare undervisar bra successivt ökat sedan 2000. Skillnaden mellan 2000 och 2006 motsvarar 17 procentenheter. Andelen bland de yngre eleverna är däremot oförändrad jämfört med 2003.

En majoritet av de äldre eleverna upplever att alla eller de flesta lärare tror på dem och deras förmåga att lära sig. Andelen elever som tycker att flertalet av lärarna har denna inställning har ökat jämfört med 2000, från 75 till 85 procent bland eleverna i årskurs 7–9 och från 67 till 79 procent bland gymnasieeleverna.

Eleverna är inte fullt lika nöjda med lärarnas förmåga att engagera och väcka intresse

I perspektivet av ett livslångt lärande har skolan en viktig uppgift att motivera och ge barn och ungdomar lust till fortsatt lärande. Det som eleverna dock fortfarande tycks vara minst nöjda med är lärarnas förmåga att engagera och skapa intresse. Sju av tio elever i årskurs 7–9 tycker att alla eller de flesta av lärarna har den förmågan. Av eleverna i årskurs 4–6 och i gymnasieskolan är denna andel mindre.

I den yngsta elevgruppen svarar elever med utländsk bakgrund i större utsträckning än elever med svensk bakgrund att flertalet av lärarna kan få dem att bli intresserade av ett ämne (71 respektive 55 procent). Jämfört med de två tidigare mätningarna är det en större andel bland de äldre eleverna idag som tycker att alla eller de flesta lärare har denna förmåga. Skillnaden mellan 2000 och 2006 motsvarar 16 procentenheter. När det gäller de yngre eleverna har motsvarande andel istället minskat med åtta procentenheter sedan 2003.

De flesta elever tycker att lärarna är bra på att förklara när de inte förstår. Både de yngre och äldre eleverna fick besvara om de tycker att lärarna är bra på att förklara när de inte förstår. De äldre eleverna fick även ta ställning till om lärarna ger eleven stöd och hjälp när det behövs i skolarbetet¹ och om lärarna ger dem utmaningar så att de utvecklas.

Av tabell 6.2 framgår att en majoritet av eleverna i årskurs 4–6 och 7–9 tycker att flertalet av lärarna är bra på förklara när de inte förstår. Även när

¹ De yngre eleverna fick redan i 2003 års undersökning svara på frågan: "Brukar du få hjälp av din lärare när du behöver det?". Eftersom de yngre och äldre eleverna har fått välja mellan olika svarsalternativ för frågan är svaren inte direkt jämförbara. De yngre elevernas svar redovisas under rubriken: "Sju av tio av de yngre eleverna får ofta hjälp av sin lärare när de behöver det".

Tabell 6.2 Andel elever i årskurs 4–6, 7–9 och gymnasieskolan i procent som har svarat på nedanstående frågor. Andel som svarat vet inte redovisas ej.

	Alla eller de flesta lärare			Ungefär hälften av lärarna			Några få lärare			Inga lärare		
	Åk 4–6	Åk 7–9	Gymn	Åk 4–6	Åk 7–9	Gymn	Åk 4–6	Åk 7–9	Gymn	Åk 4–6	Åk 7–9	Gymn
Tycker du att lärarna undervisar bra?	87	83	75	6	11	15	4	6	9	0	0	0
Har lärarna förmåga att engagera dig och skapa intresse?*	58	71	59	10	16	22	17	12	17	6	1	2
Tycker du att lärarna tror på dig och din förmåga att lära?	-	85	79	-	9	11	-	4	8	-	0	1
Är lärarna bra på att förklara när du inte förstår?	85	85	77	7	9	13	4	5	8	1	0	1
Ger lärarna dig det stöd och den hjälp du behöver i skolarbetet?	-	87	81	-	9	9	-	3	8	-	0	2
Ger lärarna dig nya utmaningar så att du hela tiden utvecklas?	-	78	64	-	12	16	-	8	15	-	1	5

* De yngre eleverna fick besvara frågan: "Kan lärarna få dig att bli intresserad av ett ämne?"

det gäller denna aspekt är gymnasieeleverna något mindre nöjda. Framför allt kvinnorna, 73 jämfört med 81 procent bland männen.

Nästan nio av tio elever i årskurs 7–9 anser att alla eller de flesta av lärarna ger det stöd och den hjälp de behöver. Bland gymnasieeleverna är det en något mindre andel, drygt åtta av tio, som anser detta. I denna elevgrupp är det kvinnor med utländsk bakgrund som i minst utsträckning svarar att alla eller de flesta av lärarna ger det stöd och den hjälp de behöver.

Såväl grundskolans som gymnasieskolans läroplan betonar att läraren ska organisera och genomföra arbetet så att eleven successivt får fler och större självständiga uppgifter och ett ökat eget ansvar. På frågan om lärarna ger eleven nya utmaningar så att hon/han hela tiden utvecklas svarar åtta av tio elever i årskurs 7–9 att alla eller de flesta av lärarna lyckas med detta. Gymnasieeleverna är mindre positiva. Även om drygt sex av tio gymnasieelever tycker att flertalet av lärarna ger dem nya utmaningar, är det två av tio som tycker att detta endast gäller för några få eller inga lärare, jämfört med en av tio bland eleverna i årskurs 7–9.

Sju av tio av de yngre eleverna får ofta hjälp av sin lärare när de behöver det

Av tabell 6.3 framgår att drygt sju av tio av de yngre eleverna svarar att de ofta får hjälp av sin lärare när de behöver det. Därtill tycker drygt hälften att deras lärare ofta stödjer och uppmuntrar dem och fyra av tio att de ofta får beröm av sin lärare för skolarbetet. En inte obetydlig andel, en av tio, tycker att deras lärare sällan eller aldrig ger dem beröm, stöd och uppmuntran. Elever med utländsk bakgrund svarar i större utsträckning än elever med svensk bakgrund att de ofta får beröm för sitt skolarbete (47 respektive 35 procent). Resultaten är oförändrade jämfört med föregående undersökning.

Tabell 6.3 Hjälp, stöd och beröm. Andel elever i procent i årskurs 4–6.

	Ofta	Ibland	Sällan	Aldrig
Brukas du få hjälp av din lärare när du behöver det?	72	25	2	0
Tycker du att din lärare stödjer och uppmuntrar dig?	54	37	8	2
Brukas du få beröm av din lärare för ditt skolarbete?	38	52	9	1

Åtta av tio elever tycker att lärarna behandlar flickor och pojkar rättvist. Gemensamt för både yngre och äldre elever är att majoriteten, åtta av tio, uppger att alla eller de flesta av lärarna behandlar flickor och pojkar rättvist. Ett oförändrat resultat jämfört med 2003.

Tabell 6.4 "Behandlar lärarna flickor och pojkar rättvist?" Andel elever i procent, fördelat på årskurs/skolform. Andel som svarat vet inte redovisas ej.

Alla eller de flesta lärare			Ungefär hälften av lärarna			Några få lärare			Inga lärare		
Åk 4–6	Åk 7–9	Gymn	Åk 4–6	Åk 7–9	Gymn	Åk 4–6	Åk 7–9	Gymn	Åk 4–6	Åk 7–9	Gymn
78	82	78	5	8	7	9	8	4	4	1	1

Lärarna har fått ta ställning till ett antal påståenden om i vilken utsträckning de anser att deras skola lyckas med olika uppgifter. Ett av påståenden var ”verka för jämställdhet”. Sex av tio lärare tycker att skolan i ganska eller mycket stor utsträckning lyckas att verka för jämställdhet och tre av tio menar att sko-

lan i varken stor eller liten utsträckning klarar detta. Det är fler män än kvinnor som anser att deras skola i stor utsträckning lyckas med detta (66 respektive 55 procent). Lärarna har också fått bedöma hur de själva tycker att de klarar av att ge flickor och pojkar lika goda möjligheter. I denna fråga är lärarna mer positiva till hur uppgiften sköts. Som framgår av tabell 6.5 menar nästan nio av tio lärare att de lyckas mycket eller ganska bra med jämställdheten.

Lärarna tycker att de lyckas bra med att ge elever kunskaper och färdigheter i det egna ämnet

Lärarna har även fått bedöma hur de tycker att de lyckas med sin undervisning i olika avseenden. Trots att frågor och svarsalternativ inte är direkt jämförbara med dem som ställs till eleverna ger resultaten en indikation om att lärarna har en mer positiv syn på undervisningen när det gäller att väcka intresse. Nio av tio lärare anser att de lyckas väcka intresse och engagemang hos eleverna. Av eleverna i årskurs 7–9 tycker sju av tio att lärarna har förmåga att engagera dem och skapa intresse, motsvarande andel hos eleverna i årskurs 4–6 och i gymnasieskolan är omkring 60 procent.

Lärarna är överlag mycket positiva till hur de lyckas med den pedagogiska verksamheten och jämställdheten. Särskilt positiva är lärarna när det gäller om de lyckas med att ge elever kunskaper och färdigheter i det egna ämnet. Inte lika många lärare är nöjda i fråga om att kunna utgå från varje enskild elevs behov i lärandet, vilket sju av tio lärare anser. Drygt två av tio lärare menar att de lyckas varken bra eller dåligt med detta. Av de tillfrågade lärarna som har sin huvudsakliga undervisning i årskurs 4–6 tycker 73 procent att de lyckas mycket eller ganska bra med att utgå från varje enskild elevs behov i lärandet, medan motsvarande andel bland lärare som undervisar i årskurs 7–9 och gymnasieskolan är cirka 63 procent. Av lärarna som huvudsakligen undervisar i grundskolans tidigaste år (årskurs 1–3) är det nästan nio av tio lärare som anser att de lyckas bra med detta.

Tabell 6.5 "Hur tycker du att du lyckas med följande i ditt arbete med eleverna?"
Andel lärare i procent som år 2000–2006 svarat mycket bra eller ganska bra.

	2000	2003	2006
Väcka intresse och engagemang hos eleverna	81	83	88
Ta tillvara elevernas erfarenheter och synpunkter	75	79	84
Ge flickor och pojkar lika goda möjligheter	83	85	87
Ge elever kunskaper och färdigheter i ditt/dina ämnen	89	93	95
Utgå från varje enskild elevs behov i lärandet	56	62	70

Sedan undersökningen 2000 har andelen lärare som upplever att de lyckas i olika avseenden i sitt arbete ökat. Undantaget utgörs av att ge flickor och pojkar lika goda möjligheter, där resultatet i stort sett är oförändrat.

Sammanfattning

Enligt de äldre eleverna har relationen mellan lärare och elever utvecklats i positiv riktning sedan 1993. Nästan samtliga av de tillfrågade lärarna trivs bra med eleverna och tycker att de för det mesta möts med respekt. En ökande andel av de äldre eleverna trivs bra med sina lärare. Även förtroendet för lärarna har ökat. Vid problem som har med skolan att göra menar åtta av tio bland de äldre eleverna att de skulle ha lätt att vända sig till någon av sina lärare. Detta är en ökning med 30 procentenheter sedan 1993. Nivån är dock densamma mellan 2003 och 2006.

På samma sätt som attitydundersökningen 2003 visar denna undersökning att också de flesta av eleverna i årskurs 4–6 trivs bra med sina lärare. Sju av tio svarar även att de skulle kunna prata med alla eller de flesta av sina lärare om de får problem som har med skolan att göra.

De flesta bland de yngre eleverna upplever att de får hjälp, stöd och uppmuntran av sina lärare. En inte obetydlig andel, en av tio, tycker dock att deras lärare sällan eller aldrig ger dem beröm, stöd och uppmuntran.

Såväl yngre som äldre elever är överlag positiva till lärarnas undervisning, förhållningssätt och förmågor inom olika områden. Eleverna är dock inte fullt lika positiva när det gäller lärarnas förmåga att engagera och skapa intresse. Även om sju av tio elever i årskurs 7–9 och sex av tio i årskurs 4–6 och gymnasieskolan tycker att flertalet lärare har denna förmåga är det mellan 13 och 23 procent av eleverna som tycker att detta endast gäller för några få eller inga lärare. Jämfört med år 2000 har andelen positiva bland de äldre eleverna ökat. Gemensamt för både yngre och äldre elever är att majoriteten, åtta av tio, upplever att alla eller de flesta lärare behandlar flickor och pojkar rättvist, ett oförändrat resultat jämfört med föregående undersökning.

Lärarna själva är överlag mycket positiva till hur de lyckas med den pedagogiska verksamheten och jämställdheten. Nästan samtliga lärare tycker att de lyckas bra med att ge eleverna kunskaper och färdigheter i det egna ämnet. Lärarna är dock något mindre nöjda i fråga om de lyckas bra med att utgå från varje enskild elevs behov i lärandet, vilket sju av tio anser. Sedan undersökningen 2000 har andelen lärare som bedömer att de lyckas i olika avseenden i sitt arbete ökat. Den största ökningen har skett i fråga om att utgå från varje enskild elevs behov, där andelen bland lärarna som tycker att de lyckas bra har ökat med 14 procentenheter. Undantaget är att ge flickor och pojkar lika goda möjligheter, där resultatet är oförändrat.

Sociala relationer

7. Sociala relationer

I grundskolans läroplan beskrivs personlig trygghet och självkänsla som något som grundläggs i hemmet men som även skolan har en viktig roll i. Vidare ska varje elev, enligt både grund- och gymnasieskolans läroplaner, möta respekt för sin person och sitt arbete. Sedan den 1 april 2006 gäller lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Lagen ställer krav på att skolan ska föra ett målinriktat arbete för att motverka alla former av kränkande behandling. Varje skola är inte bara skyldig att årligen upprätta en likabehandlingsplan utan måste också utreda och förhindra förekomst av kränkningar.

De flesta trivs i skolan

De allra flesta elever trivs i den skola de går. Elevernas trivsel i skolan och med andra elever är ett av de mest stabila resultaten i Skolverkets attitydmätningar. Fler än nio av tio elever i grundskolans senare år och i gymnasieskolan svarar att de trivs mycket eller ganska bra, och drygt hälften uppger att de trivs mycket bra. Även om andelen som trivs är hög är det fortfarande 2 procent av eleverna som svarar att de trivs ganska eller mycket dåligt på sin skola.

Tabell 7.1 Trivs mycket bra eller ganska bra i sin skola och med andra elever. Andel elever i procent, årskurs 7–9 och gymnasieskolan.

	1993	1997	2000	2003	2006
Trivs bra i sin skola	90	88	85	89	93
Trivs bra med andra elever	95	93	93	93	95

De yngre eleverna i årskurs 4–6 har inte svarat på huruvida de trivs i sin skola, däremot anger fler än nio av tio att de trivs mycket eller ganska bra med andra elever, vilket är en lika stor andel som bland de äldre eleverna. En procent anger att de trivs ganska dåligt med de andra eleverna. Det är vanligare att lärarna svarar att de trivs med eleverna (93 procent) än i den skola i vilken de arbetar (89 procent).

En majoritet av eleverna tycker att det är roligt att gå till skolan, drygt hälften av de äldre eleverna svarar att det alltid eller oftast är roligt. De yngre eleverna har besvarat samma fråga men med en annan svarsskala. Bland dessa är det sju av tio som varje dag eller vecka upplever det som roligt att gå till skolan. Av de yngre eleverna är det en större andel flickor och elever med utländsk bakgrund som varje dag tycker att det är roligt att gå till skolan. Motsvarande

skillnad finns inte hos de äldre eleverna. För såväl yngre som äldre elever är det runt 15 procent som sällan eller aldrig tycker att det är roligt att gå till skolan.

En inte obetydlig del av skoldagen består av raster och håltimmar. Av de äldre eleverna är det 87 procent som svarar att de trivs ganska eller mycket bra på raster och håltimmar. Detta kan jämföras med den nästan lika stora andelen (83 procent) som uppger att de trivs med skolarbetet. De yngre eleverna har i stället för trivsel tagit ställning till hur roliga de tycker rasterna är. Åtta av tio elever upplever rasterna som roliga och en av tio som tråkiga. Pojkar tycker i större utsträckning än flickor att rasterna är roliga. De yngre eleverna har även fått besvara om de känner sig rädda på rasterna, vilket 2 procent gör minst en gång i månaden.

Äldre elever känner sig tryggare än yngre

Av gymnasie- och de äldre grundskoleeleverna är det 96 procent som alltid eller oftast känner sig trygga i skolan. En lika stor andel svarar att de aldrig eller sällan är rädda där. En procent av de äldre eleverna känner sig alltid eller oftast rädda i skolan och en lika stor andel har svarat att de sällan eller aldrig är trygga där. Bland eleverna i årskurs 4–6 är det åtta av tio som alltid eller oftast känner sig trygga i skolan. Nio av tio svarar att de sällan eller aldrig är rädda i skolan. 2 procent av eleverna i årskurs 4–6, vilket motsvarar ungefär 6 700 elever, uppger att de aldrig känner sig trygga i skolan, en lika stor andel som vid 2003 års undersökning.

Med undantag för att de yngre eleverna i större utsträckning är otrygga och rädda i skolan finns inga större skillnader i hur olika elevgrupper svarar på dessa frågor. Bland de yngre eleverna med utländsk bakgrund är dock andelen som aldrig känner sig trygga något större jämfört med de med svensk bakgrund. Motsvarande skillnad finns inte hos de äldre eleverna. Eleverna i årskurs 4–6 har även svarat på frågor om vem man är rädd för i skolan, lärare eller andra elever. Liksom vid 2003 års undersökning är det vanligare att man är rädd för andra elever än för en eller flera lärare.

Elever och lärare upplever att de bemöts med respekt

Ett annat mått på trivsel och den sociala miljön i skolan är huruvida elever och lärare bemöter varandra med respekt. De äldre eleverna har besvarat frågan i de tre senaste undersökningarna med ett allt positivare resultat. 2006 är det 86 procent av eleverna som anser att elever och lärare bemöter varandra med respekt på den egna skolan, vilket är en ökning från 70 procent år 2000. Liksom tidigare år anger gymnasieelever i större utsträckning än grundskoleelever att de och lärarna bemöter varandra respektfullt. Bland gymnasieeleverna finns

även en skillnad beroende på vilket program eleverna går. Elever som läser på yrkesinriktade program svarar i mindre utsträckning att elever och lärare bemöter varandra med respekt.

Tabell 7.2 Andel elever i procent som svarat att elever och lärare bemöter varandra med respekt (stämmer mycket bra och stämmer ganska bra), fördelat på skolform och programinriktning.

Årskurs 7–9	Yrkesinriktade program	Studieinriktade program
82	87	93

Lärarna bekräftar skillnaden i uppfattningar mellan grund- och gymnasieeleverna. De allra flesta lärare (96 procent) menar att de själva för det mesta bemöts respektfullt av eleverna. Denna andel har varit stabil sedan 1997 då frågan ställdes första gången. Sju av tio grundskollärare upplever även att eleverna bemöter varandra med respekt jämfört med åtta av tio gymnasielärare.

Lärarna tillfrågades även om relationen till elevernas föräldrar. 95 procent av lärarna menar att föräldrar för det mesta bemöter dem med respekt. Lärare som varit i yrket i mer än 26 år instämmer i något större utsträckning jämfört med dem som har undervisat i mindre än tio år.

Rasism och våld mest utbredd i årskurs 7–9

De äldre eleverna i undersökningen, grundskolans årskurs 7–9 och gymnasieskolan, samt lärare har besvarat frågor om förekomst av rasism, våld, grova ord och svordomar på deras skola.

Hälften av eleverna i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan menar att det aldrig eller nästan aldrig förekommer rasism på deras skola. 6 procent anger att rasism ofta förekommer och ytterligare 10 procent att det förekommer ibland. Det finns ingen skillnad i hur elever med svensk respektive utländsk bakgrund svarar, däremot är det vanligare att elever på yrkesinriktade gymnasieprogram upplever att det finns rasism på skolan jämfört med elever på studieinriktade program. På yrkesinriktade program svarar två av tio elever att rasism ofta eller ibland förekommer jämfört med en av tio på studieinriktade program, se tabell 7.3.

Tabell 7.3 Förekomst av rasism, våld och grova ord i skolan. Andel elever och lärare i procent som svarat att respektive fenomen förekommer ofta eller ibland.

	Elever 7–9	Elever gymn yrkesin.	Elever gymn studiein.	Lärare 1–6	Lärare 7–9	Lärare gymn yrkesin.	Lärare gymn studiein.
Rasism	17	18	11	20	42	25	20
Våld	27	12	5	37	46	22	16
Grova ord och svordomar	86	77	65	76	86	75	57

Lärarna bekräftar i stort elevernas bild men menar att rasism är än mer vanligt. 5 procent menar att rasism ofta förekommer, drygt två av tio svarar att det förekommer ibland. Drygt tre av tio lärare menar att rasism aldrig eller nästan aldrig förekommer på skolan.

Jämfört med rasism anses våld vara något mer utbrett på skolorna. Knappt hälften av eleverna och var tredje lärare anger att våld aldrig eller nästan aldrig förekommer på deras skola. Våld är betydligt vanligare i grundskolan än i gymnasieskolan enligt både elever och lärare. I årskurs 7–9 anger 27 procent av eleverna och 46 procent av lärarna att våld ofta eller ibland förekommer på skolan. Motsvarande andelar för gymnasieskolan är 9 respektive 19 procent. Liksom när det gäller förekomsten av rasism anger elever på yrkesinriktade gymnasieprogram att våldet är vanligare jämfört med elever på studieinriktade program.

Grova ord och svordomar en del av vardagen i skolan

Så gott som alla elever och lärare tycker att grova ord och svordomar förekommer i deras skola. Cirka 5 procent av såväl eleverna som lärarna anger att grovt språkbruk aldrig eller nästan aldrig förekommer. Sex av tio elever i grundskolan och nästan fem av tio i gymnasieskolan menar att grova ord och svordomar ofta förekommer i skolan. Lärarna bekräftar bilden av betydande skillnader mellan årskurser och skolformer. Precis som när det gäller rasism och våld tycks ett grovt språkbruk vara mest utbrett i grundskolans senare år. En av tre lärare för årskurserna 1–6 anger att grovt språkbruk ofta används. I gymnasieskolan är motsvarande andel en av fem lärare medan hälften av lärarna i årskurs 7–9 uppger att grova ord och svordomar ofta förekommer.

Enligt både lärare och elever är ett grovt språk betydligt vanligare på yrkesinriktade gymnasieprogram jämfört med studieinriktade. För eleverna i gymnasieskolan finns även en skillnad avseende kön, män anger att grovt språk ofta förekommer i större utsträckning än kvinnor (53 respektive 38 procent).

Denna könsskillnad finns inte i grundskolan. Lärare som undervisat i mindre än 10 år anser i större utsträckning än andra lärare att det ofta förekommer både rasism och grova ord och svordomar i skolan.

Mobbning och annan kränkande behandling

I läroplanerna fastslås att verksamheten på skolan ska präglas av omsorg om den enskilde individens välbefinnande och utveckling. Ingen ska utsättas för mobbning i skolan och tendenser till trakasserier och annan kränkande behandling ska aktivt motverkas. Undersökningen visar att trots att en överväldigande majoritet av eleverna trivs i skolan och känner sig trygga där finns det i alla årskurser och skolformer elever som upplever sig mobbade eller på andra sätt kränkta och illa behandlade.

Även om de inte själva blir mobbade uppger många elever att mobbning förekommer på deras skola. Av grundskolans äldre elever är det tre av tio som uppger att mobbning ofta eller ibland förekommer på skolan, i gymnasieskolan är motsvarande andelen hälften så stor. Det är en större andel elever i gymnasieskolan jämfört med i årskurs 7–9 som svarar att mobbning aldrig eller nästan aldrig förekommer. Lärarna bekräftar bilden att mobbning är vanligare i grundskolans senare år jämfört med i gymnasieskolan. Lärarna anger dock i högre utsträckning än eleverna att mobbning förekommer. Lärare på större skolor och de som undervisat i mindre än tio år svarar i större utsträckning att mobbning förekommer.

Tabell 7.4 Förekomst av mobbning i skolan. Andel elever och lärare i procent.
Andel som svarat sällan eller vet inte redovisas ej.

Hur ofta förekommer det mobbning på skolan?	Elever 7–9	Elever gymn	Lärare 1–3	Lärare 4–6	Lärare 7–9	Lärare gymn
Ofta eller ibland	31	15	39	48	66	31
Nästan aldrig/aldrig	29	44	17	13	5	21

Mobbning bland yngre elever

8 procent av eleverna i årskurs 4–6, motsvarande ungefär 27 000 elever, svarar att de känner sig mobbade av andra elever minst en gång i månaden. Av dessa känner sig hälften, 4 procent eller ungefär 13 500 elever, mobbade varje vecka. I 2003 års undersökning kunde frågan om mobbning bara besvaras med ja eller nej – 4 procent av eleverna uppgav då att de kände sig mobbade. Det finns inga skillnader mellan hur olika elevgrupper svarat på frågan om de känner sig mobbade.

Mobbning bland äldre elever

3 procent av eleverna i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan upplever sig mobbade eller trakasserade av andra elever. Andelen är oförändrad sedan 1997. Bland eleverna i grundskolans årskurs 7–9 upplever sig 5 procent mobbade jämfört med 2 procent i gymnasieskolan. Detta motsvarar cirka 26 000 elever i Sverige. Nytt för 2006 års undersökning är att de elever som svarat att de känner sig mobbade även har angett hur ofta mobbningen förekommer. Av de eleverna som känner sig mobbade och trakasserade av andra elever utsätts drygt hälften minst en gång i veckan för mobbning.

Kränkande behandling

I undersökningen ställs några frågor om olika typer av kränkande behandling som elever kan utsätta varandra för i skolan; att bli oskyldigt anklagad, att bli retad, att bli utesluten och att bli slagen. De äldre eleverna tog även ställning till kränkningar i elektronisk form via SMS, MSN, MMS, mail och chat. Eleverna i årskurs 4–6 besvarade frågorna även 2003 men det är första gången de ställs till de äldre eleverna i grund- och gymnasieskolan.

Nästan var tionde elev i årskurs 4–6 känner sig oskyldigt anklagad minst en gång i veckan. Lika många bland de yngre eleverna känner sig retade av andra elever minst en gång i veckan. Att ingen vill vara tillsammans med dem upplever 5 procent av eleverna minst en gång i veckan. Nästan lika många svarar att andra elever slår dem eller gör dem illa på något annat sätt minst en gång i veckan. Vid både 2003 och 2006 års undersökningar är det en större andel flickor än pojkar i årskurs 4–6 som svarar att de aldrig blir utsatta för att någon slår dem eller på annat sätt gör dem illa.

Tabell 7.5 Förekomst av kränkande behandling i skolan. Andel elever i procent.
Andel som svarat minst en gång i månaden eller sällan redovisas ej.

Hur ofta brukar du vara med om följande saker i skolan?	Varje dag			Minst en gång i veckan			Aldrig		
	Åk 4–6	Åk 7–9	Gym	Åk 4–6	Åk 7–9	Gym	Åk 4–6	Åk 7–9	Gym
Att andra elever anklagar dig för saker som du inte gjort eller sådant du inte kan rå för	2	0	0	7	3	1	43	66	82
Att ingen vill vara med dig	2	0	0	3	1	1	68	87	91
Att andra elever visar att de inte gillar dig på något vis, till exempel genom att reta, viska eller skämta om dig	3	1	0	6	3	1	56	71	87
Att någon eller några elever slår dig eller gör dig illa på något sätt	1	0	0	3	0	0	74	94	98
Att andra elever kränker dig genom t ex SMS, MSN, MMS, mail och chat	-	0	0	-	0	0	-	93	97

Avståndstagande och verbala kränkningar vanligare än fysiskt våld

En större andel elever i grundskolans årskurs 7–9 och i gymnasieskolan anger att de utsätts för kränkande behandling än att de mobbas. Av de äldre eleverna är det 3 procent som känner sig mobbade och 5 procent som varje vecka känner sig illa behandlade av andra elever. Vad som är mobbning och var gränsen går uppfattas olika. Uppenbart är att det finns en grupp elever som varje vecka blir kränkta av andra elever men som själva inte definierar det som mobbning.

Även för de äldre eleverna är den vanligaste typen av kränkningar att uppleva sig oskyldigt anklagad eller att andra elever visar sitt avståndstagande genom att retas, viska och skämta. Kränkningar via någon form av elektroniskt medium, till exempel SMS, MSN, MMS, mail och chat är ungefär lika vanligt som att utsättas för fysiskt våld. Av grundskoleeleverna är det 7 procent som svarat att de, mer eller mindre ofta blivit utsatta för kränkningar via SMS, chat osv. Motsvarande andel bland gymnasieeleverna är 3 procent.

De elever som känner sig mobbade uppskattar skolarbetet men trivs sämre med såväl skolan som lärare, andra elever, raster och håltimmar jämfört med övriga elever. De mobbade eleverna bryr sig om och engagerar sig i skolarbetet i lika hög grad som andra elever men de upplever i större utsträckning att lärarna inte behandlar dem rättvist eller ger dem det stöd och den hjälp de behöver i skolarbetet. Olovlig frånvaro är inte vanligare för den här gruppen än för

övriga elever. Resultaten tyder heller inte på att mobbade elever skulle vara mer stressade än övriga.

Elever som känner sig mobbade eller trakasserade av sina lärare

Det förekommer att elever upplever sig mobbade av sina lärare. Av de yngre eleverna är det 2 procent som minst en gång i veckan känner sig mobbade av lärare. En större andel känner sig ibland illa eller orättvist behandlade, var tionde elev i årskurs 4–6 uppger att de känner sig illa eller orättvist behandlade av lärare eller andra vuxna i skolan minst en gång i månaden och 4 procent minst en gång i veckan.

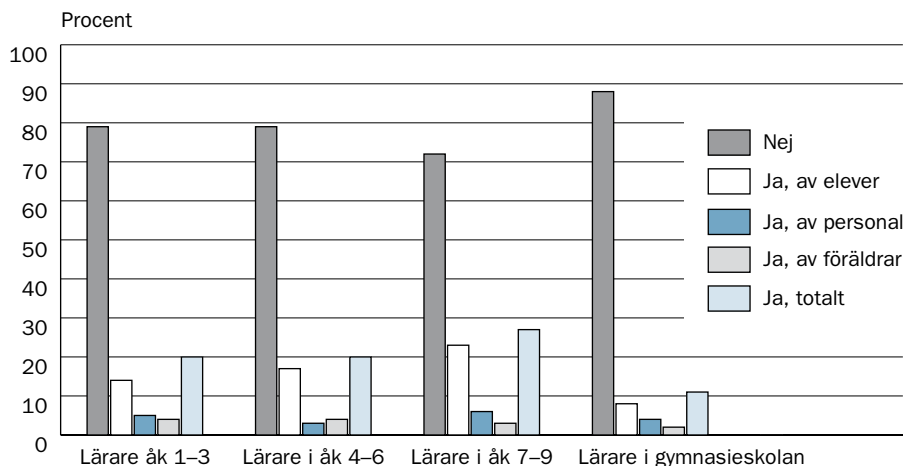
Av eleverna i årskurs 7–9 och gymnasieskolan känner sig 4 procent mobbade eller trakasserade av någon lärare. Denna andel är oförändrad sedan 1997. Bland de äldre eleverna är det alltså lika vanligt att elever känner sig mobbade av sina lärare som av andra elever. Knappt hälften av de som upplever sig mobbade eller trakasserade av någon lärare säger att det förekommer minst en gång i veckan. 14 procent av de äldre eleverna uppger att de ofta känner sig orättvist behandlade av lärare eller andra vuxna i skolan, även denna andel har varit konstant sedan 1997.

De elever som känner sig mobbade eller trakasserade av någon lärare har generellt en sämre relation till sina lärare. De tycker i större utsträckning än andra elever att lärarna inte behandlar dem rättvist och att lärarna saknar förmåga att engagera och skapa intresse. De känner oftare än andra elever att lärarna inte ger det stöd och den hjälp de behöver i skolarbetet.

Var fjärde lärare i grundskolan har utsatts för våld, hot eller trakasserier av elever

En av fyra grundskollärare och en av tio gymnasielärare har under det senaste året blivit utsatta för våld, hot eller trakasserier på sin arbetsplats. Frågan har ställts i fyra undersökningar och andelen utsatta lärare är i stort sätt oförändrad sedan 1997.

Diagram 7.1 Har du under det senaste året blivit utsatt för våld, hot eller trakasserier på din arbetsplats? Andel lärare i procent.

Det vanligaste är att det är elever som står för trakasserierna och i synnerhet lärarna som huvudsakligen undervisar i årskurs 7–9 är utsatta. Det finns inga skillnader avseende lärarnas kön eller yrkeserfarenhet.

Arbetet med att motverka mobbning och annan kränkande behandling
I Skollagen fastslås att alla som verkar inom skolan aktivt ska motverka trakasserier och förtryck. Frågor om skolans arbete med att motverka mobbning och kränkande behandling har ställts i alla Skolverkets attitydundersökningar och svaren från såväl elever som lärare visar på en positiv trend. 1993 tyckte hälften av de äldre eleverna och två av tre lärare att deras skola gjorde mycket för att förhindra mobbning och annan kränkande behandling. År 2006 instämmer åtta av tio elever och nio av tio lärare. Av de äldre eleverna är det 4 procent som svarar att det stämmer mycket dåligt att skolan arbetar aktivt med frågan. Motsvarande andel bland lärarna är 2 procent.

Tabell 7.6 "På din skola arbetar man aktivt för att motverka mobbning och annan kränkande behandling". Andel elever i åk 7–9 och gymnasieskolan i procent, samt lärare som instämmer i påståendet.

	1993	1997	2000	2003	2006
Elever	50	52	59	75	79
Lärare	67	71	79	80	90

Enligt både lärare och elever tycks arbetet mot mobbning och kränkande behandling vara mer utbrett i grundskolans senare år jämfört med i gymnasieskolan. Nästan alla lärarna i de tidiga åldrarna i grundskolan tycker att skolan arbetar bra med frågan. Ju högre upp i utbildningssystemet desto mindre är andelen nöjda lärare. I gymnasieskolan tycker åtta av tio lärare att skolan arbetar aktivt för att motverka mobbning och annan kränkande behandling. Trots att en större andel elever och lärare upplever att skolan arbetar aktivt för att motverka mobbning har andelen mobbade elever varken minskat eller ökat under perioden.

Lärarnas kompetens för att aktivt motverka mobbning och annan kränkande behandling

Ett aktivt och målmedvetet arbete för att motverka mobbning och andra kränkningar förutsätter kunskap. Lärarna har fått ta ställning till i vilken utsträckning de själva anser sig ha tillräckligt med kunskap och kompetens för denna uppgift. Av hela lärargruppen svarar 73 procent att de har tillräcklig kunskap och kompetens för att aktivt kunna motverka mobbning och annan kränkande behandling. Detta är en ökning från 66 procent 2003. Det är en större andel av lärarna i grundskolan än i gymnasieskolan som anser sig ha tillräckligt med kunskap och kompetens om detta.

Sammanfattning

Nästan alla elever trivs på sin skola och med andra elever. De flesta tycker även att det är roligt att gå till skolan, känner sig trygga där och trivs med både skolarbetet och rasterna. En majoritet av de äldre eleverna, nästan nio av tio, menar också att lärare och elever bemöter varandra med respekt. Denna andel har ökat under 2000-talet och bekräftas av lärarna. Även om andelen elever som trivs är hög är det fortfarande 1–2 procent av eleverna som svarar att de trivs ganska eller mycket dåligt på sin skola och med andra elever.

Det är vanligare att yngre elever i årskurs 4–6 känner sig otrygga och rädda i skolan jämfört med de äldre eleverna. Även när det gäller olika former av kränkande behandling är det vanligare att yngre än äldre elever känner sig utsatta. Var tionde elev i årskurs 4–6 känner sig oskyldigt anklagad varje vecka och en lika stor andel upplever att andra elever visar avståndstagande genom att reta, viska och skämta om dem. Motsvarande andelar för de äldre grundskole- och gymnasieeleverna är omkring 2 procent. En visserligen mindre men fortfarande allt för stor andel yngre elever, omkring 5 procent, upplever varje vecka att ingen vill vara med dem eller att andra elever slår dem eller på annat sätt gör dem illa. Bland de äldre eleverna är det omkring en procent som har dessa erfarenheter.

Jämfört med olika former av kränkande behandling är det mindre vanligt att elever känner sig mobbade. 3 procent av de äldre eleverna känner sig mobbade, en andel som varit konstant sedan 1997. Av de yngre är det 8 procent som känner sig mobbade av andra elever minst en gång i månaden varav hälften (4 procent) upplever det varje vecka. Precis som när det gäller mobbning mellan elever är det allvarligt att det i alla elevgrupper finns en andel som känner sig mobbade av sina lärare.

Grova ord och svordomar hör till vardagen i skolan. Åtta av tio av de äldre eleverna menar att det förekommer ofta eller ibland. Även rasism och våld förekommer, om än i mindre utsträckning. Enbart runt hälften av eleverna menar att våld och rasism aldrig eller nästan aldrig förekommer på skolan. Såväl grovt språkbruk som våld är mer utbrett i grundskolans senare år jämfört med i gymnasieskolan. I gymnasieskolan finns även en betydande skillnad mellan studieinriktade och yrkesinriktade program då såväl grovt språk, våld och rasism är vanligare på yrkesinriktade program. Lärarna bekräftar bilden av ett ofta hårdare klimat i grundskolan jämfört med gymnasieskolan samt skillnaden mellan studie- och yrkesinriktade program.

Det är inte bara elever som far illa i skolan. En av fyra grundskollärare och en av tio gymnasielärare har under det senaste året blivit utsatta för våld, hot eller trakasserier på sin arbetsplats. Det vanligaste är att elever står för trakasserierna och i synnerhet lärare som undervisar i årskurs 7–9 är utsatta.

Åtta av tio elever och nio av tio lärare anger att man arbetar aktivt för att motverka mobbning och annan kränkande behandling på deras skola. Andelarna har ökat betydligt sedan 1993 men trots att både elever och lärare menar att insatserna ökat har varken andelen mobbade elever eller andelen lärare som utsatts för våld, hot eller trakasserier minskat märkbart under perioden.

Lärarna om sitt arbete

8. Lärarna om sitt arbete

I detta avsnitt presenteras lärarnas syn på sin arbetsplats och förutsättningar för sin yrkesutövning.¹ Hur ser relationen ut till elever, kollegor och skolledning? Vilken betydelse har olika styrdokument för lärares arbete i skolan? Hur uppfattar lärarna sina förutsättningar för arbetet? Vilket förtroende har lärarna för den svenska skolan och för olika beslutsfattare inom skolan?

Lärarna trivs allra bäst med eleverna

Lärarna har fått ange hur de trivs i skolan i olika avseenden. På samma sätt som de tidigare attitydundersökningarna visar denna undersökning att de flesta lärare, nästan nio av tio trivs bra i den skola de arbetar. Andelen lärare som trivs i skolan har varit stabil sedan 1993 då frågan ställdes första gången, med undantag för mätningen 1997 då andelen var något lägre, vilket framgår av tabell 8.1. Fem procent av lärarna uppger dock att de trivs ganska eller mycket dåligt i skolan, också detta ett oförändrat resultat jämfört med de tidigare mätningarna. Lärare som undervisar i grundskolans senare del och gymnasielärare är inte fullt lika positiva som lärarna i årskurs 1–6. Det är dock inte vanligare att lärare som undervisar i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan svarar att de trivs dåligt, däremot att de trivs varken bra eller dåligt.

Tabell 8.1 "Hur trivs du...?" Andel lärare i procent som år 1993–2006 svarat mycket bra eller ganska bra.

	1993	1997	2000	2003	2006
....i skolan du arbetar i?	87	81	85	87	86
....med eleverna?	97	94	95	95	93
....med dina kollegor?	91	86	90	91	89
....med skolledningen?	68	56	64	68	64

Allra bäst trivs lärarna med eleverna, vilket också de tidigare undersökningarna visar. Drygt nio av tio lärare trivs bra med eleverna. 56 procent av lärarna anger att de trivs mycket bra, denna andel har dock minskat jämfört med mätningarna 2003, 2000 och 1993, då andelarna var mellan 64 och 70 procent. Det tycks också finnas en skillnad mellan könen. Kvinnor svarar i något större utsträckning än män att de trivs bra med eleverna (95 jämfört med 89

¹ Ytterligare frågor som lärarna har besvarat och som belyser deras arbetssituation redovisas i olika avsnitt i rapporten där jämförelser med elevernas svar görs.

procent). Det är vanligare att kvinnorna svarar att de trivs mycket bra med eleverna, 61 jämfört med 45 procent bland männen.

Flertalet av lärarna, nästan nio av tio trivs också med sina kollegor. Även när det gäller trivsel med kollegor är resultatet stabilt över tid med undantag för en något lägre andel vid mätningen 1997. Betydligt färre, två av tre, trivs bra med skolledningen. Nästan två av tio lärare svarar att de är missnöjda med sin skolledning (17 procent trivs mycket eller ganska dåligt).

Relationer till kollegor och skolledningen

Sex av tio lärare upplever att skolledningen är öppen för kritiska synpunkter från lärarna. Att som lärare kritisera förhållanden på den egna skolan är dock inte alltid oproblemiskt.

Nära tre av tio lärare menar att framförd kritik kan komma att drabba dem själva. Andelen har ökat något från mätningen 2003, då två av tio lärare befara-
de personliga konsekvenser, men är den samma som vid mätningarna 1997 och 2000. Av de dryga 60 procent som svarar att de kan kritisera förhållandena i skolan utan att det drabbar dem själva anger 20 procent att det stämmer mycket bra. Precis som i de tidigare mätningarna är det förhållandevis många som svarar vet inte på frågan (mellan 12 och 18 procent i de olika mätningarna).

I 2006 års attitydmätning har lärarna fått ta ställning till om de känner sig illa behandlade eller motarbetade av skolledningen eller kollegor. Tabell 8.2 visar att det är vanligare att lärarna upplever att de känner sig illa behandlade eller motarbetade av skolledningen än av sina kollegor.

Tabell 8.2 Andel lärare i procent som svarat att de känner sig illa behandlade eller motarbetade av kollegor respektive skolledning. Andel som svarar vet inte redovisas ej.

	Ofta	Ibland	Sällan	Aldrig
Skolledningen	3	18	24	53
Kollegor	1	13	23	62

Det är vanligare att lärare som har arbetat i högst 10 år som lärare upplever att de ofta eller ibland känner sig illa behandlade av skolledningen, jämfört med lärare som har arbetat i mer än 25 år i yrket (24 respektive 15 procent).

Var tredje lärare har övervägt byta yrke eller arbetsplats

Var tredje lärare har under det senaste året allvarligt övervägt att byta yrke och en lika stor andel att byta arbetsplats. Var femte lärare svarar att de övervägt både byte av yrke och arbetsplats. Det finns en markant skillnad avseende

hur länge läraren arbetat. Av lärarna med kortare yrkeserfarenhet har fyra av tio övervägt att byta yrke jämfört med två av tio bland lärarna med längre yrkeserfarenhet. Mönstret är det samma när det gäller byte av arbetsplats.

Lärare som huvudsakligen undervisar i årskurs 1–3 har i mindre utsträckning än lärare i grundskolans senare år och gymnasieskolan övervägt att byta yrke. Annars är andelarna lika höga oavsett vilken skolform eller vilka årskurser läraren arbetar i.

Andelen lärare som övervägt en ny arbetsplats har ökat jämfört med 2000 och 2003 års undersökningar då runt var femte lärare angav detta. Andelen som övervägt att byta yrke har däremot varit relativt stabil.

De lärare som svarar att de övervägt att byta yrke trivs i mindre utsträckning med såväl den egna skolan, eleverna, kollegorna och framför allt skolledningen. Knappt hälften av dem som överväger byta yrke trivs med skolledningen. Motsvarande andel bland de lärare som inte övervägt byta yrke är 72 procent. Gruppen är även överrepresenterad när det gäller att uppleva sig motarbetad av kollegor och skolledning. Av dem som övervägt yrkesbyte anger var fjärde att de ofta eller ibland känner sig motarbetade av sina kollegor. Vidare svarar var tredje av dessa lärare att de blir motarbetade av skolledningen. Motsvarande andelar för de lärare som inte övervägt byta yrke är 10 respektive 14 procent. De lärare som övervägt att byta arbetsplats skiljer sig från övriga på ett likartat sätt.

Styrdokumentens betydelse för lärarnas arbete i skolan

Den mål- och resultatstyrda skolan är ett uttryck för ansvarsfördelningen mellan staten, huvudmännen och de professionella i skolan. Genom att i läro- och kursplaner ange mål och förväntat resultat ställer staten krav på utbildningens kvalitet och likvärdighet. Hur målen ska uppnås, dvs. val av innehåll och metod avgörs av skola och lärare. Varje kommun ska också ha en skolplan som anger hur kommunen ska arbeta och organisera skolverksamheten. Skolplanen kan även innehålla lokala prioriteringar efter behov.

Läroplanen viktigaste styrdokumentet

I tabell 8.3 presenteras lärarnas bedömning av olika styrdokumentens betydelse för deras arbete. Läroplaner och kursplaner är nationellt utformade dokument som är bindande (förfordningar), medan kommunens skolplan och skolans arbetsplan utgör lokala dokument.

De allra flesta lärare anser att läroplanen har stor betydelse för deras arbete i skolan, andelen har varit stabil sedan 1993. Grundskollärare ger i större utsträckning än gymnasielärare uttryck för att läroplanen har mycket stor betydelse (41 respektive 27 procent). Förhållandet är det omvända när det gäller

de nationella kursplanerna, då fyra av tio gymnasielärare jämfört med knappt tre av tio grundskollärare menar att kursplanerna har mycket stor betydelse för deras arbete.

Tabell 8.3 "Vilken betydelse har följande i ditt arbete i skolan?" Andel lärare i procent som år 1993–2006 svarat mycket stor eller ganska stor.

	1993	1997	2000	2003	2006
Läroplanen	84	86	83	84	86
Nationella kursplaner	-	-	-	-	77
Kommunens skolplan	41	41	44	45	48
Skolans arbetsplan	67	75	77	77	74

Mindre än hälften av lärarna anser att kommunens skolplan har betydelse för deras arbete. När det gäller den kommunala skolplanens betydelse är skillnaden stor mellan årskurser och skolform. Drygt sju av tio lärare, som har sin huvudsakliga undervisning i årskurs 1–3 anser att dokumentet har stor betydelse. Bland lärarna som har sin huvudsakliga undervisning i årskurs 4–6 anser 56 procent detsamma, medan motsvarande andel är 38 procent bland lärare i årskurs 7–9 och bland gymnasielärare. Lärarna i grundskolan, i synnerhet de som huvudsakligen undervisar i årskurs 1–6 anger i större utsträckning än gymnasielärarna att skolans arbetsplan har stor betydelse.

Förutsättningar

Sju av tio lärare upplever att eleverna är intresserade och engagerade. Sju av tio lärare tycker att elevernas intresse och engagemang är mycket eller ganska bra, vilket innebär en ökning jämfört med de två tidigare undersökningarna. Andelen lärare som är nöjda med elevernas intresse och engagemang minskar ju äldre eleverna är. Det är vanligare att gymnasielärare som undervisar på studieinriktade program svarar att de är nöjda med elevernas intresse, jämfört med lärare på yrkesinriktade program.

Sex av tio lärare tycker att de har bra tillgång till ändamålsenliga lokaler, vilket innebär en ökning jämfört med föregående mätningar. Även när det gäller tillgången till undervisningsmaterial och teknisk utrustning har andelen nöjda lärare ökat. I likhet med resultaten från de två tidigare undersökningarna är det en större andel gymnasielärare än grundskollärare som är nöjda med undervisningsmaterialet (65 respektive 51 procent). Jämfört med för sex år sedan har andelen lärare som är nöjda med storleken på klasser eller undervisningsgrupper ökat med 18 procentenheter.

Tabell 8.4 "Vad tycker du om följande förutsättningar för din undervisning?" Andel lärare i procent som år 2000–2006 svarat mycket bra eller ganska bra respektive ganska dåligt eller mycket dåligt. Andel som svarat varken bra eller dåligt eller vet inte redovisas ej.

	Mycket bra eller ganska bra			Ganska dåligt eller mycket dåligt		
	2000	2003	2006	2000	2003	2006
Tillgång till ändamålsenliga lokaler	53	55	61	32	31	21
Tillgång till undervisningsmaterial och teknisk utrustning	46	48	55	31	31	24
Storlek på klasser/undervisningsgrupper	43	50	61	39	34	25
Elevernas intresse och engagemang	64	65	71	15	14	13
Elevernas förkunskaper	32	31	40	33	33	28
Elevernas möjlighet att få extra stöd om det behövs	26	38	44	56	40	34

Även om mindre än hälften av lärarna anser att elevernas förkunskaper är mycket eller ganska bra har andelen ökat jämfört med tidigare mätningar. Andelen lärare som är nöjda med elevernas förkunskaper minskar ju äldre elever de undervisar, vilket också de tidigare undersökningarna visade. Det är nästan dubbelt så många grundskollärare som gymnasielärare (45 respektive 26 procent) som menar att elevernas förkunskaper är mycket eller ganska bra. Av de gymnasielärare som undervisar på studieinriktade program är 36 procent nöjda med elevernas förkunskaper. Bland lärarna som undervisar på yrkesinriktade program är endast 15 procent nöjda.

Elevernas möjlighet till extra stöd vid behov anser fortfarande många av lärarna, en av tre, är mycket eller ganska dålig. Andelen missnöjda har dock minskat successivt sedan år 2000.

Skolans tillgång till elevvårdspersonal och vikarier

I 2006 års undersökning har lärarna för första gången fått ge sin bild av skolans tillgång till elevvårdspersonal och vikarier. Nästan sex av tio lärare bedömer tillgången till elevvårdspersonal i form av till exempel kurator, skolsköterska, psykolog som bra. En av fyra anser däremot att tillgången är mycket eller ganska dålig. En större andel gymnasielärare än grundskollärare är nöjda med tillgången till elevvårdspersonal (72 respektive 53 procent).

Betydligt färre lärare, tre av tio, är nöjda med tillgången till vikarier. Fyra av tio är kritiska och menar att tillgången är mycket eller ganska dålig. När det gäller tillgången till vikarier är mönstret det omvända då gymnasielärarna i mindre utsträckning än grundskollärarna anser att tillgången är bra (17 respektive 35 procent).

Nästan samtliga lärare anser att de har tillräcklig kunskap och kompetens i sina ämnen

En viktig del i lärarnas syn på sig själva och sitt arbete handlar om hur de bedömer sin egen kompetens. I de senaste attitydundersökningarna har lärarna fått besvara frågor om huruvida de anser sig ha tillräcklig kunskap och kompetens inom olika områden. I tabell 8.5 redovisas dessa bedömningar tillsammans med resultaten från de två tidigare mätningarna.

Tabell 8.5 "Anser du att du har tillräcklig kunskap och kompetens....?"
Andel lärare i procent som år 2000–2006 svarat ja.

	2000	2003	2006
I det ämne/de ämnen som du undervisar i	87	87	96
I metodik och didaktik	84	82	90
För att kunna upptäcka elever i behov av särskilt stöd	-	79	82
För att kunna stödja elever i behov av särskilt stöd	-	46	56
För att kunna arbeta med elever med olika social och kulturell bakgrund	50	60	61
För att använda datorer i arbetet	49	59	59
För att aktivt kunna motverka mobbning och annan kränkande behandling	-	66	73

Nästan alla lärare tycker att de har tillräckliga kunskaper i sina ämnen och nio av tio lärare anser att kunskapen och kompetensen är tillräcklig i metodik och didaktik. Båda dessa andelar har ökat jämfört med de tidigare mätningarna. Andelen lärare med tilltro till sina metodiska och ämnesteoretiska kunskaper ökar ju längre tid i yrket de har, vilket också de tidigare undersökningarna visade. Lärare med längre yrkeserfarenhet, mätt i antal undervisningsår, anser i större utsträckning än de med kortare erfarenhet att de har tillräcklig kunskap och kompetens, se diagram 8.1.

Drygt åtta av tio lärare anser att de kan identifiera de elever som har ett särskilt stödbehov. En betydligt lägre andel (56 procent) anser att de har kunskap och kompetens att stödja dessa elever. Andelen lärare som anser att deras kunskap för att stödja elever i behov av särskilt stöd är tillräcklig har dock ökat med 10 procentenheter sedan 2003. Lärare som huvudsakligen undervisar i grundskolans årskurs 1–3 anser detta i störst utsträckning. I denna lärargrupp är det 73 procent som anser sig vara tillräckligt kunniga och kompetenta för att stödja elever i behov av särskilt stöd. Andelen lärare som bedömer att kunskaperna är tillräckliga ökar med antal år i yrket även när det gäller detta område.

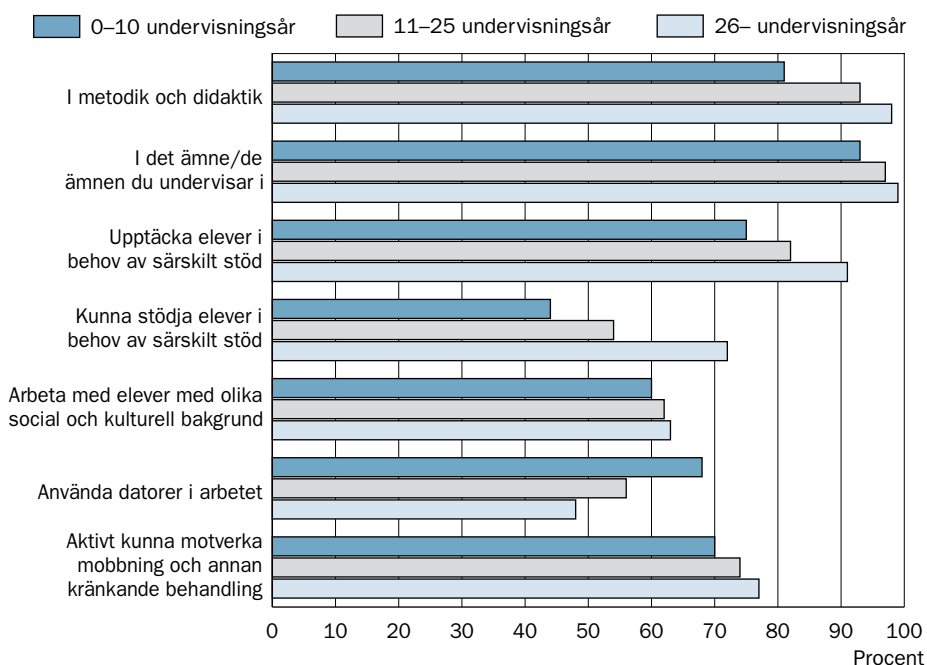
Det omvända gäller i fråga om datorer. Lärare med kortare yrkeserfarenhet anser i större utsträckning än de med längre erfarenhet att kunskapen och kompetensen är tillräcklig. Det finns också skillnader mellan grundskollärare och gymnasielärare i den mening att gymnasielärare i högre grad anser att deras kunskaper är tillräckliga, 72 jämfört med 54 procent bland grundskollärare. Andelen lärare som anser att deras datorkunskap är tillräcklig är oförändrad jämfört med 2003, men har ökat med 10 procentenheter jämfört med 2000.

Antal undervisningsår tycks inte ha någon betydelse när det gäller arbetet med elever med olika social och kulturell bakgrund. Andelen lärare som anser att de har tillräcklig kunskap och kompetens för att arbeta med elever med olika bakgrund är den samma som för tre år sedan. Jämfört med 2000 har det däremot skett en ökning med 11 procentenheter.

Tre av fyra lärare anser sig ha tillräcklig kunskap och kompetens för att aktivt kunna motverka mobbning och annan kränkande behandling, vilket innebär en positiv förändring jämfört med 2003. Grundskollärare ger i större utsträckning uttryck för detta än gymnasielärare (77 respektive 63 procent).

Diagram 8.1 "Anser du att du har tillräcklig kunskap och kompetens...."

Andel lärare i procent som svarat ja fördelat efter undervisningsår.

Förtroende för skola och politiker

I likhet med de tidigare attitydundersökningarna har lärarna fått ta ställning till vilket förtroende de har för den svenska skolan och för olika beslutsfattare inom skolan. Lärarnas svar på frågorna om förtroende för skola och politiker visar att ju längre bort verksamheten är från den tillfrågades vardag desto mindre är förtroendet.

Förtroendet för skolpolitiker är lågt

På samma sätt som tidigare attitydundersökningar visar denna undersökning att lärarnas förtroende för skolpolitiker, både när det gäller kommunal nivå och riksnivå, är mycket lågt. Nästan sex av tio lärare har ett mycket eller ganska litet förtroende för skolpolitiker på kommunal nivå och bara 8 procent har ett mycket eller ganska stort förtroende. Detta ska ses i ljuset av att det är de kommunala skolpolitikerna som är direkt ansvariga för skolverksamheten i kommunerna. Likaså är förtroendet för skolpolitiker på riksnivå lågt, drygt hälften av lärarna svarar att de har litet förtroende och endast 9 procent har stort förtroende. Vid jämförelse med de två tidigare undersökningarna framgår dock att förtroendet har ökat något mellan 2000 och 2006 och att andelen lärare som har mycket eller ganska litet förtroende har minskat med nästan 20 procentenheter mellan 2000 och 2006.

Tabell 8.6 "Vilket förtroende har du för följande?" Andel lärare i procent som år 2000–2006 svarat att de har mycket stort eller ganska stort förtroende respektive ganska litet eller mycket litet förtroende. Andel som svarat varken stort eller litet förtroende eller vet inte redovisas ej

	Mycket stort eller ganska stort			Ganska litet eller mycket litet		
	2000	2003	2006	2000	2003	2006
Grundskolan	53	60	53	20	14	17
Gymnasieskolan	39	43	40	16	12	10
Skolpolitiker på kommunal nivå	5	6	8	75	68	57
Skolpolitiker på riksnivå	4	8	9	69	62	52
Skolverket	15	21	28	39	33	26
Myndigheten för skolutveckling	-	-	21	-	-	24

Även förtroendet för Skolverket är lågt trots en ökning med 13 procentenheter jämfört med 2000. Andelen lärare som har litet förtroende har successivt minskat sedan 2000. I likhet med de tidigare undersökningarna visar resulta-

ten att det är en mindre andel av lärarna som undervisar i mer än 25 år som har förtroende för Skolverket, jämfört med dem som har arbetat som lärare i högst 10 år (20 respektive 34 procent).

Det finns också en skillnad mellan könen i den mening att det är vanligare att män har ett litet förtroende för Skolverket jämfört med kvinnor (32 respektive 23 procent).

Myndigheten för skolutveckling är en förhållandevis ung myndighet som bildades 2003 i samband med Skolverkets delning. Myndighetens uppgift är att stödja kommuners och skolors arbete för ökad kvalitet och bättre resultat. I 2006 års attitydundersökning fick lärarna också bedöma vilket förtroende de har för Myndigheten för skolutveckling. Även här är förtroendet lågt, då endast var femte lärare uppger att de har mycket eller ganska stort förtroende för myndigheten.

Förtroendet för grund- och gymnasieskolan

Drygt hälften av alla lärare uppger att de har mycket eller ganska stort förtroende för grundskolan, en minskning med 7 procentenheter jämfört med 2003, men samma nivå som år 2000. Lärare i grundskolan, i synnerhet lärare som undervisar i årskurs 1–6, har ett större förtroende än gymnasielärare. Förtroendet för gymnasieskolan är lägre än för grundskolan, fyra av tio lärare har förtroende för den svenska gymnasieskolan. Även här syns mönstret att ju närmare verksamheten lärarna befinner sig desto mer positiva är de.

Gymnasielärare har större förtroende för gymnasieskolan som institution än lärare i grundskolan (49 respektive 36 procent). Nästan tre av tio grundskollärare svarar att de inte vet vilket förtroende de har för gymnasieskolan jämfört med en procent bland gymnasielärarna. Tiden i läraryrket har betydelse även när det gäller lärarnas förtroende för gymnasieskolan. Bland lärare som har arbetat upp till 10 år har 44 procent ganska eller mycket stort förtroende för gymnasieskolan, medan motsvarande andel bland dem som har arbetat mer än 25 år är 31 procent.

Sammanfattning

I likhet med de tidigare attitydmätningarna visar denna undersökning att de flesta lärare, nästan nio av tio, trivs bra i den skola de arbetar i och med sina kollegor. Allra bäst trivs lärarna med eleverna, vilket också de tidigare undersökningarna visade. Betydligt färre, knappt två av tre lärare, anger att de trivs bra med skolledningen.

Drygt en av tre lärare menar att skolledningen inte är öppen för kritiska synpunkter från lärarna och en något mindre andel menar att de själva kan drabbas om de uttrycker kritik. Av lärarnas svar i undersökningen framgår att

det är vanligare att de i någon utsträckning upplever att de känner sig illa behandlade eller motarbetade av skolledningen än sina kollegor, då drygt hälften uppger att det aldrig händer när det gäller skolledningen jämfört med drygt sex av tio i fråga om kollegor. Nästan två av tio lärare uttrycker att de ibland känner sig illa behandlade eller motarbetade av sin skolledning och drygt en av tio när det gäller kollegorna.

När lärarna tar ställning till några frågor om förutsättningar för sin undervisning blir resultatet att de är minst nöjda med elevernas förkunskaper och elevernas möjlighet att vid behov få extra stöd. Trots att andelen positiva har ökat sedan 2000 är mindre än hälften av lärarna nöjda med dessa förutsättningar. Även när det gäller tillgång till ändamålsenliga lokaler, undervisningsmaterial, klasstorlek samt elevernas intresse och engagemang är det en större andel lärare som är nöjda idag jämfört med de två föregående undersökningarna.

Nästan samtliga lärare anser att deras ämnesteoretiska kunskaper är tillräckliga och nästan lika många instämmer vad gäller metodik och didaktik. Betydligt fler lärare uppger att de har tillräcklig kompetens för att upptäcka elever med stödbehov, jämfört med att också kunna stödja dessa elever. Andelen som tycker att de har kompetens att stödja elever i behov av särskilt stöd har ökat med 10 procentenheter jämfört med 2003.

Lärarnas förtroende för skolpolitiker såväl på kommunal- som riksnivå är mycket lågt. Även förtroendet för Skolverket och Myndigheten för skolutveckling är lågt, dock inte lika lågt som för skolpolitiker. Trots en ökning mellan 2000 och 2006 är förtroendet fortfarande förhållandevis lågt för skolpolitiker och myndigheter.

Hur lyckas skolan?

9. Hur lyckas skolan?

Liksom i de två föregående attitydundersökningarna har eleverna i årskurs 7–9 och gymnasieskolan fått ta ställning till hur skolan lyckats med ett antal av de mål som uttrycks i läroplanerna. Även lärarna har i 2006 års undersökning fått ta ställning till hur deras skola lyckas med ett femtontal viktiga mål för skolan.

Åtta av tio elever tycker framför allt att skolan lyckats utveckla deras samarbetsförmåga

Majoriteten av de äldre eleverna anser överlag att skolan lyckats med uppgifterna de tillfrågats om. Störst andel elever tycker att skolan lyckats mycket eller ganska bra med utvecklingen av deras samarbetsförmåga. Eleverna i årskurs 7–9 i större utsträckning än gymnasieeleverna, vilket framgår av tabell 9.1.

Det är även en större andel bland eleverna i årskurs 7–9 än bland gymnasieeleverna som anser att skolan lyckats bra med att utveckla deras förmåga att planera och ta ansvar för det egna lärandet, ta ställning till vad som är rätt och fel samt att hantera konflikter. Störst är skillnaden när det gäller elevernas bedömning om skolan har lyckats bra med att utveckla deras förmåga att hantera konflikter. På denna fråga svarar också gymnasieeleverna i större utsträckning än eleverna i årskurs 7–9 att skolan lyckats ganska eller mycket dåligt (17 respektive 9 procent).

Tabell 9.1 "Hur tycker du att skolan lyckats med följande?" Andel elever i procent i årskurs 7–9 och gymnasieskolan som år 2000–2006 svarat mycket bra eller ganska bra.

	Elever i årskurs 7–9			Gymnasieelever		
	2000	2003	2006	2000	2003	2006
Utveckla din förmåga att samarbeta med andra	88	86	84	85	85	76
Utveckla din förmåga att planera och ta ansvar för ditt lärande	-	-	80	-	-	71
Utveckla din förmåga att ta ställning till vad som är rätt och fel	80	79	79	69	71	68
Utveckla din förmåga till kritiskt tänkande	-	-	69	-	-	69
Göra dig nyfiken och uppmuntra dig att själv söka kunskap	63	68	67	61	67	64
Ge dig kunskaper om miljöns betydelse för vår framtid	60	64	68	52	58	64
Utveckla din förmåga att hantera konflikter	-	-	68	-	-	53

På fyra områden kan vi jämföra elevernas svar mellan de tre senaste undersökningstillfällena och på ett av dessa har det skett en positiv utveckling över tid. Av tabell 9.1 framgår att andelen bland gymnasieelever som anser att skolan har lyckats bra med att ge dem kunskaper om miljöns betydelse har ökat med 12 procentenheter sedan år 2000. Även bland grundskoleleverna har andelen positiva ökat, men inte fullt lika mycket. Att skolan lyckats utveckla elevens förmåga att samarbeta med andra är däremot gymnasieeleverna i mindre utsträckning nöjda med idag jämfört med de två föregående mätningarna.

Åtta av tio elever är nöjda med de kunskaper de hittills tillägnat sig under skoltiden

I grundskolans läroplan anges att skolan skall sträva efter att varje elev tillägnar sig goda kunskaper inom skolans ämnen och ämnesområden, för att bilda sig och få beredskap för livet. I läroplanen för gymnasieskolan anges att skolan skall sträva mot att varje elev i gymnasieskolan, så långt det är möjligt, tillägnar sig goda kunskaper i de kurser som ingår i elevens studieprogram.

Eleverna i årskurs 7–9 och gymnasieskolan har i 2006 års attitydundersökning fått ta ställning till hur nöjda eller missnöjda de är med de kunskaper de hittills tillägnat sig under skoltiden. Drygt åtta av tio elever (83 procent) är mycket eller ganska nöjda. Fem procent av eleverna anger dock att de är mycket eller ganska missnöjda med kunskaperna de hittills tillägnat sig under skoltiden.

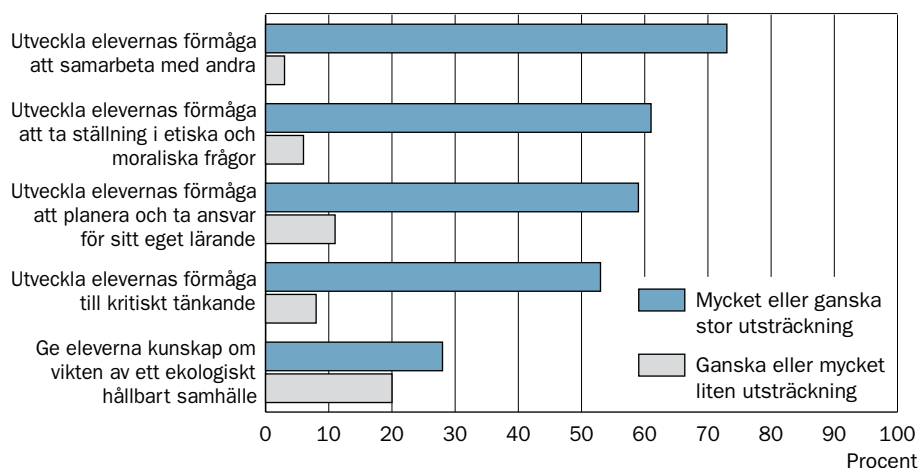
Lärarnas bild av hur deras skola lyckas stimulera elevernas individuella utveckling på olika plan

Liknande frågor har ställts till lärarna som till eleverna om i vilken utsträckning de anser att deras skola lyckas leva upp till några av sina grundläggande uppgifter. Även om frågorna och svarsalternativen inte är direkt jämförbara så ger resultaten en indikation om att eleverna har en mer positiv syn än lärarna. Av lärarnas svar framgår att lärarna, precis som eleverna, är särskilt positiva i fråga om skolan lyckas med att utveckla elevernas samarbetsförmåga, se diagram 9.1.

Lärarna tycker framför allt att deras skola lyckas ge eleverna goda ämneskunskaper

Ytterligare frågor som lärarna har fått ta ställning till när det gäller huruvida deras skola lyckas leva upp till några grundläggande mål presenteras i tabell 9.2. Lärarna tycker framför allt att skolan lyckas leva upp till att ge eleverna goda ämneskunskaper. Det lärarna i minst utsträckning, tre av tio, tycker att skolan lyckas med är att ge extra stimulans till särskilt duktiga elever. Lika

Diagram 9.1 "I vilken utsträckning anser du att din skola lyckas med följande?" Andel lärare i procent som svarat i mycket stor eller ganska stor utsträckning respektive ganska liten eller mycket liten utsträckning.

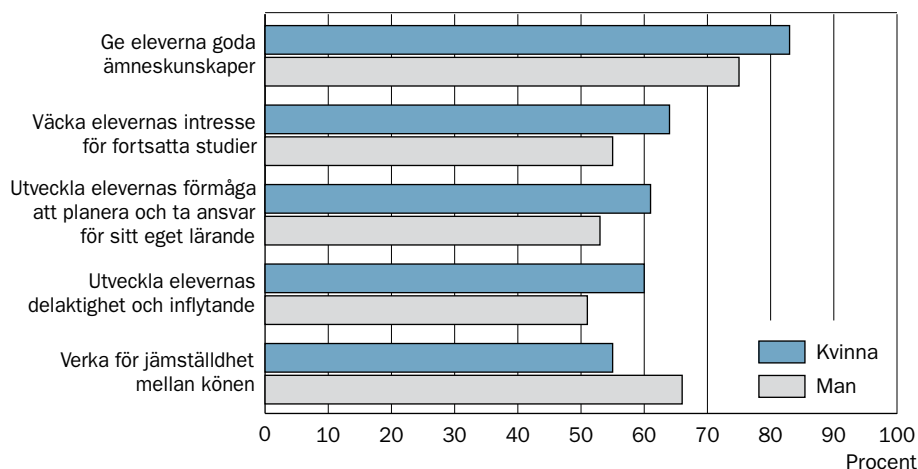
Tabell 9.2 "I vilken utsträckning anser du att din skola lyckas med följande?" Andel lärare i procent som svarat i mycket stor eller ganska stor utsträckning respektive i ganska liten eller mycket liten utsträckning.

	Mycket eller ganska stor utsträckning	Ganska eller mycket liten utsträckning
Ge eleverna goda ämneskunskaper	80	3
Utveckla elevernas självförtroende	71	3
Ge eleverna kunskaper och färdigheter som förbereder för fortsatta studier	69	5
Väcka elevernas intresse för fortsatt lärande	61	4
Verka för jämställdhet mellan könen	59	5
Utveckla elevernas delaktighet och inflytande	58	9
Ge särskilt stöd till de elever som har svårigheter i skolarbetet	50	20
Ge eleverna kunskaper och färdigheter som förbereder för arbetsmarknaden	40	10
Ge eleverna kunskap om och skapa förståelse för det mångkulturella samhället	40	14
Ge extra stimulans till särskilt duktiga elever	30	30

många av lärarna uppger att skolan i ganska eller mycket liten utsträckning lyckas med detta. Hälften av lärarna tycker att skolan i mycket eller ganska stor utsträckning lyckas ge särskilt stöd till de elever som behöver det men två av tio anser att deras skola inte klarar detta.

Kvinnor och män har olika syn på hur skolan lyckas med jämställdhet. Sex av tio lärare tycker att deras skola i stor utsträckning lyckas med att verka för jämställdhet mellan könen. Här skiljer sig dock uppfattningarna åt mellan kvinnor och män. Av kvinnorna anger 55 procent att skolan lyckas i mycket eller ganska stor utsträckning i detta avseende jämfört med 66 procent bland männen. Värt att notera är att på de andra områdena där det finns könsskillnader är det kvinnorna som i högre utsträckning än männen anser att skolan lyckas, se diagram 9.2.

Diagram 9.2 "I vilken utsträckning anser du att din skola lyckas med följande?" Andel lärare i procent som svarat i mycket stor eller ganska stor utsträckning. Fördelat på kön.

Det finns även attitydskillnader mellan lärare, med avseende på årskurs, skolform och gymnasieprogram. Lärare som huvudsakligen undervisar elever i årskurs 1–3 svarar i större utsträckning än övriga lärare att skolan lyckas med att väcka elevernas intresse för fortsatt lärande. Lärare i årskurs 7–9 tycker i mindre utsträckning än övriga grundskollärare att skolan lyckas med att utveckla elevernas förmåga att samarbeta med andra. När det gäller huruvida skolan i stor utsträckning lyckas med att utveckla elevernas delaktighet och inflytande samt elevernas självförtroende är det en lägre andel bland lärarna i årskurs 7–9 som anger detta än grundskollärare i årskurs 1–6 och gymnasielärare.

Sammanfattning

En majoritet av eleverna upplever att skolan lyckats stimulera deras utveckling inom olika områden. Framför allt tycker eleverna att skolan lyckats bra med att utveckla deras förmåga att kunna samarbeta med andra. Bland gymnasieeleverna har dock andelen positiva minskat med 9 procentenheter från 85 procent år 2000 och 2003.

I likhet med de tidigare undersökningarna visar resultaten att det finns skillnader mellan hur eleverna i årskurs 7–9 och gymnasieskolan svarar. Det är vanligare att äldre grundskoleelever tycker att skolan lyckats. Skillnaden är störst när det gäller uppfattningen om huruvida skolan har lyckats med att utveckla deras förmåga att hantera konflikter.

En övervägande del av lärarna anser i likhet med eleverna att deras skola lyckas med att utveckla elevernas samarbetsförmåga. Det lärarna framför allt tycker att skolan lyckas med är att ge eleverna goda ämneskunskaper. Minst positiva är lärarna i fråga om att skolan lyckas ge extra stimulans till särskilt duktiga elever. Tre av tio lärare tycker inte att deras skola lyckas med detta. Två av tio lärare tycker inte heller att skolan klarar sin uppgift att ge särskilt stöd till de elever som behöver det.

Det finns även attitydskillnader mellan män och kvinnor. Männen svarar i större utsträckning än kvinnorna att skolan lyckas verka för jämställdhet mellan könen. På alla andra områden där det finns könsskillnader anser kvinnorna i större utsträckning än männen att skolan lyckas.

Bedömning och betyg

10. Bedömning och betyg

I kursplanerna för respektive ämne anges dels mål att sträva mot, som anger ämnets inriktning och innehåll, dels mål att uppnå, som anger den lägsta nivå som alla elever förväntas ha uppnått i slutet av årskurs 5 respektive årskurs 9 i grundskolan samt efter varje avslutad kurs i gymnasieskolan.

Information från skolan

Skolan ska enligt läroplanerna informera eleverna, men även föräldrar¹ som har barn i grundskolan, om bland annat mål, innehåll, arbetsformer och valmöjligheter.

Det är i synnerhet lärarna som undervisar i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan, fler än åtta av tio, som i stor utsträckning anser att de lyckas bra med att informera eleverna om vad de enligt kursplanerna ska lära sig i olika ämnen. Bland lärarna som undervisar i årskurs 1–6 är motsvarande andel 65 procent. Fler än åtta av tio lärare som undervisar i grundskolans senare del och i gymnasieskolan bedömer också att de lyckas bra med att informera eleverna om vad de ska klara för att få olika betyg.

Tabell 10.1 Bedömning av skolans information om kursplanernas innehåll och "betygs mål", fördelat på skolform. Andel elever i procent. Andel som svarat vet inte redovisas ej.

	I alla eller de flesta ämnen		I ungefär hälften		I några få ämnen		Inte i något ämne	
	Åk 7–9	Gymn	Åk 7–9	Gymn	Åk 7–9	Gymn	Åk 7–9	Gymn
Får veta vad som är bestämt i kursplanen att de ska lära sig	71	86	12	6	12	6	4	1
Får tydligt reda på vad de ska klara för att få olika betyg	81	82	10	9	5	6	2	2

Av tabell 10.1 framgår att det är vanligare att gymnasieelever än att elever i årskurs 7–9 svarar att de i alla eller i de flesta ämnen får veta vad som är bestämt i kursplanen att de ska lära sig. Däremot är det en större andel av eleverna i årskurs 7–9 (86 procent) än i gymnasieskolan (73 procent) som tycker att alla eller de flesta lärare är tydliga med att berätta hur de klarar sig i olika ämnen. Bland gymnasieeleverna är det vanligare att männen (78 procent) än kvinnorna (68 procent) anser att alla eller de flesta av deras lärare är tydliga med hur

¹ Föräldrar omfattar i denna text även annan vårdnadshavare.

de klarar sig i skolan. För frågan om de tydligt får reda på vad de ska klara för att få olika betyg finns det ingen skillnad mellan elever i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan – åtta av tio upplever att de får denna information i alla eller i de flesta ämnen.

I Skolverkets nationella utvärdering av grundskolan 2003 (NU03) tillfrågades elever i årskurs nio om kännedom om mål, bedömning och betygskriterier uppdelade per ämne. Resultaten visade på stora skillnader mellan olika ämnen. Mellan 74 (samhällsorienterande ämnen) och 50 (musik) procent av eleverna svarade att de får veta vad som är bestämt i ämnets kursplan att de ska lära sig. På frågan om de tydligt får reda på vad de ska klara för att få olika betyg i ämnet svarade mellan 78 (samhällsorienterande ämnen) och 58 (bild) procent av eleverna att det stämde bra.

I NU03 ställdes dessa frågor även till lärarna i de olika ämnena med det genomgående resultatet att större andelar lärare än elever menade att eleverna informerades om kursplanernas mål och vad som krävdes för att få olika betyg.

Utvecklingssamtal

Enligt grundskoleförordningen ska lärare fortlöpande informera eleven och dennes föräldrar om elevens skolgång. Sedan hösten 1995 är utvecklingssamtal obligatoriska i grundskolan, vilket innebär att läraren ska träffa eleven tillsammans med dennes föräldrar minst en gång varje termin och samtala om hur elevens kunskapsutveckling och sociala utveckling bäst kan stödjas. I utvecklingssamtalet ska eleven få göra sig hörd, få ta ansvar och ha ett inflytande över sin skolsituation och planeringen av studierna. Föräldrarna ska få information om skolans mål och arbetets uppläggning för att därigenom kunna ge ett bra stöd till sitt barn. Läraren å sin sida får möjlighet att ta del av både elevens och föräldrarnas erfarenheter och synpunkter och får tillfälle att motivera sin uppläggning av undervisningen och sin bedömning av elevens arbete och utveckling.

Tabell 10.2 Bedömning av hur utvecklingssamtalen fungerat. Andel elever i procent, fördelat på årskurs.

	Bra	Varken bra eller dåligt	Dåligt
Årskurs 4–6	73	20	3
Årskurs 7–9	90	6	4

Nio av tio elever i årskurs 7–9 tycker att de utvecklingssamtal som de och deras föräldrar haft med lärarna har fungerat bra. Det är en ökning sedan undersökningen 2003, då 83 procent av eleverna i grundskolans senare del svarade

att dessa samtal fungerat bra. Bland eleverna i årskurs 4–6 är det en mindre andel än bland eleverna i årskurs 7–9 som upplever att dessa samtal har fungerat bra. Det är dock inte vanligare att yngre än äldre elever svarar att utvecklingssamtalen fungerat dåligt, däremot att de fungerat varken bra eller dåligt. Till skillnad från resultaten för de äldre grundskoleeleverna har andelen yngre grundskoleelever som svarar att utvecklingssamtalen har fungerat bra varken ökat eller minskat.

Individuella utvecklingsplaner

De insatser som skolan ska göra och de insatser som eleven och dennes föräldrar kan göra för att eleven ska ha framgång i skolarbetet ska finnas konkret beskrivet i elevens individuella utvecklingsplan. Planen ska bland annat grunda sig på den uppföljning och utvärdering av elevens kunskapsmässiga och sociala utveckling i relation till läroplanens och kursplanernas mål som skolan gjort inför utvecklingssamtalet. Planen ska bland annat innehålla eventuella överenskommer mellan lärare, elev och förälder.

Sex av tio lärare i grund- och i gymnasieskolan upplever att de har tillräcklig kunskap och kompetens för att upprätta individuella utvecklingsplaner. Lärare som huvudsakligen undervisar i grundskolans årskurs 1–3 tycker detta i störst utsträckning. I denna lärargrupp är det 75 procent som anser sig vara tillräckligt kunniga och kompetenta att upprätta denna typ av planer.

Betyg

Det nuvarande betygssystemet är målrelaterat, vilket innebär att elevernas kunskaper relateras till de mål som finns i kursplanerna. I grundskolan ges betyg varje termin från och med höstterminen i årskurs 8. I gymnasieskolan får eleven betyg efter varje avslutad kurs samt på sitt projektarbete.

Nästan nio av tio lärare som undervisar i årskurs 7–9 och gymnasieskolan svarar att de nationella betygsriterierna har en stor betydelse för deras arbete.

Kraven i skolan

Som framgår av tabell 10.3 är det framför allt lärare i gymnasieskolan som anser att kunskapskraven i skolan generellt är för låga. Samtidigt menar fyra av tio lärare i grundskolan och 45 procent av gymnasielärarna att kunskapskraven i skolan är för höga för många elever. Det är en större andel av lärarna som undervisar i mer än 25 år som anser att kunskapskraven är för höga för många elever, jämfört med dem som har arbetat som lärare i högst 10 år.

När eleverna själva får frågan om hur de ser på de krav som ställs på dem i skolan svarar ungefär åtta av tio elever – både i årskurs 4–6 och 7–9 samt i gymnasieskolan – att kraven är lagom.

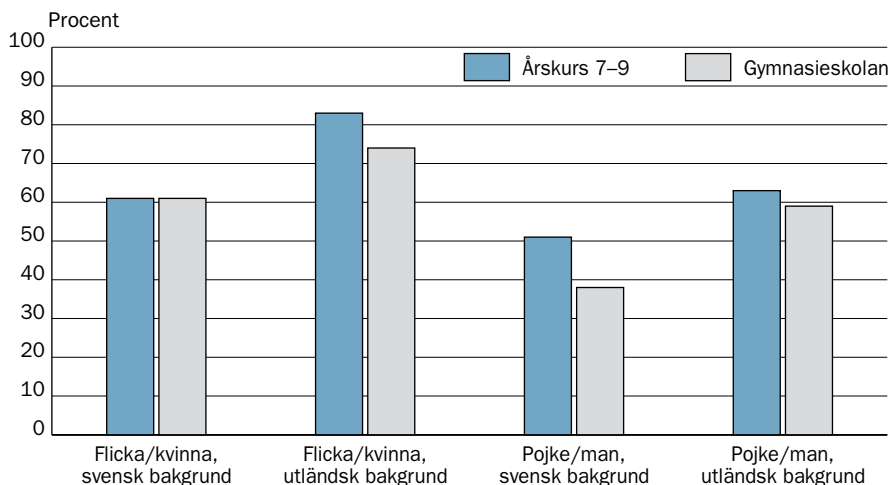
Tabell 10.3 Andel lärare i procent som svarat att påståendet stämmer mycket bra eller ganska bra.

	Grundskollärare	Gymnasielärare
Generellt är kunskapskraven i skolan för låga	47	63
För många elever är de kunskapskrav skolan ställer för höga	38	45

Fem av tio elever tänker ofta på sina betyg och studieresultat

Drygt fem av tio elever i grundskolans senare del och i gymnasieskolan tänker ofta på sina betyg och studieresultat. Fem procent av eleverna svarar att de aldrig eller nästan aldrig tänker på detta. Den elevgrupp som i störst utsträckning svarar att de ofta tänker på sina betyg och studieresultat är flickor med utländsk bakgrund. I gymnasieskolan är det dessutom vanligare att elever som går på ett studieinriktat än ett yrkesinriktat program svarar att de ofta tänker på sina betyg och studieresultat.

Diagram 10.1 Andel elever i procent som svarat att de ofta tänker på sina betyg och studieresultat. Fördelat på skolform, kön samt svensk respektive utländsk bakgrund.

Var tredje flicka i grund- och gymnasieskolan, jämfört med var sjätte pojke (17 procent), känner sig stressade varje dag eller minst en gång i veckan p.g.a. betygen. Bland de elever som uppger att de jämförelsevis ofta² tänker på betyg

² Varje dag eller minst en gång i veckan.

och studieresultat finner man också en högre andel än bland övriga elever som svarar att de en eller flera gånger i veckan känner sig stressade p.g.a. betygen.

Rättvisa betyg enligt en majoritet av eleverna

De flesta lärare i årskurs 7–9 (95 procent) och i gymnasieskolan (96 procent) svarar att de har tillräcklig kunskap och kompetens för att bedöma elevernas kunskapsnivå. En lika stor andel av dessa lärare anser att de har tillräcklig kunskap och kompetens för att sätta betyg. Drygt nio av tio lärare som undervisar i grundskolans senare del och i gymnasieskolan tycker dessutom att de lyckas bra med att sätta rättvisa betyg.

Av de grundskole- och gymnsielärare som sätter betyg svarar åtta av tio att de vid betygsättning samverkar med andra lärare.

Lärarnas uppfattning om sin förmåga att rättvist betygsätta sina elever verifieras av de tillfrågade eleverna. 77 procent av eleverna i årskurs 8–9 och i gymnasieskolan tycker att alla eller de flesta lärare sätter rättvisa betyg. Det är en ökning sedan undersökningen 2000, då 66 procent av eleverna bedömde att lärarna satte rättvisa betyg. I likhet med undersökningen 2003 är det en större andel av pojkarna (81 procent) än av flickorna (73 procent) som menar att alla eller de flesta lärare sätter rättvisa betyg. Det är dessutom vanligare att elever med svensk än med utländsk bakgrund (79 respektive 64 procent) anser att betygsättningen är rättvis. Med avseende på denna fråga är skillnaden, uttryckt i procentenheter, störst mellan gymnasieelever med svensk respektive utländsk bakgrund.

Tabell 10.4 Bedömning av om lärarna sätter rättvisa betyg. Andel elever i procent, fördelat på skolform och svensk respektive utländsk bakgrund.

	Årskurs 8–9		Gymnasieskolan	
	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund
Alla eller de flesta lärare	81	72	78	59
Ungefär hälften	11	12	11	17
Några få lärare	5	10	6	15
Inga lärare	1	2	1	4
Vet inte	2	4	4	5

Bilden kan kompletteras med resultat från NU03 som visar att elevers uppfattning av rättvis betygsättning skiljer sig mellan olika ämnen. Mellan 85 (biologi) och 72 (hem- och konsumentkunskap) procent av eleverna i årskurs 9 svarade att läraren gav dem rättvisa betyg i det aktuella ämnet.

Elever och lärares inställning till några frågor om betyg

Både elever och lärare har fått ta ställning till fyra påståenden om betyg. Av svaren att döma anser en majoritet av såväl elever som lärare att betyg är viktigt. Svarmönstret tyder dessutom på att bland lärarna är det de som undervisar i årskurs 7–9 som i störst utsträckning är positivt inställda till betyg. Jämfört med 2003 års undersökning instämmer en större andel av lärarna i samtliga fyra påståenden som presenteras i tabell 10.5. I synnerhet har andelen ökat med avseende för påståendena ”Betyg bör ges tidigare i grundskolan” och ”Betyg är viktiga för att visa hur elever ligger till”. Det förstnämnda påståendet instämde 36 procent av lärarna i år 2003, jämfört med 52 procent i 2006 års undersökning. Skillnaden mellan 2003 och 2006 för det sistnämnda påståendet motsvarar 12 procentenheter, från 60 till 72 procent som anser att det stämmer mycket eller ganska bra.

Tabell 10.5 Andel elever och lärare i procent som svarat att påståendet om betyg stämmer mycket bra eller ganska bra. Fördelat på årskurs/skolform.

	Elever		Lärare		
	Årskurs 7–9	Gymnasieskolan	Årskurs 1–6	Årskurs 7–9	Gymnasieskolan
Betyg bör ges tidigare i grundskolan	53	45	39	65	55
Det borde finnas fler betygssteg	55	66	55	83	70
Betygen har för stor betydelse i skolan	63	73	43	51	57
Betyg är viktiga för att visa hur elever ligger till	90	86	63	81	74

Ungefär nio av tio elever bedömer att betyg är viktiga för att visa hur elever ligger till. Bland lärarna är det vanligare att de som undervisar i grundskolans senare del eller i gymnasieskolan instämmer i detta påstående jämfört med de lärare som undervisar i årskurs 1–6. Samtidigt menar en majoritet av eleverna, framför allt gymnasieeleverna, att betygen har för stor betydelse i skolan, vilket även en majoritet av lärarna som undervisar i grundskolans senare del och gymnasieskolan tycker. En majoritet av eleverna, i synnerhet gymnasieeleverna, och lärarna, framför allt de som undervisar i årskurs 7–9, tycker att det borde finnas

fler betygssteg.³ Ungefär varannan elev – en större andel i grundskolans senare del än i gymnasieskolan – tycker att betyg borde ges tidigare än i årskurs 8.

Sammanfattning

En majoritet av såväl lärare som elever upplever att informationen från skolan, till exempel i form av utvecklingssamtal, fungerar bra. Lärarnas svar tyder dock på att det är lärare som undervisar i grundskolans senare del och i gymnasieskolan som framför allt anser att de lyckas bra med att informera eleverna om kursplanernas mål och innehåll. Bland eleverna finns det en större andel i årskurs 7–9 än i gymnasieskolan som menar att alla eller de flesta lärare ger dem tydliga besked om hur de klarar sig i olika ämnen. Åtta av tio elever i både grundskolans senare del och i gymnasieskolan menar att de tydligt får reda på vad de ska klara för att få olika betyg.

Åtta av tio elever svarar att de krav som ställs på dem i skolan är lagom. Närmare hälften av grundskollärarna och sex av tio gymnasielärare anser däremot att kunskapskraven i skolan generellt är för låga. Samtidigt tycker ungefär fyra av tio lärare att kunskapskraven i skolan är för höga för många elever.

Nästan alla lärare bedömer att de sätter rättvisa betyg. Även en majoritet av eleverna tycker att alla eller de flesta lärare är rättvisa i sin betygsättning. Andelen elever som anser detta har ökat sedan undersökningen år 2000. Pojkar och elever med svensk bakgrund svarar i större utsträckning än flickor och elever med utländsk bakgrund att deras lärare sätter rättvisa betyg.

Betyg och studieresultat är något som framför allt flickor med utländsk bakgrund och gymnasieelever som går på ett studieinriktat program ofta tänker på. En majoritet av eleverna, liksom av lärarna, i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan tycker att betygen har för stor betydelse i skolan. Samtidigt vill ungefär varannan av dessa elever och fler än hälften av dessa lärare att betyg borde införas tidigare i grundskolan. En majoritet av eleverna i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan anser dessutom att det borde finnas fler betygssteg än dagens tre i grundskolan och fyra i gymnasieskolan. Därtill menar nästan alla elever – en större andel än bland lärarna – att betyg är viktiga för att visa hur elever ligger till i skolan.

³ I grundskolan finns tre betygssteg: Godkänd (G), Väl godkänd (VG) samt Mycket väl godkänd (MVG). I gymnasieskolan finns fyra betygssteg: Icke godkänd (IG), Godkänd (G), Väl godkänd (VG) samt Mycket väl godkänd (MVG).

Skol- och gymnasieval

11. Skol- och gymnasieval

I Sverige gäller skolplikt till 16 års ålder vilket för de flesta elever avser grundskoletiden ut. Gymnasieskolan är frivillig men i praktiken påbörjar nästan alla elever som går ut grundskolan en gymnasieutbildning. De senaste åren har nästan 90 procent av eleverna som gått ut grundskolan nått behörighet till gymnasieskolan, dvs. har godkänt i ämnena svenska, matematik och engelska. En majoritet av de elever som inte är behöriga påbörjar gymnasieskolans individuella program som syftar till att ge behörighet.

Val av skola

Den ökade valfriheten under 1990-talet hade som mål att åstadkomma största möjliga frihet för barn och föräldrar att välja skola. Reformerna förväntades medföra en generell utveckling av skolan samt ett ökat föräldraengagemang. Under de cirka 15 år som gått sedan införandet har andelen elever i fristående skolor ökat från en till 8 procent i grundskolan och från 2 till 15 procent i gymnasieskolan.

Även om de flesta av lärarna i undersökningen, nio av tio, arbetar på skolor med en kommunal huvudman är majoriteten positiva till fristående skolor. Drygt hälften av lärarna tycker att det är bra med fristående skolor som ett alternativ till kommunala/offentliga skolor. En av tre lärare tar avstånd från påståendet. Andelen lärare som starkt tar avstånd från påståendet, 12 procent 2006, var ungefär lika stor 2000 och 2003.

Lärarna är inte eniga om huruvida reformernas ambition om skolutveckling har förverkligats. Hälften av lärarna instämmer i påståendet att rätten att välja skola leder till konkurrens som främjar kvaliteten i skolorna. Det är något fler än de 44 procent som tar avstånd från påståendet. Lärarnas uppfattning i frågan har inte ändrats nämnvärt jämfört med mätningarna 2000 och 2003.

Val av gymnasiestudier

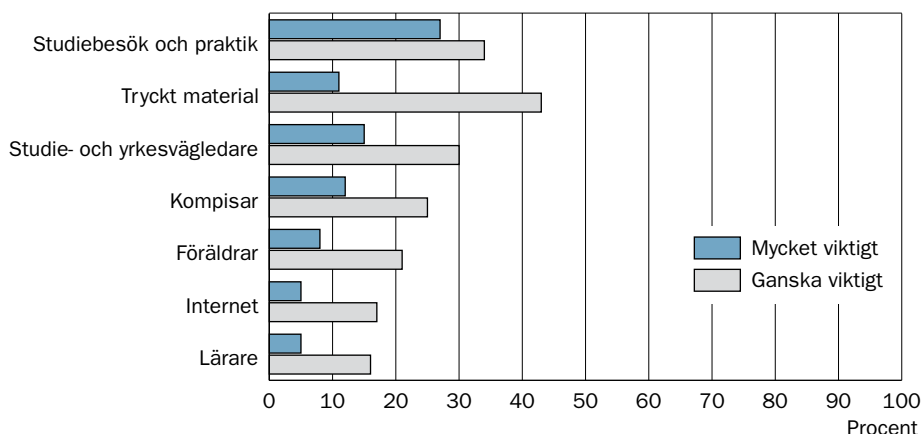
Även om det finns en del val i grundskolan, exempelvis språk och elevens val, är det få jämfört med de valmöjligheter som finns på gymnasienivå. I läroplanen framgår det att grundskoleeleverna ska få underlag för att välja fortsatt utbildning och att det förutsätter ett nära samarbete med såväl gymnasiala utbildningar som arbetsliv och närsamhället i övrigt. En särskild roll i detta arbete har studie- och yrkesvägledaren, eller motsvarande, som har till uppgift att informera och vägleda eleverna.

Studiebesök och praktik viktigast

Gymnasieeleverna i 2006 års attitydundersökning har fått svara på frågor om vilken betydelse olika former av information eller kontakter har haft för deras val av gymnasieutbildning. Allra störst betydelse tycks studiebesök och praktik ha haft. Sex av tio gymnasieelever anger att detta var mycket eller ganska viktigt för deras val av gymnasieutbildning. Extra betydelsefullt har det varit för de elever som går yrkesinriktade program, 67 procent jämfört med 55 procent av eleverna på övriga program. Knappt hälften av eleverna har angett att samtal med studie- och yrkesvägledare var viktigt inför gymnasievalet, kvinnor i högre utsträckning än män. För 18 procent av eleverna var samtalet helt oviktigt. En av tio gymnasieelever svarar att de inte deltagit i studiebesök eller praktik och en lika stor andel har inte haft något samtal med en studie- och yrkesvägledare.

Näst mest betydelsefullt var information i tryckt material, drygt hälften av eleverna fann detta ganska eller mycket viktigt. Kvinnor har i betydligt större utsträckning än män betonat betydelsen av tryckt material, 62 procent av kvinnorna jämfört med 47 procent av männen. Även elever med utländsk bakgrund anger i större utsträckning än de med svensk bakgrund att skriftligt material var viktigt. Jämfört med tryckt material är det få som anger att information via Internet haft betydelse. Var femte elev har uppgett att Internet varit mycket eller ganska viktigt för deras gymnasieval. 39 procent anger att det var helt oviktigt.

Diagram 11.1 Andel gymnasieelever i procent som anger respektive informationskälla eller kontakt som viktig för deras val av gymnasieutbildning.

Kompisar viktigare än föräldrar

Kompisar har en mindre betydelse än studiebesök och praktik, tryckt information och samtal med studie- och yrkesvägledare, men de har större betydelse än föräldrar och lärare. 37 procent av eleverna anger att kompisarna var ganska eller mycket viktiga för deras gymnasieval, men en nästan lika stor andel, 31 procent, anger att det var helt oviktigt. Det är vanligare att män svarar att kompisarna var viktiga.

Elever med utländsk bakgrund betonar i större utsträckning än de med svensk bakgrund föräldrarnas betydelse. Av elever med utländsk bakgrund är det fyra av tio som svarar att föräldrarna varit viktiga, att jämföra med knappt tre av tio av de med svensk bakgrund. Det är fler kvinnor än män som menar att föräldrarna varit helt oviktiga (38 respektive 28 procent).

Sammanfattning

Under de senaste 15 åren har antalet fristående skolor ökat kraftigt och andelen elever som går i dessa har fördubblats flera gånger om. Drygt hälften av lärarna menar att det är bra med fristående skolor som ett komplement till kommunala/offentliga skolor. Något färre instämmer i påståendet att rätten att välja skola också leder till konkurrens som främjar kvaliteten i skolorna.

Frågorna om gymnasievalet ger en bild av hur viktiga några vanliga informationskällor och kontakter upplevs. Rimligen finns det även andra aspekter som har betydelse för elevernas val, till exempel det egna intresset eller planer för framtida yrke. Resultaten bör ses mot bakgrund av att elevernas behov av information och vägledning kan variera stort, bland annat beroende på hur säker man är i sitt val och vilket stöd familj och bekanta ger.

Gymnasieeleverna anger att främst studiebesök och praktik samt tryckt information var viktiga faktorer när de gjorde sina gymnasieval. Över hälften av eleverna har svarat att detta varit mycket eller ganska viktigt. Motsvarande andelar för samtal med studie- och yrkesvägledare, Internet, kompisar, föräldrar och lärare varierar mellan 45 och 21 procent.

Svaren visar på en del könsskillnader. Samtal med studie- och yrkesvägledare och tryckt information betonas framför allt av kvinnor. En större andel män än kvinnor tycker att kompisarna varit viktiga för deras val. Vad gäller föräldrarnas betydelse är det vanligare att kvinnor än män menar att detta varit helt oviktigt.

Framtida studier och arbete

12. Framtida studier och arbete

Under de senaste åren har allt fler ungdomar valt att läsa vidare på universitet och högskola. Nästan hälften av årskullen födda 1980 hade påbörjat högskolestudier vid 25 års ålder. I detta avsnitt presenteras en bild av de äldre elevernas funderingar kring framtida studier och arbete. Hur ofta tänker ungdomar i fjorton- till nittonårsåldern på framtida studier och arbete? Vilken utbildning tror de att de behöver för att få ett jobb som de önskar och hur stor andel planerar att läsa vidare på universitet eller högskola?

Fem av tio av de äldre eleverna tänker ofta på framtida studier. Hälften av de äldre eleverna svarar att de ofta tänker på framtida studier. Få elever uppger att de aldrig eller nästan aldrig tänker på detta. Bland gymnasieeleverna är det en större andel kvinnor än män som svarar att de ofta tänker på framtida studier (59 respektive 39 procent).

Av tabell 12.1 framgår att det är vanligare att gymnasieelever än att elever i grundskolans senare år svarar att de ofta tänker på framtida arbete. Få elever i synnerhet bland gymnasieeleverna, svarar att de aldrig eller nästan aldrig tänker på detta. Bland gymnasieeleverna är det vanligare att elever som går på ett yrkesinriktat program svarar att de ofta tänker på framtida arbete jämfört med elever som går på ett studieinriktat program (63 respektive 50 procent).

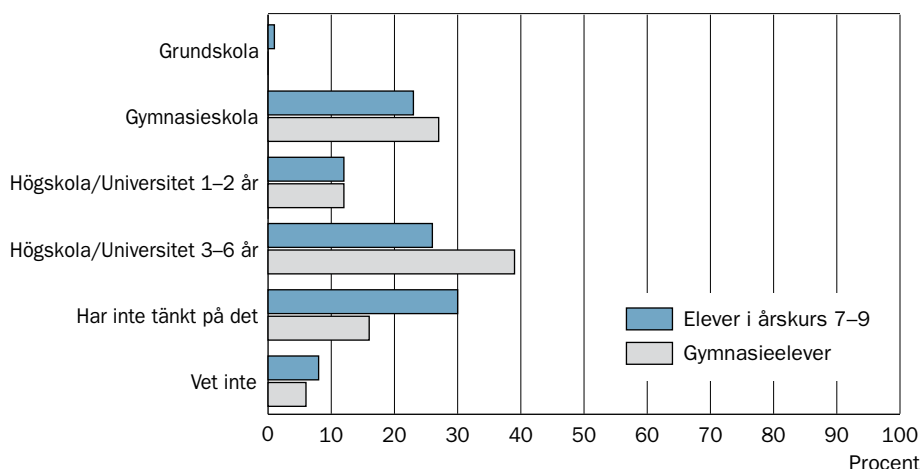
Tabell 12.1 Andel elever i årskurs 7–9 och gymnasieskolan i procent som har svarat på hur ofta de tänker på framtida studier respektive framtida arbete. Andel som svarat vet inte redovisas ej.

	Ofta		Ibland		Sällan		Nästan aldrig/aldrig	
	Åk 7–9	Gymn	Åk 7–9	Gymn	Åk 7–9	Gymn	Åk 7–9	Gymn
Framtida studier?	50	49	31	29	14	13	5	9
Framtida arbete?	41	57	33	31	18	9	8	3

Vilken utbildning tror de äldre eleverna krävs för ett jobb som de vill ha. De äldre eleverna har fått svara på vilken utbildning de tror att de behöver för att få ett jobb som de vill ha. Av diagram 12.1 framgår att en större andel bland gymnasieeleverna än eleverna i årskurs 7–9 svarar att det krävs en tre- till sexårig högskoleutbildning. Det är även vanligare att elever med utländsk bakgrund och elever med högskoleutbildade föräldrar tror att en längre hög-

skoleutbildning krävs. Bland gymnasieeleverna är det dessutom en större andel kvinnor och elever på studieinriktade program som tror att de måste ha en tre till sexårig högskoleutbildning för att få ett jobb som de önskar jämfört med män och elever på yrkesinriktade gymnasieprogram.

Diagram 12.1 "Vilken utbildning tror du att du måste ha för att få ett jobb som du vill ha?"
Andel elever i procent i årskurs 7–9 och gymnasieskolan.

Nästan hälften av eleverna på de yrkesförberedande programmen tror att en gymnasieutbildning räcker för det jobb de vill ha. Motsvarande andel bland elever på studieinriktade program är 7 procent. Könsskillnader finns både i grund- och gymnasieskolan i den mening att pojkar/män i större utsträckning menar att en kortare utbildning räcker. Bland grundskoleeleverna svarar dubbelt så många pojkar som flickor att en gymnasieutbildning är tillräckligt, 31 jämfört med 14 procent. Motsvarande andelar bland gymnasieeleverna är 37 respektive 16 procent.

Av dem som föddes 1980 hade 52 procent av kvinnorna och 38 procent av männen påbörjat en högskoleutbildning vid 25 års ålder.¹ Detta kan jämföras med denna undersöknings gymnasieelever där 60 procent av kvinnorna och 42 procent av männen anger att en högskoleutbildning krävs för de jobb de önskar. Det är nästan dubbelt så många elever i årskurs 7–9 som i gymnasieskolan som svarar att de inte har tänkt på vilken utbildning de tror att de måste ha.

¹ Högskoleverket 2006: Sveriges officiella statistik. Statistiska meddelanden UF 20 SM 0602.

En majoritet av de äldre eleverna tror att de kommer att läsa vidare på universitet eller högskola i framtiden

De flesta av de äldre eleverna tror att de absolut eller troligtvis kommer att läsa vidare på universitet eller högskola i framtiden. Resultatet är oförändrat jämfört med de två föregående undersökningarna. I likhet med resultaten från de tidigare undersökningarna är det betydligt vanligare att flickor/kvinnor och elever vars föräldrars genomsnittliga utbildningsnivå motsvarar högskoleutbildning svarar att de absolut kommer att läsa vidare vid universitet eller högskola i framtiden. Att barn till högskoleutbildade föräldrar också läser vidare i större utsträckning bekräftas av Högskoleverkets statistik. Av årskullen födda 1980 läste 25 procent av barn till ej facklärd arbetare vidare på högskola. Motsvarande andel bland barn till högre tjänstemän var 70 procent.² För gymnasieeleverna är det en större andel elever som går på studieinriktade program som svarar att de absolut kommer att läsa vidare.

Tabell 12.2 Andel elever i procent som svarat ja, absolut på frågan om de tror att de kommer att läsa vidare på universitet eller högskola i framtiden. Fördelat på skolorm, kön, föräldrars genomsnittliga utbildningsnivå och programtyp.

	Årskurs 7–9	Gymnasieskolan
Samtliga	38	42
Flicka/kvinna	45	52
Pojke/man	31	32
Föräldrars genomsnittliga utbildningsnivå:		
Grundskola	24	32
Gymnasieskola	28	31
Högskola	50	57
Yrkesinriktade program	-	22
Studieinriktade program	-	62

Sammanfattning

Hälften av eleverna i både årskurs 7–9 och gymnasieskolan svarar att de ofta tänker på framtida studier, kvinnor i gymnasieskolan är dock de som i allra störst utsträckning anger att de tänker på detta.

Framför allt gymnasieelever på yrkesinriktade program tänker ofta på framtida arbete. Få elever svarar att de aldrig eller nästan aldrig tänker på framtida studier och arbete.

² Högskoleverket 2006: Sveriges officiella statistik. Statistiska meddelande UF 20 SM 0602.

Hälften av gymnasieeleverna och något färre av eleverna i årskurs 7–9 tror att de måste ha en högskoleutbildning för att få ett jobb som de önskar i framtiden.

Andelen elever som tror att de kommer att läsa vidare på universitet eller högskola i framtiden är oförändrad jämfört med de två föregående undersökningarna.

Om undersökningens genomförande

Om undersökningens genomförande

Vart tredje år sedan 1993 har Skolverket genomfört nationella attitydundersökningar som omfattar elever i årskurs 7–9 och elever på samtliga år i gymnasieskolan, lärare, skolbarnsföräldrar och allmänhet. I samband med 2003 års Attityder till skolan-undersökning beslutade Skolverket att elevgruppen skulle utökas och inkludera även elever i årskurs 4–6. 2006 års attitydundersökning omfattar elever i årskurserna 4–6 och 7–9 i grundskolan, elever i gymnasieskolans samtliga år samt lärare i grund- och gymnasieskolan. Målgruppen elever i årskurs 4–6 ingår således för andra gången i Skolverkets attitydundersökning. Dessa elever besvarade frågor som delvis är desamma som de äldre eleverna besvarar.¹ I 2006 års undersökning ingår dock inte allmänhet och skolbarnsföräldrar.

Frågorna i attitydundersökningen

Frågorna i undersökningen berör olika delar av det som tas upp i styrdokumentet, exempelvis skolans uppdrag att främja lärande och förståelse för andra människor samt att utveckla elevernas förmåga till ansvar och inflytande. Framför allt är läroplanerna vägledande för utformningen av enkätfrågorna till såväl elever som lärare. Rubrikerna i läroplanernas kapitel om mål och riktlinjer motsvarar till stor del innehållet i undersökningen – normer och värderingar, kunskaper, elevernas ansvar och inflytande, skola och hem samt bedömning och betyg. Det som i läroplanerna behandlas i avsnittet om normer och värden berör frågor om till exempel trygghet, mobbning och kränkande behandling/trakasserier. Läroplanernas avsnitt om kunskaper berör frågor om bland annat lärarnas förmåga att skapa intresse och ge stöd och hjälp samt elevernas engagemang i skolan. Undersökningen omfattar dessutom frågor om såväl elevernas ansvar som inflytande, kontakten mellan skola och elevens vårdnadshavare samt bedömning och betyg.

Inför 2006 års mätning har i synnerhet enkäten till eleverna bearbetats, dels för att utöka vissa frågeområden (som till exempel frågor om mobbning och stress), dels för att föra in nya frågeområden (som till exempel frågor om arbetsro på lektionerna och nivåindelning). Enkäten till de äldre eleverna har

¹ I samband med 2003 års undersökning skapades en enkät anpassad till yngre elever, baserad på enkäten till de äldre eleverna. I ett tidigt skede av den processen bjöds ett antal forskare, som har erfarenhet av studier av barn, in till ett seminarium för att diskutera frågornas utformning. Utarbetandet av det delvis nya frågeformuläret innebar dessutom en genomgång av frågor som har använts i andra studier som riktats till barn i aktuell ålder. Frågeformuläret testades därefter under våren 2003. Sex skolor och lika många klasser/undervisningsgrupper med totalt 116 elever i årskurs 4 deltog i testet, som i sin tur medförde ytterligare justeringar av frågeformuläret.

dessutom bearbetats för att öka möjligheterna att kunna jämföra svaren från yngre och äldre elever. En utgångspunkt i detta arbete har utgjorts av de önskemål elever i tidigare års undersökningar har gett uttryck för, där många bland annat har efterlyst fler frågor om mobbning. Skolverket har även tagit hänsyn till synpunkter från lärare som deltagit i tidigare års undersökningar i arbetet med att justera lärarenkätens frågor och svarsalternativ. De nya frågorna har utarbetats i samarbete med Mättekniska laboratoriet vid SCB.

Elevundersökningen – yngre elever

Urval – elevundersökningen i årskurs 4–6

Undersökningen omfattar elever i årskurs 4–6. Dessa elever benämns i rapporten som yngre elever. Vid urvalet har dels registeruppgifter om skolor i Sverige, dels uppgifter från de utvalda skolorna använts. För att kunna särredovisa svaren på frågorna för elever med svensk respektive utländsk bakgrund har ett utökat urval gjorts av skolor där minst 50 procent av eleverna under läsåret 2005/2006 var berättigade till modersmålsundervisning. Det första urvalet, som är ett stratifierat obundet slumpmässigt urval av skolor, omfattar 160 skolor, varav 32 skolor med minst 50 procent av eleverna är berättigade till modersmålsundervisning.

I det andra steget i urvalsprocessen användes information som samlats in från de utvalda skolorna för att dra ett obundet slumpmässigt urval om en klass per utvald skola.

Urvalet av elever i årskurs 4–6 skiljer sig från urvalet av elever i årskurs 7–9 och i gymnasieskolan. Det förstnämnda är ett klassurval, det senare ett individurval. De äldre eleverna telefonintervjuades, medan de yngre eleverna fick besvara en enkät under skoltid.²

Datainsamlingen – elevundersökningen i årskurs 4–6

Datainsamlingen, som genomfördes av Statistiska Centralbyrån (SCB) på uppdrag av Skolverket, bestod av en enkät som eleverna fick besvara under en lektionstimme i skolan. Eleverna besvarade en enkät som delvis är densamma som de äldre eleverna besvarar. De utvalda skolorna fick själva välja när enkä-

² Eftersom yngre barn kan ha svårt att komma ihåg olika svarsalternativ och behöver se dem, antingen i ett frågeformulär eller på ett svarskort, är telefonintervjuer inte en lämplig undersökningsmetod. Besöksintervjuer i hemmet, som rekommenderas av Scott (1997), är en mycket dyr undersökningsmetod. Intervjuer i hemmet kan även, i den mån det till exempel finns föräldrar eller syskon närvarande, göra det svårt att garantera barnen anonymitet. Med en postenkät uppstår problemet med att få barnet att komma ihåg att lägga enkäten i ett svarskuvert och lägga det på en postlåda. Att be föräldrarna om hjälp med detta är uteslutet då det skulle underminera barnens rätt till anonymitet. Det alternativ som kvarstod var därmed att låta eleverna i årskurs 4–6 få svara på frågeformuläret i skolan. Där är det lättare att garantera deras anonymitet, svarsfrekvensen torde gynnas och där har eleverna möjlighet att be en lärare eller annan vuxen om hjälp om de tycker att en fråga är svår.

ten skulle besvaras under vecka 12 till och med vecka 14, 2006. Datainsamlingsperioden omfattade dock i realiteten tiden från vecka 12 till och med 19. Elever som inte var närvarande vid det första undersökningstillfället skulle i möjligaste mån erbjudas att få besvara enkäten vid ett senare tillfälle under denna period. På grund av elevernas ringa ålder fick varje vårdnadshavare information³ om undersökningen från skolan och även möjlighet att neka till att deras barn skulle delta i undersökningen. Enbart de elever vars vårdnadshavare gett sitt medgivande i förväg fick därmed delta i undersökningen.

Bortfall – elevundersökningen i årskurs 4–6

Fem av de 160 utvalda skolorna visade sig endast ha resursklasser eller annan typ av specialundervisning och avfördes från urvalsramen som övertäckning. Av de återstående 155 skolorna deltog 141 skolor och lika många klasser/undervisningsgrupper, vilket motsvarar en svarsfrekvens på 91 procent. I de 155 utvalda klasserna/undervisningsgrupperna fanns totalt 3 115 elever i årskurs 4, 5 och 6. Av dessa besvarade 2 811 elever enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på 90 procent.

Tabell 1 Svarsfrekvens fördelat på skol- och individnivå.

Skolnivå			Individnivå		
Antal i urvalet	Antal som deltog	Svarsfrekvens	Antal i urvalet	Antal som deltog	Svarsfrekvens
155	141	91 procent	3 115	2 811	90 procent

Elevundersökningen – äldre elever

Urval – elevundersökningen i årskurs 7–9 och gymnasieskolan

Eleverna i årskurs 7–9 och gymnasieskolan benämns i rapporten som de äldre eleverna. De äldre eleverna omfattar elever i grundskolans årskurs 7–9, födda 1990–92, samt elever i gymnasieskolan födda 1986–89. Vid urvalet har registret över totalbefolkningen (RTB) och elevregistret för gymnasieskolan använts. För att kunna särredovisa svaren på frågorna för elever med utländsk bakgrund har ett utökat urval gjorts av denna grupp i likhet med 2003 års attitydundersökning. Urvalet som omfattade 2 600 elever stratifierades efter skolform, (grundskolans årskurs 7–9 respektive gymnasieskola), program i gymnasiesko-

³ Som en del av den information som skickades ut till de utvalda skolorna ingick ett informationsblad som kunde användas för att informera föräldrarna om undersökningen.

lan (yrkesinriktade- eller studieinriktade program)⁴ och svensk och utländsk bakgrund. Med svensk bakgrund avses att eleven är född i Sverige och att minst en av föräldrarna är född i Sverige. Med utländsk bakgrund avses att eleven själv är född i ett annat land än Sverige eller att båda elevens föräldrar är födda i ett annat land än Sverige. Denna definition motsvarar den som används i officiell statistik av bland annat Statistiska Centralbyrån.

Urvalet är inte stratifierat efter huvudmannatyp (kommunal och fristående). Då urvalet är riksrepresentativt finns dock båda huvudmännen representerade. Av de äldre eleverna är det 88 procent som anger att de går i en skola med kommunal huvudman, 11 procent anger att de går i en fristående skola.

Datainsamlingen – elevundersökningen i årskurs 7–9 och gymnasieskolan
Datainsamlingen, som gjordes av Statistiska centralbyrån (SCB) på uppdrag av Skolverket, genomfördes i första hand med hjälp av telefonintervjuer. Datainsamlingen pågick under perioden april – maj 2006. I telefonintervjuerna läste intervjuaren upp svarsalternativen för eleverna. I de fall där telefonnummer till de utvalda personerna inte gick att hitta, vilket enbart gällde ett hundratal elever, skickades en postenkät ut med två påminnelser. I den andra påminnelsen bifogades även ett nytt frågeformulär.

I elevundersökningarna 2003 och 2006 lästes inte svarsalternativet vet inte upp av intervjuarna, vilket gjorts år 2000 och tidigare. Om eleven spontant ändå har sagt att de inte vet på en fråga har svarsalternativet vet inte ändå markerats av intervjuaren. Detta har troligen lett till att procentandelen som svarat vet inte minskat på de frågor där andelen vet inte-svar i tidigare undersökningar varit hög.

Bortfall – elevundersökningen i årskurs 7–9 och gymnasieskolan

Av de 2 600 eleverna i urvalet deltog 1 985 vilket ger en svarsfrekvensen på 76 procent. Av bortfallet på 24 procent berodde 8 procent på att respondenten inte ville medverka, 15 procent på att respondenterna inte kunde nås och 1 procent på övriga anledningar. Av de 76 procent deltagande eleverna telefonintervjuades 98 procent och 2 procent besvarade en postenkät. För att minska påverkan av elevbortfallet på 24 procent har undersökningsresultaten kalibrerats.⁵ De hjälpvariabler som använts för att kalibrera vikterna i elevundersökningen var kön, skolform, boendekommun, födelseland och föräldrarnas utbildningsnivå.

⁴ Programmen har delats in i två kategorier beroende på om programmet har krav på arbetsplatsförlagd utbildning eller inte. Se stycket "Definitioner".

⁵ Se stycket "Kalibrering av vikter".

Tabell 2 Svarsfrekvens, elever i årskurs 7–9 och gymnasieskolan.

Antal i urvalet	Antal som deltog	Svarsfrekvens
2 600	1 985	76 procent

Jämförelse mellan yngre och äldre elever

När man tar del av jämförelserna mellan yngre och äldre elever är det några omständigheter man bör ha i åtanke. De äldre eleverna blev till exempel telefonintervjuade och intervjuarna läste inte upp svarsalternativet vet inte för dem. Enbart om de äldre eleverna själva spontant svarade att de inte vet på en fråga har svarsalternativet vet inte markerats. De yngre eleverna besvarade enkäten i skolan och de har för de flesta frågor haft möjlighet att kryssa för svarsalternativet vet inte. Detta är åtminstone delvis en förklaring till varför en större andel yngre än äldre elever har svarat vet inte. Svarsfrekvensen är dessutom lägre bland de äldre än de yngre eleverna, 76 respektive 90 procent.

Lärarundersökningen

Urval – lärare

Lärarundersökningen omfattar lärare i grundskolans årskurs 1–9 samt gymnasieskolan. Vid urvalet har registret över pedagogisk personal använts. Urvalet som omfattade 2 900 lärare stratifierades efter skolform och kön. Av de 2 900 lärarna i urvalet besvarade 2 134 postenkäten vilket ger en svarsfrekvens på 74 procent.

Urvalet är inte stratifierat efter huvudmannatyp (kommunal och fristående). Då urvalet är riksrepresentativt finns dock båda huvudmännen representerade. Av lärarna är det 91 procent som anger att de arbetar i en skola med kommunal huvudman, 9 procent anger att de arbetar i en fristående skola.

Datainsamling – lärare

Datainsamlingen, som genomfördes av Statistiska centralbyrån (SCB) på uppdrag av Skolverket, gjordes med hjälp av postenkäter med två påminnelser. I den andra påminnelsen bifogades även ett nytt frågeformulär. Datainsamlingen pågick under perioden april – maj 2006.

Bortfall – lärare

Av de 26 procenten i bortfallet berodde 25 procent på att enkäten inte skickades åter (okänd anledning) och knappt 1 procent på att respondenten aktivt meddelade att hon/han inte ville medverka. För att minska påverkan av lärar-

bortfallet på 26 procent har undersökningsresultaten kalibrerats.⁶ De hjälpvariabler som användes för att kalibrera vikterna i lärarundersökningen var kön, ålder, civilstånd, födelseland, boendekommun, befattning och lärarexamen.

Tabell 3 Svarsfrekvens, lärare i grund- och gymnasieskolan.

Antal i urvalet	Antal som deltog	Svarsfrekvens
2 900	2 134	74 procent

Kalibrering av vikter

En viktig aspekt av en undersöknings kvalitet är bortfallets storlek. Ett vanligt sätt att reducera bortfallets storlek i postenkätundersökningar är att genomföra telefonintervjuuppföljningar. I de tidigare attitydundersökningarna har telefonintervjuundersökningar använts för att reducera bortfallet. I 2003 och 2006 års undersökningar har kalibrering av vikter istället använts som metod att minska bortfallsskevheten. Kalibreringsmetoden bygger på att det finns kunskap om de respondenter som inte besvarat undersökningen. I korthet innebär kalibreringsmetoden att man använder ett antal registervariabler som samvarierar med svarsbenägenheten hos olika grupper. Ett exempel på en registervariabel som nyttjats i denna undersökning är boendekommun då det visat sig att boende i storstadskommuner varit mindre svarsbenägna än övriga. Vilka registervariabler som använts i vilken undersökning redovisas under respektive undersökning. Förutom att bortfallsskevheten reduceras är en fördel med metoden att undersökningskostnaden minskar jämfört med när telefonintervjuuppföljningar görs. En ”nackdel” med metoden är att kvalitetshöjningen som kalibreringen innebär inte märks utåt då svarsfrekvensen inte höjs på samma sätt som vid telefonintervjuuppföljningar. I jämförelser med tidigare attitydundersökningar (och även andra enkätundersökningar) bör hänsyn tas till att effekten av bortfallet korrigerats med hjälp av kalibrering istället för, som i tidigare attitydundersökningar, telefonuppföljningar.

Enkäter och tabeller på Skolverkets webbplats

Resultaten av undersökningen presenteras fråga för fråga i tabeller som finns tillgängliga på Skolverkets webbplats. I tabellerna presenteras procentuella svarsfördelningar med konfidensintervall som anger hur stor osäkerhet de skattade procentandelarna har till följd av att undersökningen gäller endast ett urval. I anslutning till tabellerna finns ett tolkningsstöd som beskriver hur man

⁶ Se stycket ”Kalibrering av vikter”.

läser tabeller och tolkar konfidensintervallen. Enkäter och intervjuformulär till elever och lärare finns också tillgängliga på Skolverkets webbplats.

Definitioner

Elever

För eleverna särredovisas resultaten efter skolform, programtyp i gymnasieskolan, föräldrarnas högsta genomsnittliga utbildningsnivå, kön och svensk respektive utländsk bakgrund. Skolformsgrupperna är indelade i elever i årskurs 4–6, 7–9 och gymnasieskola.

De gymnasieprogram som i denna rapport benämns som yrkesinriktade är nationella program där arbetsplatsförlagd utbildning om minst 15 veckor krävs samt program vid fristående skolor med motsvarande inriktning (barn och fritidsprogrammet, byggprogrammet, elprogrammet, energiprogrammet, fordonsprogrammet, handels- och administrationsprogrammet, hantverksprogrammet, hotell- och restaurangprogrammet, industriprogrammet, livsmedelsprogrammet, medieprogrammet, naturbruksprogrammet, omvårdnadsprogrammet). De program/utbildningar som i rapporten benämns som studieinriktade är nationella program där arbetsplatsförlagd utbildning inte är obligatorisk samt program vid fristående skolor med motsvarande inriktning (naturvetenskapliga programmet, samhällsvetenskapliga programmet, teknikprogrammet, estetiska programmet och international baccalaureate).

Föräldrarnas högsta utbildning är indelad i grundskola, gymnasieskola och högskola/universitet. Den av föräldrarna som har högst utbildning räknas, så att om en elev har en förälder med högst grundskoleutbildning och en med högst gymnasieskola är det gymnasieskolnivån som räknas i variabeln förälders högsta utbildning.

Med svensk bakgrund avses att eleven själv är född i Sverige och att minst en av föräldrarna är född i Sverige. Med utländsk bakgrund avses att eleven själv är född i ett annat land än Sverige eller att båda elevens föräldrar är födda i ett annat land än Sverige. Denna definition motsvarar den som används i officiell statistik av bland annat Statistiska Centralbyrån. Samtliga variabler är registervariabler.

Lärare

För lärarna särredovisas resultaten efter var lärarna i enkäten har angett att de har sin huvudsakliga undervisning (skolform, årskurs och programtyp i gymnasieskolan), kön och antal undervisningsår. Skolformsgrupperna som redovisas är: grundskolan 1–9, 1–3, 4–6 och 7–9 samt gymnasieskolan år 1–3. Programtypsgrupperna är yrkesinriktade program respektive studieinriktade,

och de är indelade på samma sätt som för eleverna (se föregående stycke). Antal undervisningsår är indelat i 0–10 år, 11–25 år och 26 år eller mer. Kön, skolform och år är registervariabler och övriga uppgifter har lämnats av läraren i enkäten.

Referenser

Referenser

- Arbetsmiljöverket (2006), *Elevers skolmiljö – en undersökning hösten 2005 av barn födda 1994*. Rapport 2006:3.
- Högskoleverket (2006), *Sveriges officiella statistik. Statistiska meddelanden UF 20 SM 0602*.
- Karlberg, M & Sundell, K (2004). *SKOLK Sund protest eller riskbeteende?* FoU-rapport 2004:1.
- Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Lpo 94*. Texten i Lpo 94 är baserad på SKOLFS 1994:1.
- Läroplan för de frivilliga skolformerna, Lpf 94*. Texten i Lpf 94 är baserad på SKOLFS 1994:2.
- Skolverket (1995), *Attityder till skolan. Skolbilsundersökningen 1993/94*. Rapport 72.
- Skolverket (1998), *Attityder till skolan 1997. Vem tror på skolan?* Rapport 144.
- Skolverket (2001), *Attityder till skolan 2000*. Rapport 197.
- Skolverket (2003), *Självkänslan och skolans vardag*. Nationella kvalitetsgranskningar 2001–2002.
- Skolverket (2004), *Attityder till skolan 2003*. Rapport 243.
- Skolverket (2004), *Yngre elevers attityder till skolan 2003*. Rapport 256.
- Skolverket (2004), *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003. Sammanfattande huvudrapport*. Rapport 250.
- Skolverket (2004), *PISA 2003. Svenska femtonåringars kunskaper och attityder i ett internationellt perspektiv*. Rapport 254.
- Skolverket (2006), *Barn, elever, personal – riksnivå. Sveriges officiella statistik om förskoleverksamhet, skolbarnomsorg, skola och vuxenutbildning*. Del 2 2006. Rapport 277.
- Skolverket (2006), *Nivåindelning i grundskolan – vägledande slutsats*. 2006-04-03. Diarienummer 2007:1659.
- Skolverket (2006), *Lusten och möjligheten. Om lärarens betydelse, arbetssituation och förutsättningar*. Rapport 282.
- Statens folkhälsoinstitut (2006), *Svenska skolbarns hälsovanor 2005/06*.

Skolverket

www.skolverket.se